

KÜLTÜR
SERİSİ

KONUŞMA SANATI

RAYMOND DE SAINT LAURENT

kutuphaneci

ÇEVİREN :
CEVDET PERİN

4. BASKI

Coat

KÜLTÜR SERİSİ : 24

KONUŞMA SANATI

kutupyıldızı

R. DE SAINT-LAURENT

Konuşma Sanatı

ÇEVİREN :

CEVDET PERİN

kutupyıldızı

REMZİ KİTABEVİ

ANKARA CADDESİ, 93 - İSTANBUL

DÖRDÜNCÜ BASKI

kutupyıldızı

YÜKSELEN MATBAACILIK LİMİTED ŞİRKETİ
CAĞALOĞLU — İSTANBUL
1971

KONUŞMA SANATI

İnsan, sosyal bir varlıktır, yaşayabilmek için diğer insanların yardımına ihtiyacı vardır.

Ona oturacak bir ev yapan mimarlar, yiyeceği gıdaları satan bakkal ve kasaplar, giyeceği elbiseleri ve ayak-kabıları yapan terziler ve kunduracılar olmasaydı hali nice olurdu?

Sosyal unsurların birbirlerine nasıl girift olmuş bir halde bağlı bulunduklarını sevimli mısralarla gösteren Sully-Prudhomme'un şiirini herkes bilir:

"Fırıncı, rüyamda bana: Ekmeğini yap, dedi".

Doğduktan sonra, bize elzem olan bilgiyi öğretecek kimseyi bulmazsak ne oluruz?

Hayatta yalnız iyi gün değil, kara gün dostumuz da olan arkadaşla rastlamasaydık, ne kadar bedbaht olurduk?

Çocukluk çağını bir defa arkada bıraktı mı, insan kendisine bir meslek seçer, ve bu meslek hayatında âmirleriyle olsun, iş arkadaşları veya daha küçük kimselerle olsun, birtakım ilişkiler kurar. Eğer sanayi yahut ticaret alanlarında kabiliyeti varsa, bir işe girer. İşte o zaman, alışveriş yapacağı kimselere, işbirliği yapacağı adamlara, müşterilere ihtiyacı olacaktır.

Hayatın şartları bizi diğer insanlarla devamlı surette ilişkide bulunmaya zorluyor; bu ilişkileri biz konuşma sayesinde sağlayabiliriz. Konuşmak, insan için içmek ve yemek kadar zorunludur; istesek de, istemesek de, vaktimizin önemli bir kısmını konuşmaya hasretmekteyiz.

Diğer insanlarla ilişkiler kurmamıza yardım eden bu harikulade vasıttan acaba kaç kişi azamî istifadeyi etmektedir? Doğrusunu söylemek gerekirse, pek az kimse konuşmayı bir vasıta olarak kullanmak hususunda üstünlük göstermektedir.

Güzel konuşan bir kimse etrafındakiler üzerinde büyük bir etki bırakır, hiç biri bu etkiden kendini kurtaramaz. Hoş sohbet dediğimiz adam kalplere kadar uzanan yolları bulur ve kendini sevdirmesini bilir. Böylesinde bir nevi "şahsî manyetizma" vardır, zamanımızda çok bahsedilen bu kabiliyet sayesinde kendini beğendirmeye muvaffak olur. Hitap ettiği kimselerden her istediğini elde eder; onları ikna etmek sanatını bilir. İnsanları canı istediği gibi idare eder; nedenleri tahlil edilemeyen esrarlı bir kuvvet sayesinde onlara hâkim olur. Velhasıl, bütün cihanın hayranlığını kazanır: Onun üstünlüğünü herkes tereddütsüz kabul eder.

Oysa, bazı insanlar, bunun aksine, değerli kimseler olmalarına rağmen, ne zaman ağızlarını açsalar kendi kendilerine zarar vermiş olurlar. Konuşurlar, ama onların sözlerine aldırış eden olmaz; birtakım planlar ortaya atarlar, izah ederler, fakat kimseyi ikna etmeye muvaffak olamazlar; şuna buna yaranmak için çabalarlar, fakat bütün emekleri boşa gider. Böyleleri etrafındakilerin canlarını sıkar, herkes onlardan uzaklaşır.

Ne garip olay! Çoğu zaman üstün bir zekâyâ malik olan şahsiyetler, konuşma gibi, hayatın temeli olan bir olayda, neden başarısızlığa uğrarlar? Böyle önemli bir sorun incelenmeye değer.

Çoğu zaman, konuşmasını beceremeyen zavallı bir "tıraşçı" derekesine düşer psikolojinin en ilkel kanunlarını bilmez de ondan. Hele bu kanunlara ayak uydurmaya bir razı olsun, çok geçmeden, hoş sohbet bir adam haline gelir ve etrafındakileri sözleriyle büyüler.

Herkes tarafından bilinen, fakat bazen unutulmuş bu kuralları hatırlatmakla faydalı olmayı umuyoruz. Aziz okuyucu, siz, dinleyenleri esneten cinsten bir insan değilsiniz. Dostlarınız sizi arıyor ve zevkle dinliyor. Sizin bu kitaba ihtiyacınız yok. Bununla beraber, bir defacık olsun okumanızı tavsiye ederiz; belki de haddinden fazla iyimserliğe kapılarak, sizi eğlendireceğini düşünüünüz.

Biz bu kitabı yazarken, edebî değeri var diye hiç bir iddiada bulunmuyoruz, yüz kilometre uzaktan kokusu alınan o ukalâca tavırla da zerre kadar ilgimiz yok. Siz bu kitapta, birtakım kısa fıkralarla birlikte, insanlık komedisini uzun bir izlenimden sonra yaptığımız bazı tenkidleri bulacaksınız.

Belki size de bazı yeni fikirler ilham eder. Konuşma sanatında usta olabilirsiniz; bu sayfaları okuduktan sonra, sohbetlerinizin daha parlak, kişiliğinizin daha sempatik görünmesi de mümkündür.

Eğer bu etkileme kabiliyetinizin artmasında ve etrafınızda daha büyük bir ilgi uyandırmayı başarmanızda faydalı olursak, sizin kadar büyük bir zevk duyacağız.

Bu kitap üç kısımdan ibarettir:

Birinci kısımda, her türlü konuşmada sakınılması gereken genel *hataları* bildiriyoruz. Bu hatalardan bir

tanesi bile, sakınmamakta ısrar eden kimseyi gözden düştürmeye yeter.

İkinci kısımda, bertaraf edilmesi gereken *tedbirsizliklere* işaret ediyoruz. Öyle kimseler vardır ki, bu tedbirsizliklerin kurbanı olmuşlar, çok güç durumlarda kalmışlar, hatta bazen hakaretten daha feci olan korkunç durumlara düşmüşlerdir.

Üçüncü kısımda ise konuşmada bulunması gereken *meziyetleri* sayıyoruz. Bunları, açık ve pratik sekiz kuralda topluyoruz; bu kurallara uyan herhangi bir insanın başarıya ulaşması muhakkaktır. Hem de muzafferane bir şekilde, yani kelimenin en geniş anlamıyla başaracaktır.

Her üç kısmın da başında, içinde ele alınan konuları gösteren birer genel tablo veriyoruz. Fikirlerin birbirlerine bağlı olmadıkları ve birbirlerinden doğmadıkları alanlarda bu tedbire baş vurmak zorunluğu vardır.

Bu kitapta gerçi birçok bölüm vardır, fakat bu bölümlerin hepsi kısadır ve kolayca okunur. Boş vakitlerinizde bir gözden geçiriniz: Siz, bayan, misafir odanızın bir koltuğuna rahatça kurulmuş olarak siz; ya siz, bay, piponuzu içerken. Arada bir durunuz, biraz düşünmek için ara veriniz. Bizim anlattığımız vakıalara benzeyen olaylara tanık oldunuzsa onları hatırlamaya çalışınız. Bu suretle iki misli zevk duyacaksınız; yahut da, bizim kalemimizin size vermek şerefine ulaşamadığı zevki siz kendi kendinize vermiş olacaksınız.

BİRİNCİ KISIM

SAKINILACAK KUSURLAR

Bazı insanlar konuşurken öyle beceriksizlikler yaparlar ki, tahammül edilmez bir hal alırlar. Onların bu korkunç laflarını bir defa dinlemek talihsizliğine uğrayan birisi, onları bir daha görecektense, aynı işkenceye tekrar katlanmak felâketinden kurtulmak için kaçmaktan başka çare bulamaz.

Biz bu kusurları, incelememize daha çok çekidüzen vermek maksadıyla, çeşitli guruplara ayırıyoruz.

Bazı insanların konuşmasını becerememeleri, sadece pratik muhakeme etme kabiliyetinden mahrum oluşlarından ileri gelmektedir. Bu gibileri şu isimler altında toplayabiliriz:

1. Geveze.
2. Temcit pilâvı. — Yâveci.
3. Gafçı.
4. Bilgiç.

Bazıları konuşurken *tevazudan uzaklaştıkları için* kendilerini sevdiremezler. Bunları da dört çeşide ayırabiliriz:

1. Her şeyi bildiğini sanan kimse.
2. Başkalarının sözünü mütemadiyen kesen saygısız.

3. Kendini beğenmiş.

4. Kibirli.

Bazıları, hayırhah olmadıkları için, konuşurken hoş gitmezler. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1. Tenkitçi başı.

2. Dedikoducu.

3. İtirazcı.

4. Alaycı.

5. Kalb kırıcı.

Bazılarında iz'andan eser yoktur:

1. Boşboğaz.

2. Tezvirci.

Bazıları kültürsüz olduklarından konuşamazlar:

1. Cahil.

2. Vuzuhsuz.

Nihayet bazı insanlar, *kendilerine hâkim olmadıkları için*, doğru dürüst konuşamazlar. Çabuk hiddete kapılan huysuz kimseler bu cinstendir.

Şu halde, gözlerinizin önünde geçit resmi yapacağımız on sekiz çeşit konuşmasını beceremeyen bedbaht var demektir.

Eğer bu bedbahtlar hakkında verdiğimiz hükümleri fazla insafsız bulursanız, bizim onların şahıslarına değil, yalnız kusurlarına hücum ettiğimize inanınız. Bu kusurların çoğu zaman büyük meziyetleri sakladığını bildiğimiz için, onlarla mücadele ediyoruz.

GEVEZE

Geveze, genel olarak, herkesin korktuğu bir insandır. Ona yolda rastlayacak olsak, pençesine düşmemek için sıvışmaya çalışırız. Evimize gelecek olursa, kapımızı kapalı bulur, çünkü onun boş laflarını dinleyecek vaktimiz yoktur.

Ağacın nasıl gölgesi varsa, çiçek nasıl etrafına koku saçarsa, geveze de çevresine uyutucu bir çeşit can sıkıntısı yayar. Fakat, yaptığı bu fena etkinin farkına bile varmaz, çünkü kendisinin mükemmel konuşan bir adam olduğuna inanmıştır. O, önemli, yahut meraklı bir şey söylemek için değil, sadece konuşmuş olmak için konuşur. Tabii ihtiyaçlarını görmek için ikide birde yerlerinden kalkan ihtiyarlar gibi, geveze de, sırf acıkan dilini tatmin etmek üzere durmadan ağzını açar. Konuşmak onda bir hastalık halindedir. Bu insan değil, sanki laf öğüten bir değirmendir, arada düşünce kırıntıları bulunup bulunmadığına dikkat bile etmeyen bir değirmen. Geveze, sizi saçmasapan laflardan meydana gelen sellere garkeden bir çeşit laf tufanıdır.

* *

Ne derse desin, geveze, konuşmasını bilmez. Bu güzel ve ince sanattan zerre kadar nasibi yoktur.

Bir havadis vermesi ya da bir olayı anlatması için bir saat boyunca bir düziye laf etmesi gerekir, oysa akıllı başında bir adam bunları iki dakika içinde naklediverir.

Bu bitmek tükenmek bilmeyen gevezeliğin sebebi nedir? Geveze, öyle bir insandır ki, lüzumsuz birtakım teferruata dalar, bu teferruat içinde boğulur, bunlardan bir tanesini bile ihmal edecek olsa mahvolacağını sanır.

Müşterek ahabplarınızdan biriyle yaptığı görüşmeyi size anlatacak olsa, sadece onun söylediği sözleri nakletmekle kalmaz, bu konu etrafında öyle bir hikâye kurar ki, asıl size nakledilmesi gereken sözler unutulup gider.

Farzedelim ki geveze, size küçük yeğenin hastalığından bahsedecek olsun. Bu haberi öyle doğrudan doğruya söylemek şöyle dursun, binbir dereden su getirmeye kalkar. En kestirmesi: «Yeğenim kızamığa yakalandı» demektir. Fakat bu kadar basit bir cümleye bizim gevezenin dehâsı hiç tenezül eder mi? O, her şeyi çorba gibi karıştırmayı tercih eder ve incir çekirdeği doldurmayan bir vakadan bütün bir roman çıkarır.

Dün sabah, her zamanki gibi gezindiğini söylemekle işe başlayacaktır. Hava kapalı olduğu için, en kalın pardesüsünü giydiğini ve şemsiyesini de aldığını söylemeyi ihmal etmeyecektir. Evden saat kaçta çıktığını söylemek için şöyle birkaç saniye tereddüt edecek! On muydu, ona yirmi mi vardı? Farkın-

da değil. Bu tereddüt anından faydalanarak, son zamanlarda hafızasının zayıflamaya başladığını ilâve etmeyi de unutmayacaktır. Bundan sonra, nelerden geçtiğini, nerelere uğradığını bir bir sayacak. Kızkardeşine falan meydanda rastladığını söyleyecek; zavallı kadın ne kadar da bitkin bir haldeydi!

Bu *bitkin* kelimesini işitir işitmez, artık hikâyenin sonu geldi diye derhal kulak kesilirsiniz. O kadar acele yok! Kızkardeşinin üzüntüsünü geveze hiç size öyle kolayca açıklar mı? Önce kadıncağızın benzinin soluk olduğunu, hangi robunu giydiğini, elinde nasıl bir çanta tuttuğunu anlatacak.

Velhasıl, lüzumsuz ve faydasız bir sürü laftan ve izahattan sonra, baklayı ağzından çıkaracak: «Yegenim hasta» diyecektir.

İki kelimeden ibaret olan bu habere uzun bir mukaddeme yapmasa olmaz mı? Bu örneğin uydurma olduğunu sanmayınız. Bu çeşit konuşmalara pek çok tanık olmuşumdur: herhalde hoşuma gittiklerini iddia edecek değilim.

Geveze, Racine'in, «*Les Plaideurs*» (1) adlı komedisindeki avukata benzer: Savunmasına kâinatın yaradılışından başlar. Böylesini dinlerken, insanın: «Yeter artık, tufana geç!» diyeceği gelir. Maalesef, nezaket icabı dinlemek zorundasınız. «Konuya gelelim!» diye ihtarda bulunamayız

(1) *Les Plaideurs*: Davacılar, 1668. Aristophanes'in *Arılar* adlı komedisinden adapte edilmiştir.

Laf kalabalığı arasında kaybolan geveze, varacağı amaca hiç bir zaman ulaşamaz. Kendisini dinleyenleri ilgilendirmeyi, hatta bazan onları hayrette bırakmayı düşünüyordu; ne ona, ne de ötekine muvaffak olur. Yavan birtakım teferruatın yığın halinde toplanması yüzünden, umduğu hayreti uyandırmak şöyle dursun, aksine, can sıkılmaktan başka bir şey yapmaz. Bir fıkrayı anlatmak için canlılık gerektir; bir ok gibi yayından fırlamak ve ustalıklarla, cazip bir tarzda hedefe ulaşmak ister.

*
*
*

Gevezeden daha beterini de bilirim: Birkaç gezezenin bir araya gelmesi. İçlerinden biri anlatmaya başlar. Birkaç dakika konuşur. Bir de bakarsınız, bir diğeri: «Sözünü balla kestim!» diyerek onun lafını sakız gibi ağzından alıvermiş — Yanılıyorsunuz, der.

Maksadı, lafı almaktır, yoksa ortada yanılma falan yoktur. Başlar, hikâyeyi başından alır; oysa, bu esnada, sözü kesilen 1 numaralı geveze de harıl harıl anlatmaktadır. 3 numaralı geveze hiç durur mu! Derhal o da sahneye atılır. 2 numaraya:

— Hayır, öyle değil yahu! diye söze başlar ve hikâyeyi başından alır. Tabii bu esnada diğerleri susmamışlardır, bir düziye anlatır dururlar.

Birbirine aldırış etmeden, aynı zamanda konuşan üç geveze! Ne müthiş bir sahne! Mübalâğa ediyorum sanmayınız. Bu çeşit sahnelere pek çok tanık oldum. Böyle bir sahneyi seyrettikten sonra, in-

sanın sinirlerini yatıştıracak ya da başının ağrısını dindirecek bir ilâç alması gerekir.

*
**

Gevezelikten, laf kumkumalığından sakınınız. Berrak bir ifadeyle, açık olarak meramınızı anlatmasını öğreniniz: Beş kelimeyle izah etmek mümkünken, kırk kelime kullanmak neden? Anlattığınız şeyler kısa olsun; herbirinin sonunda nükteli bir iki sözle sonucu çıkarırsanız, dinleyenler üzerinde çok hoş bir etki bırakır.

Bir tiyatro direktörü, Oscar Wilde'la tartışıyor-muş; yazarın, oynanmak üzere olan, hatta afişlerle ilan edilen bir piyesinden bir sahneyi çıkarmasını isteyen direktöre karşı, eserin sahibi, kendisini hararetle savunmak için şu sözleri söylemiş:

— Beni, emeklerimin mahsulü olan bir meyveyi yemekten mahrum etmek istiyorsunuz, ha? Bu sayfaları yazmak bana o kadar büyük bir çabaya mal oldu ki, arzunuzu yerine getirmeme imkân yok.

Yazarın konuşma tarzı o kadar sertmiş ki, tiyatro direktörü aşağıdan almak zorunda kalmış. Yarı ikna olmuş bir halde:

— Demek bu sahneyi yazmak için o kadar çok çalıştınız? diye mırıldanmış.

Oscar Wilde:

— Ne sandınız ya, diye cevap vermiş, bu sayfaları yazmak için tam on dakika uğraştım.

Az kelimeyle çok şey ifade etmek mümkündür, fakat bunun için kafa gerek (1). İngilizlerin şu sözü bir düstur haline gelmiştir: «Bir pudding'in nefis olup olmadığı tattıktan sonra anlaşılır.»

Bir konuşmanın verdiği zevk zamanla değil, uyandırdığı etkiyle ölçülür.

kutupyıldızı

(1) Amerika'da, büyük bir gazetenin başyazarı, bir gün makalesini yazışleri müdürüne verirken: «Vaktim olmadığı için biraz uzun kaçtı» demiş. Kısa konuşmanın ve kısa yazmanın daha güç olduğunu gösteren ve daha çok zaman gerektirdiğini isbat eden güzel bir örnek.

TEMCİT PİLAVI

Aynı hikâyeleri temcit pilâvı gibi anlatmak: Hatta daha da beteri, aynı kelimeleri kullanarak, belirli yerlerinde aynı etkileri yaparak anlatmak: Konuşmada en feci kusurlardan biri değil mi?

Aynı hikâyeleri tekrarlamak, çenesi düşük ihtiyarlara mahsustur, diyeceksiniz. Yanılıyorsunuz, temcit pilâvı gibi durmadan aynı şeyleri nakledenlerin kendilerini bundan kurtaramadıklarını gördüm. Sıklımadan itiraf edelim, bu hususta hepimizin kendimizi kontrol etmemiz gerek.

İnsanoğlu yeryüzünde yaşayalıdan beri, yâveciler var ve daima da olacaktır. İnsan zayıf bir yaratıktır, yaradılışı onu bu çeşit konuşmalara sevkeder. Kısa bir psikolojik tahlil sizi bu hususta ikna edecektir. Etrafınızdaki insanları şöyle bir inceleyiniz. Çoğunda hafıza namına bir şey yoktur. Hepsi de böbürlenmek ihtiyacını, her zaman değilse bile, zaman zaman şiddetle duyarlar. Çoğunun kafası işlemez, çünkü zihinleri tembeldir. İşte, bütün bu zaafılardan, bir çeşit konuşma hastalığı doğar ki, buna da yâvecilik diyoruz. Başkalarında gördüğümüz zaman o kadar kızdığımız bu illetin kendimizde de bulunduğunun farkında bile olmayız.

Aklımıza gelen düşünceleri ve gördüğümüz olayları ne yazık ki, pek çabuk unutuyoruz. Yalnız üzerimizde fazla etki yapanları zihnimizde yer eder ve konuşurken kendiliğinden aklımıza gelir. Anılarımız ne kadar kıtsa, konuşma alanımız da o oranda dardır: Bunun sonucu olarak da, sohbetlerimizde hep aynı şeyleri durmadan tekrarlamak zorunda kalırız.

Hafızada husule gelen bu zaaf ihtiyarlarda daha çoktur; bununla beraber, yaşlı olmayanlarda da bulunduğu görülür. Fakat gençler, bunu tedavi edebilirler, birtakım çarelere başvurmaları mümkündür.

Bazı kimseler, ihtiyarlamaktan korkarlar ve yaşlarını saklarlar. Buna ne lüzum var? Konuşmamıza itina edelim, her zaman aynı şeyleri tekrarlamaktan sakınalım, herkes bizim kafamızın ne kadar dinç kaldığını görerek hayran olsun.

Varlığımızın gizli köşelerinde saklı olan ölçüsüz kendini beğenmişlik, bundan da fenadır, yani bize hafıza kıtlığından da çok oyunlar oynar. Kendinizi göstermek isteğiyle, üstünlüğünüzü belirtecek şeyleri övünerek anlatınız. Aramızda şunu itiraf edelim: Şahsî değerimiz ve güzel maceralarımız öyle sayılamayacak kadar çok olmasa gerektir. Oysa, gururumuzu okşayan bu çeşit konulara değindik mi, artık bir düziye aynı şeyleri tekrarlamaktan maalesef kendimizi alamayız. O kadar zevk duyarız ki, konuşurken böbürlendiğimizin farkına bile varmayız: İyi ama, bir de bizi dinleyenlere sorun baka-

lım; bize kulak verir gibi görünerek bıyık altından sinsi sinsi gülen bu insanlar herhalde aynı fikirde değillerdir.

Horatius, «İhtiyarlar geçmişi anlatarak övünmekten hoşlanırlar» demiş: «*Laudator temporis acti*». İhtiyar, genellikle geçmişi değil, kendi geçmişini sever, onun hayranıdır. Kendisinin daha örnek kuşaklardan çok daha ileri gittiğine, hele daha sonraki kuşakların onu asla geçemeyeceklerine inanır. Yaşadığı eski devirlerin maceralarını nakletmekten büyük bir zevk duyar ve alışkanlık hiç bir zaman bu zevki azaltmaz, körletmez; hikâyeler bitince, ihtiyar tekrar başlar.

Gençler ise, yüksek şahsiyetlerle olan ahabpliklarından, etraflarında uyandırdıkları ilgiden kazandıkları itibardan bahsetmeyi severler; ikide birde bu konuya dönmekten ne bıkarlar, ne de usanırlar. Boş bir başarının ışığına kapılarak, tıpkı kelebekler gibi, bu ışığa yaklaştıkça kanatları yanan ve söyledikleri korkunç sözler yüzünden herkes onlarla alay eder.

Sayıları bir hayli olan muztarip insanların çoğu, ıstıraplarını başkalarına anlatmakla sükunet bulacaklarını sanırlar, onlardan medet umarlar. Her vesileyle hayal sükutlarından, uğradıkları zorluklardan, zamanın kötülüğünden dem vururlar. Hele bunların içinde öyleleri vardır ki, hiç bir samimiyetleri olmadığı halde, bazı kimselere, en mahrem üzün-

tülerini anlatacak kadar açılırlar; o kadar ki, bunları dinleyen kimse, bazan bu gibi sırları dinlemekten utanır. Fakat, asıl tuhafı, hallerinden bir düziye yakınanların kederi, dert yandıktan sonra azalmaz, aksine artar, zira onları dinleyenler çoğu zaman teselli etmek şöyle dursun, ateşi körüklemekten başka bir şey yapmazlar.

Konuşmalarda hâkim olan yeknesaklık ve durmadan tekrarlanan sözlerin kaynağı malumdur: İnsan, kafasında olmayan bir şeyi izah edemez. İnsanların çoğu, hem de pek çoğu, gayet ağır bir entellektüel hayat yaşadıklarından, kafalarında hemen hemen bir şey yoktur. Yeni fikirleri olmayınca da, çaresiz eskilerini temcit pilâvı gibi tekrarlamak zorunda kalırlar.

Demek yâveciliğin ihtiyarlıktan başka nedenleri de varmış. Nitekim, şuuru yerinde ve kafası işleyen bir ihtiyar, kendisinden daha az yaşlı olanlardan daha zevkli konuşur ve sözlerini seve seve dinletir.

Yâveci, can sıkıntısını âdeta imbikten geçirir.

Eğer gevezeler ırkına mensup değilse, bir raddeye kadar çekilir. Nerdeyse sözlerini bitirecek diye insan tahammül etmeye çalışır. Fakat, bunun aksine, tekrarlamalarını birtakım laflara boğarak yaparsa, o zaman büsbütün tahammül edilmez bir hal alır. Bu laf seline karşı korunmak için, kendi içi-

nize kapanıp kendi düşüncelerinizi izlemekten başka çare yoktur.

Durmadan hallerinden yakınan kötümserlere gelince, bunlar, kendilerini dinleyenleri üzmele kalmazlar, aynı zamanda ıstıraplarını da arttırırlar. Hekimler, avukatlar, rahipler; sinirleri bozuluncaya kadar böylelerini dinlemek zorundadırlar. Allah yardımcıları olsun! Öyle ya, bir müvekkili aynı şeyi yüz bin defa da tekrarlasa, avukatı dinlemek zorundadır. Oysa, kötümserler için yapılacak şey, mümkün olduğu kadar kederlerini az düşünmek ve hiç kimseye ondan bahsetmemektir: hiç birisi buna yanaşmaz.

*
*
*

Durmadan, bir düziye aynı şeyleri tekrarlayan bu insanlara karşı nasıl davranmalı? Mütebessim bir çehreyle dinlemeye razı olmaktan başka çare yoktur. İhtiyarlara karşı bu bir saygı belirtisi olur; asil ruhlu bir insan, onların beyaz saçlarına bakarak bu saygıda kusur etmez. Eğer kendimizden küçükseler, o zaman bu tekrarlamaları dinlemekle nezaket göstermiş oluruz. Hasta olanları dinlemek ise, bir merhamet ve şefkat borcudur.

Bu çeşit tekrarlamalara kulak vermek de, her kibarca hareket gibi, mükâfatını elbette görecektir. «Yapılan her iyilik, kaybolmaz.» Napoléon I'in imparatorluk savaşlarına katılan generalin hikâyesini belki de bilirsiniz. Onun tekrarladığı savaş menkıbelerini dinlemekten herkes vebadan kaçır gibi ka-

çarmış; yalnız bir delikanlı, her defasında yeniden ilgileniyormuş gibi görünerek, ihtiyar generali bıkmadan, usanmadan sonuna kadar dinlermiş. Günün birinde general, arkasında bir tek akraba bile bırakmadan ölmüş. Bütün malını, mülkünü, kendisini yıllarca, sabırla dinlemek zahmetine katlanan bu delikanlıya bırakmış.

Gerçi bu ihtiyar general, maceralarını bir düziye tekrarladığını bilmiyor değildi. Fakat, bir zamanlar kazandığı şanlı zaferlerle bütün varlığı o kadar doluydu ki, başka şeyden bahsetmesine imkân yoktu; bunun için, kendisini dinlemek nezaketinde bulunan genç adama karşı son derece minnettardı, çünkü ancak onun dinlemesi sayesinde bu şanlı anıları yâd edebiliyordu.

İyi kalbliliğiniz her zaman size böyle bir mükâfat kazandırmaz; fakat, ne olursa olsun, karakterinizi olgunlaştırmak suretiyle size büyük bir fayda sağlayabilir. Azçok gayret sarfederek yapacağınız bu hareketler sayesinde sabretmesini, başarının sırrı ve şartı olan serinkanlılığı öğreneceksiniz.

Bir düziye aynı şeyleri tekrarlamaktan sakınlım, kendi kendimizi kontrol edelim. Buna karşı hepimizde azçok zaaf olduğuna daha önce işaret etmiştik. Bunamadan önce bu duruma düşmeniz doğrusu pek acıklı olur! Konuşmalarımızda bu tehlikeye kendimizi kaptıracağımızın farkına varmazsak ciddi felâket olur. Öyleyse, tetikte durmamız gerektir.

Konuşmalarımıza çeşni vermenin en güzel çaresi, oldukça canlı bir zihnî hayat yaşamaktır (1). Çok okuyunuz, olayları izleyiniz, insanları ve eşyayı gözleyiniz (müşahade ediniz); sohbetlerinizde daima yeni ve ilgi çekici şeyler bulursunuz.

New York şehrinin eski Belediye Başkanı La Guardia, kapısının üzerine şu levhayı koydurmuştu: «*Burada düşünülür, tartışılır, harekete geçilir.*»

Düşünmesini bilerseniz, hiç bir zaman konuşmalarınız yavan kaçmaz.

Sayet, insanlık hali bu ya, bir hikâyeyi yirminci defa anlattığınızı söyleyecek olurlarsa, içerlemeyiniz, aksine, memnun olunuz, çünkü bir kusurunuzu yüzünüze vurmakla, size büyük bir iyilikte bulunuyorlar demektir. Aldırış etmeyiniz, hatta nükteci bir insan gibi, bu hareketinize ilk gülen kendiniz olunuz.

1914'te, Birinci Cihan Savaşı'nda, Paris'in yüksek sosyetesinde ileri gelen şahsiyetlerden birini yedeksubay olarak silâh altına almışlar. Çok züppe olduğu gibi, aynı zamanda çok zeki bir insan olan bu Parisli kibar zat, Fransa tarihinde mevcut bütün armaları ezberden bilirmiş. Takdim edilmediği bir tek meşhur şahsiyet yokmuş. Bir ordunun kurmay başkanlığında görevlendirilen bu yedek subay, arkadaşlarına sık sık odasında çay ikram eder, dünyanın, siyaset ve sanat âlemlerinin tanınmış sima-

(1) Yani, kafamızı işletmektir, desek daha doğru olur.

ları hakkında anlattığı fıkralarla onları eğlendirirmiş. Bununla beraber, bir gün onun da başına, vaktiyle anlattığını bir daha anlatmak felâketi gelmiş. Bunu gören arkadaşları, fırsatı kaçırmırlar mı? Derhal alaya almışlar. Fakat, zeki adammış, kendisiyle ilk alay eden kendisi olmuş:

— Eğer bunu bir daha yaparsam, demiş, kaşıklarınızı fincanlarınızın üzerine koyun. Bu, bir işaret olur; derhal başka bir konuya geçerim. Dağarcığımda o kadar çok hikâye var ki, on yıl bir defalık olsun birini tekrarlamadan anlatabilirim.

«Böyle karşılaşması, kızmaktan daha iyi değil mi?»

GAFÇI

Gaf yapmak, birine doğrudan doğruya ya da bulunduğu bir toplulukta, söylenmemesi gereken şeyin söylenmesidir. Bu gibi sözlere «Çam devirmek» de denir. Devrilen her çamın bir insanı fena durumda bıraktığını, onun onurunu, kalbini kırdığını ya da, onu üzdüğünü unutmamalıdır.

Gaf yapan kimse, bu patavatsızlığının, bu beceriksizliğinin farkında bile olmaz; zaten kendisine bunun için gafçı, ya da çam deviren adı verilir. Ağzından akan salyanın ancak iş işten geçtikten sonra farkına varır. Hatta bazan hiç farkında bile olmaz; böylesinin ıslah-ı nefis etmesinden tamamiyle umudu kesmek gerekir.

Konuşma üzerine La Bruyère (1) şunları yazmış: «Çeşit çeşit konuşma vardır: Güzel konuşma, kolay konuşma, doğru konuşma, yerinde konuşma; örneğin, ekmeğini güçlkle kazanan kimselerin önünde, biraz önce yediği nefis yemekleri ballandıra bal-

(1) Jean de la Bruyère (1645-1696) : Onyedinci yüzyıl Fransız yazarı. Grek filozofu Theophrastes'in **Karakterler**'inden mülhem olarak yazdığı **Caractères** adlı eseriyle ün yapmıştır.

landıra anlatan birisi herhalde yerinde bir konuşma yapmış sayılmaz; sakat insanların karşısına geçip de sapasağlam, turp gibi olduğunu söylemek; yeryüzünde dikili bir ağacı olmayan birisine malından, mülkünden, gelirinden bahsetmek; velhasıl, bedbahtların karşısına geçip de kendi mutluluğunu anlatmak uygunsuz bir harekettir; böyle bir konuşmaya tahammül edemezler, kendi acıklı durumlarıyla sizin mutluluğunuz arasında mukayese yapmak onlar için feci bir şey olur.» (1).

La Bruyère'in saymadığı daha çeşit çeşit gaf-lar vardır. Örneğin, bugün imtihanlarda muvaffak olamayan tembel bir çocuğun anası ve babası önünde, kendi çocuğunun başarılarını söylemek; birbirleriyle geçinemeyen bir karı-koca önünde, geçimsiz ailelerden bahsetmek; kıskanç olduğunu bildiğimiz halde, bir kadına, kocasının çapkınlıklarından bahsetmek; on yedinci yüzyıl Fransız yazarı La Bruyère'den daha iyi ifade eden halkın dediği gibi: «İdam edilen bir kimsenin evinde ipten bahsetmek» gibi bir şey olur.

Doğuştan şair ve hatip olanlar vardır. Ovidius kendisinden bahsederken, çocukluğunda ne zaman yazmak istese, fikirlerin ve duyguların kaleminin ucuna mısralar halinde geldiğini söyler.

(1) La Bruyère, *Caraetères*, «Toplum Hayatı ve Konuşma» adlı bölümden.

İçinden doğarak, Tanrıların diliyle ifade ediyordu.

Bousset ise, daha çocukluğunda, dinleyenleri hayran bırakan nutukları hazırlamadan söylemiş.

Doğuştan gafçı olan kimseler de vardır; ne zaman ağızlarını açsalar bir çam devirirler. Hatta yüksek kültürlü ve iyi eğitim görmüş kimseler arasında bile böyleleri vardır. Hele bunlardan biri, o kadar çok patavatsız ve beceriksizmiş ki, ahbabları kendisinden bahsederken: «Herhalde çamlar, o devirsin diye yaratıldı» derlermiş.

Bazı gafçılar vardır, ne bir içgüdünün etkisiyle, ne de düşüncesiz oldukları için gaf yaparlar, sadece hasta oldukları için baltayı taşla vururlar. Bu gibilerin sayısı sanıldığından çok olduğu için, üzerinde durmaya değer. Bunlar *sinirlerinin kontrolünü kaybeden* gerçekten sinirli insanlardır. Her zaman mükemmel bir tarzda, kusursuz bir konuşma yapmak istediklerinden, söyleyecekleri sözleri önceden hazırlarlar. Örneğin, falan şahsın önünde falan konuya değinmek gerektiğini bilirler. Görülecekleri şeylerin planını en küçük teferruatına varınca ya değin yaparlar; kullanacakları kelimeleri de seçerler. Beyhude zahmet! Bahis konusu olan şahsa rastlar rastlamaz, söylememeleri lâzım gelen şeyi söylerler. Bu garip olayı başkalarına benzetebiliriz. Küçükken, bisiklete binmesini yeni öğrenen çocuk, şuraya buraya çarpmamak için ne kadar dikkat ederse o kadar çok çarpar. Sıkılğan bir insan, bu ruh

hastalığından ne kadar korkar, onu ne kadar çok düşünürse, o kadar kızarır. Bu çeşit gafçılar, kendilerine daha fazla güvenirler, endişeyi bir tarafa bırakmaya muvaffak olurlarsa, herhalde zararlı çıkmazlar. Zira, gaf yapacağım diye kendilerine tahakküm ettirdikleri bu mariz korku, garip bir psikolojik olayla, yağmurdan, kaçarken doluya tutulmalarına sebep olmaktadır. Böylelerine verilen nasihat, kendilerini geniş tutmaları, sakın olmaya çalışmalarıdır. Tıp Fakültesine başvururlarsa fena olmaz, çünkü durumları patoloji enstitüsünü ilgilendirmektedir.

**

Bir zamanlar Carcassonne şehrinde —belki de hâlâ aynı adı taşıyan— bir «Gaf Sokağı» vardı. Şehri gezen bir turist, bunu görünce şaşırması: «İnşallah bu sokaktan sadece geçmekle kalırım!» Bu seyyah herhalde aklı başında bir adamdı.

Gaf yapmak herkesin başına gelebilir. Fakat, kafalı bir adam, böyle bir felâkete ancak bir kaza kabilinden uğrayabilir; yalnız safdil, beceriksiz dememek için bu kelimeyi kullanıyoruz, gafı kendisine bir mesken yapar ve orada bocalar durur.

Birisine ilk defa rastladığımız zaman, onun hakkında bir şey bilmeyiz. Bu gibi hallerde, uygunsuz sözler sarfetmek olağan işlerdendir, insan farkında değildir. Fakat, bu gibi durumlarda, gaf yapmamak için, aklı başında olan birisi, mümkün olduğu

kadar belirsiz ve genel birtakım şeylerden bahseder, şahısları ilgilendirecek herhangi bir konuya değinmez.

Genel kural şudur: Konuşmadan önce dilini ağzında yedi defa çevir. Bundan önceki bölümde size, düşünceli bir insan olunuz, gevezelikten, tekrarlamalardan kurtulunuz, demiştik. Şimdi de size, yine: Düşünceli bir insan olunuz, çam devirmekten kurtulursunuz, diyoruz.

••

Burada pratik bir soru gerekiyor. Her şeye rağmen gaf yapmak felâketine uğrayacak olursak, ne yapmalı? Daha laf ağzımızdan çıkar çıkmaz, balta-yı taşa vurduğumuzun farkına varırsak, ne yapmalıyız? Bazı kimseler, yaptıklarını tamire, telâfiye ya da teville çalışırlar. Bu usul ne kolaydır, ne de elverişli. Zira, söylediğimiz sözleri düzeltmeye çalışırken, herkesin dikkatini o uygunsuz kelimenin üzerine çekmek tehlikesi de vardır. Olayın üstüne düşmemek, meseleyi uzatmamak çoğu zaman yerinde bir hareket olur. Zira, koskoca bir duvara yapılan bir tırnak izi, bir çatlağı kapamak için yapılan alçıdan bir yamadan herhalde daha az fenadır.

Seksen yaşında ölen büyük bir şahsiyetin cenaze töreninde şöyle bir olay cereyan etmiş: Çok yaşlı olmasına rağmen, bu meşhur adam, hayatının son yıllarında, eski alışkanlıklarına sadık kalarak, işi çapkınlığa dökmüş, yani yetmişinden sonra azmış. Oysa, tören esnasında, müteveffanın iyiliklerinden

bahseden patavatsız bir konuşmacı, evlilik hayatındaki sadakatinden de bahsederek, övgüsünü yapmak istemiş. Bu övgünün dinleyenler üzerinde nasıl bir etki yaptığını düşünün! Tebessüm edenleri görünce, talihsiz hatip, devirdiği çamın farkına varmışsa da iş işten geçmiş. Tevil edebilir miydi? Yapacağı iş, başka bir fikre atlamaktan ibaretti. Bu fikre geçtikten sonra da, dinleyicilerine biraz önceki soğuk havayı unutturmak için bütün belâgatini dökmesi gerekirdi.

Kazaen ağzımızdan uygunsuz bir söz çıkar, bir çam devirecek olursak, bocalamayalım. Herhal konuşmamızı başka bir mecraya yöneltelim. Yaptığımız beceriksizliği telâfi etmek için oldukça temkinli bir sesle konuşalım. Daha sonra, yani mesele kapandıktan sonra, yaptığımız gaflla, kırdığımız kimselerin gönlünü almak için gururlarını okşayarak, kapalı birkaç söz söylememiz herhalde fena olmaz. Zarif bir tarzda yapılan her iltifat, izzeti nefiste açılan yaraları kapamaya yeter!

BİLGİÇ

İşte, sohbetinden hoşlanmadığımız bir kişi daha! Herkes gibi sade ve tabii bir edayla konuşmaz. Tesadüfün önüne çıkardığı konuları birer vesile yaparak, üzerinde uzun uzadıya konuşmaya başlar; bir profesör gibi hitabeder; bir pedagog ruhu vardır: fakat yazık ki, bu kabiliyetini yerinde kullanmaz.

Onun önünde, örneğin birisinin verdiği karardan bahsedilir, tedbirsizlik ettiği hükmüne varılır, hayret edilir. Bilgiç, derhal sesini yükseltir ve bahis konusu olan kişinin karakteri gözönünde bulun durulacak olursa, böyle bir karar vermesine hayret etmemek gerektiğini söyler. Sonra özel bir nedene dayanarak, genel yargılar çıkaran bilgiç, uzun boy-lu birtakım felsefi mülâhazalara dalar. Bu hususta ne kadar nazariye varsa hepsini birer birer sayar. Bütün bu mütalâaların asıl konuyla ilgisi varmış, yokmuş, ona aldırış etmez; bilgiç için esas olan, bilgiçlik taslamaktır, konu ikinci derecede kalır.

Edebiyattan bahsedilecek olsa, derhal ortaya atılır, her taşın altından kalkar, söyleyeceği nutku söylemek için fırsat kaçırmaz. İlk eserini yayınlayan genç bir yazardan bahsedilecek olsa, bizim bilgiç hemen kitabın tam bir tenkidini yapmaya kalkışır.

Eserin meziyetlerini ve kusurlarını sayar; o kadar ki, onu Sorbonne Üniversitesi profesörlerinden biri sanırsınız. Fransız edebiyatının büyük simalarından birinden bahsedilse, onun da sanat hayatını anlatır, ilk eserle olgunluk çağında yazdığı eserler arasındaki farkları belirtir.

Bir salonda, birkaç kadın, atom silâhlarından bahsediyorlar; hiç birinin iddiaları olmadığı gibi, bu konuda bilgileri de yoktur. Felâkete bakınız ki, bizim bilgiç bunların konuştuklarını işitiyor; derhal ortaya atılıyor ve kadınların bir şey anlamadıkları birtakım ilmî mülâhazalara girişerek izahat veriyor.

Güzel bir yemekten sonra, birkaç adam, sigaralarını tüttürerek ve nefis birer bardak şampanyayı sindire sindire içerek, dünyanın gidişatından bahsediyorlar. Hazmın verdiği rehavet içinde, siyasetten, sosyolojiden falan dem vuruyorlar, bunların da hiç bir iddiaları yoktur, bu konulara şöyle değinmekle yetiniyorlar. Bizim âlim bilgiç için ne kaçırılmaz bir fırsat! Derhal konuyu saçlarından yakalıyor ve milletlerarası siyasî durumun manzarasını çizmeyi kendisi için bir görev sayıyor. Birtakım tamamlayıcı izahat veriyor, çeşitli andlaşmaları hatırlatıyor, büyük devlet adamlarının yaptıkları müdahalelerden bahsediyor. Velhasıl, bitmek tükenmek bilmeyen, usanç verici bir konferans.

Dinleyicilerinin araya bir kelime sokuşturmak hadlerine mi! Onlar için yapılacak şey, uyuklamak, ya da sigaralarının dumanlarını savurmaktır.

Bu doğuştan profesör zatı şerif, mütebessim bir zarafetle neler neler yumurtlamaz? Bir yargıç gibi kesip atar. Sözlerine hiç çeşni vermez ve: «Şu söyledir!», «Bu böyledir!» diye kesin yargılar savurmaktan başka bir şey bilmez. En teknik terimleri kullanmayacak olursa, kendisinin alelâde amatörler seviyesine düşeceğinden korkar. Dinleyenleri biraz olsun yatıştırmak maksadıyle de olsa, arada sırada fantezi kabilinden sözler sarfetmekten ödü kopar, bunu kendisine yakıştıramaz. Sanki üniversitede bir kürsü işgal ediyormuş gibi, sözlerini metod dahilinde söylüyormuş hissini uyandırmaya çalışır. Gayet ciddi bir edayla, nutkunun çeşitli noktalarını belirtir: «İşte vakıa,» der. İşte olayın başlıca nedenleri; ve işte sonuçları izah etmek ihtiyacını bir türlü frenleyemez. Velhasıl kör kadı gibi konuşur, teknik terimler kullanır, metodla izah eder, fakat sözleri bir türlü bitmek tükenmek bilmez. Bu yetmiyormuş gibi, kendi kendisini de dinler. Dinlemesin de ne yap-sın; zira, kendi kendisini dinlemeyecek olursa, dinleyicisiz kalır.

Bilgiç, kendisini dev aynasında görür. Yaptığı etkiden ötürü sevinir. Oysa, herkes onu nezaketen dinler, bunun farkında bile değildir. Eğer psikolojiden biraz anlasaydı, kendisini dinleyenlerin esnemelerinin, hal ve tavırlarının elbette farkına varır, görgünün etkisiyle dinleyen zavallıların bu laf yığını altında nasıl ezildiklerini hissederdi.

Toplum hayatında insan eğlenmek için mi, yoksa bilgi edinmek için mi konuşur?

Salon hayatı yaşayan kimseler, ilimden pek az hoşlanırlar; bunlar ancak ilmin avamlaştırılmış şekliyle ilgilenirler. Kaldı ki, bunun bile gayet ilkel olması gerekir.

Oysa, araştırma yapan kültür adamlarına gelince, bunların çalışma saatleri ve şahsî düşünceleri vardır. Eğer arada sırada konuşmaya da zaman ayırıyorlarsa, bunu sırf dinlenmek maksadıyla yapıyorlar.

Bilgiç, bunlardan ne birincilerinin, ne de ikincilerinin hoşuna gider; onun yeknesak nazariyelerini dinlemezler. Eğer bilgiç, biraz düşünecek olsa, farkında olmadığı bir gerçeği keşfeder: Konuşmadan çok hoşlanan kimselerin istedikleri şey, öyle birisinin karşısına geçip uzun uzadıya monologlar söylemesi değil, karşılıklı sohbet etmektir. Portresini yaptığımız kişi, işte bunu anlamamıştır. Bunun içindir ki, toplum hayatında ona 1 numaralı kafa şişirici derler.

Faydalanacağınız iyi bir nasihat vereyim: Konuşurken, bilgiçlik etmekten çekininiz. Günün birinde belki çalışmalarınız hakkında sizden bazı izahat istenecektir. O zaman, kısaca cevap veriniz ve mümkünse, sözlerinize yarı şaka, yarı ciddi bir ton ve biraz da pitoresk ilâve ediniz. Fakat, Allah aşkına,

teknik birtakım izahat vereceğim diye uğraşmayınız, bilgiçlik etmeyiniz.

Ne kadar değerli bir insan olursanız olunuz, yalnız bu kusur sizi gözden düşürmeye yeter. Şahsen tanıdığımız ve büyük meziyetlerini takdir ettiğimiz yüksek zekâlı ve geniş kültürlü bir kimseye, sırf bu yüzden, «hikmet savuran adam» lâkabı verilmişti. Yazık, çünkü bu zat gerçekten değerli bir şahsiyetti.

HERŞEYİ BİLEN ADAM

Ona bir defa rastlayan, bir daha unutmaz. Bu kadar belirli hatları olan bir şahsı unutmak imkânsızdır. Tabiat ondan, herkesin sempatisini kazancak nitelikleri gerçi esirgememiştir. Uysaldır da, oyunbozanlık etmez, iyilik etmesini sever. Hatta fırsat düştükçe âlicenaplık da etmesini bilir. Zavallıların yardımına koşmak için gereken her türlü zaman ve para hususunda fedakârlıktan çekinmez. Sofrası herkese açıktır. Tanrı misafiri bile bu sofrada kendisine bir yer bulur. Fakat, ne yazık ki, bu konukseverlik, zekâ ve bilgi alanında kaybolur gider; çünkü, her şeyi bilirim iddiasında olan bu adamın kafası, başkalarının fikirlerine kapalıdır. İşte bu feci kusur, onun diğer bütün meziyetlerini yok etmeye yeter. Kendisini hatadan tamamiyle arınmış sanır. Ne müthiş bir zihniyet! Fikirlerini, kendi kanaatleri gibi değil, birer dogma (nas) olarak ortaya atar. Kendi kanaatini paylaşmayanları âdeta aforoz eder. Ve bu hareketiyle hem başkaları indinde kendisini sevimsiz bir hale getirir, hem de kendi kendisine zarar vermiş olur.

Onunla tartışmak imkânsızdır. Önüne deliller, tanıklar, isbatlar getirirsiniz; beyhude gayret, havan-

da su dövmüş olursunuz. Dediği dediktir; kanaatlerinden zerre kadar feda etmez. Başkalarını dinlerken bıyık altından güler. Şayet, verdiğiniz delillere başkalarını ilâve edecek olsanız, derhal: «Ben hepsini okudum, her şeyi bilirim!» diye kesip atar. Bu sözleri, sanki yüzünüze bir kırbaç şaklatıyormuş gibi mağrur bir edayla söyler. Israr edecek olursanız: «Çocuksun daha!» diye hakaret etmekten de çekinmez. Size bu anlattıklarım, tanık olduğum bir sahnedir; bu sahne iki adam arasında cereyan etmişti ve «Çocuksun daha!» diye hakarete uğrayan zat altmışını geçkin birisiydi.

Her şeyi bilirim iddiasında olan zatların hepsi de aynı derecede küstah bir dil kullanmazlar tabîî, fakat hepsi aynı şekilde kesip atarlar. Her ne kadar karşılarında küçümseyerek baktıkları kimseye küfretmezlerse de, keçi gibi inatçıdırlar.

Okuyucu müsaade ederse şahsî bir hatıramı nakledeyim: 1914 Birinci Cihan Savaşındaydı. Tesadüfen çok bilgili adamlar arasına düşmüştüm. Bunların arasında üniversite talebeleri, lise öğretmenleri, papazlar ve profesörler vardı. Akşamları, toplanır, tatlı tatlı, saatlerce tartışırdık. Bu toplantılara devam edenler içinde birisi vardı ki, diğerlerinin fikirlerini katiyen kabul etmezdi. İçimizden biri, söylediklerini doğrulamak maksadıyla herhangi bir yazardan bir parça zikredecek olsa, hemen atılır ve yüksekte bir sesle: «Müsaade ediniz! Daha sonraki sayfada aynı yazar şunları da söylüyor ki, bunlar sizi maalesef doğrulamıyor, aksine sizi yalanlıyor.» der-

di. Her şeyi bildiğinden, konuştuğu kimseden daima bir sayfa fazla okumuş bulunurdu, hatta beriki bir eserin son satırlarını zikretse bile. Fakat, bizim bilgiç, yenilse de, yelkenleri yine suya indirmez, omuzlarını silker ve sigarasını tazelerdi.

*
**

Her şeyi bilen bay, bazen çok okumuştur; fakat ne kadar çok okumuş olursa olsun, her şeyi de okumuş olamaz ya? Çoğu zaman, her şeyin aksini iddia etmek illetine müptelâ olan ve bir çeşit bilgi istibdadı yapan bu adam, birtakım gizli belgelere de başvurur. Tahmin edemediği bir sonuç olarak, bir meseleye ne kadar hâkim olduğunu iddia ederse, o nisbette bu konunun cahili kalır. Onun bu egoistliği, kendisini öyle bir mecraya sürükler ki, kendi fikirlerine karşı gelir, çelişmeye düştüğünün farkına varmaz. Demokrat olduğunu söyler, sosyal ilerleme taraftarıdır. Fakat, o kadar çok kesip atar, karşısındakinin fikrine saygı göstermez ki, demokrasiyle zerre kadar ilgisi kalmaz; zira bu fikir zorbalığı kadar demokrasiye aykırı bir şey yoktur. Kendisine itiraz edenlerin söyledikleri ciddi nedenleri incelemeye tenezzül bile etmez. İlim zihniyetiyle bağdaşamayacak bundan daha kötü bir kafa yoktur, çünkü ilim denilen şey peşin hükümleri kabul etmez ve ancak delillere dayanarak hüküm verir.

Böyle bir şahıs, âdeta kendi yanlış fikirlerine demir atmış bir gemi gibidir. Gerçeğe ulaştığına o kadar kanidir ki, nazariyelerini tekrar gözden geçirmeye asla yanaşmaz.

Her şeyi bilirim iddiasında olan adam da cezasını bulur. Bu kusuru yüzünden sosyal hayatta herkes ondan kaçır, fazla olarak başkalarında kin ve intikam hisleri de uyandırır. Çünkü, karşısındaki onurunu düşünmeden tartışmıştır. Kalp kırıcı sözler sarfetmiştir; en küçük bir nezaket belirtisi göstermeden itiraz etmiş, onu gülünç mevkide bırakmış, velhasıl yerin dibine geçirmiştir. Herkesin içinde onuru kırılan bir insan, nasıl olur da bu hakareti unuttur? İzzeti nefiste açılan yaralar en güç kapanan yaralardır. Gerçi bize hakaret edenı affederiz, fakat hakaretin izini silemeyiz: Bu yaranın izi pek derindir.

Her şeyi bilirim iddiasında olan adam, böylece, gözden düşer, sağduyu karşısında kendi kendisini gülünç mevkıye sokar. Vaktiyle, ihtiyar bir hocası, öğrencilerine gururun tehlikelerini göstermek için: «Tavus kuşu kuyruğunu kabarttığı zaman, çirkinliğini meydana çıkarır» dermiş. Bu sözü söylerken de, hayvanın taklidini yaparmış.

Konuşurken, iddialarını küstahlık derecesine vardiıran adam da, kulaktan dolma bilgisiyle kendi zaafını esaslı gerçeklerden birini bilmediğini herkese uluorta gösterir. Bu gerçek, Bossuet'nin şu kelimelerle ifade ettiğı bir vecizedir: «İnsan zekâsının daima kısa olan bir tarafı vardır.» (1).

*
**

(1) Buna: «Her insanın bir aptal tarafı vardır» desek acaba daha yerinde olmaz mı?

Konuşmalarınızda sakın her şeyi biliyorum diye ortaya atılmayınız. Haddinden fazla kesin hükümler vermekten, yani kesip atmaktan sakınınız. Ama prensipler ve bazı değişmez gerçeklerin dışında, hepimiz birçok noktalarda yanılabiliriz. Karşısındakilerin makul nedenlerine aldırış etmeden, kendi fikirlerinde ısrar eden bir kimse, kötü kafalı, daha doğrusu, kafasız olduğunu göstermekten başka bir şey yapmaz.

Konuşma denilen şey, esas itibariyle birbirlerinin sözlerine saygı gösteren insanlar arasında cereyan eden nazik bir alış-veriştir. Kendi fikrini bile bile sağduyuya karşı savunmak, hem mantığa, hem de en ilkel saygı kurallarına karşı gelmektir.

Vaktiyle, Fransa Yüksek Öğretmen Okulu'nda okuyan ve ömrünün bir kısmını onaltıncı yüzyılı incelemeye vakfeden bir bilgin vardı. Bu zat, çok hoşsohbet bir adamdı. Karşısındakilerin fikirlerini dikkatle dinler, sonra bu fikirleri alıp, söyleyenlerin önünde hararetle izah ederdi. Bunlar ise, hem ondan, hem de kendi söylediklerinin bu kadar güzel şeyler olduğunu görmekten memnun olurlardı. Ailesinde bu zata, «Bigudi» adını vermişlerdi, çünkü başkalarının düşüncelerine bu kadar intibak eden bir insana nadiren tesadüf olunurdu. Çok geniş bir kültürü olan bu adam, her şeyi bilirim iddiasında olan haddini bilmezlerden değildir.

DURMADAN BAŞKALARININ SÖZÜNÜ KESEN ADAM

«*Méthode Assimil*» tarafından yayınlanan «Zahmetsiz İngilizce» adlı eserde, rastladığım şu cümleye bayılırım: «*That will do, Bobby; leave us in peace a minute*». Anlamı şudur: «Yeter artık; bizi bir dakika rahat bırak, Bobby!»

Şimdi size portresini çizeceğim saygısız bu sözü söyleyecek raddeye kim gelmez? Bu bölümün başlığından da anlaşılacağı üzere, bahsedeceğim şahıs, konuşurken durmadan sözümüzü kesen, saygısızdır.

Bu öyle bir ırktır ki, medeniyet ilerledikçe, kuşaktan kuşağa çoğalmaktadır: Başkalarının sözünü kesenlerin haddi hesabı yoktur; bunlar çeşit çeşittir. Daha bir vakayı anlatmaya başlar başlamaz, hemen de öyle. «Sözünüzü balla kestim!» diye özür dilemeye bile lüzum görmez, maksadı ya söylediklerinizi akli sıra düzeltmektir; yahut da bir şeyler ilâve etmek. Biraz önce kesilen sözünüze tekrar başlarsınız, fakat aradan on saniye geçmez, bizim saygısız şıp diye sözünüzü keser. Sanki mübarek adam bir makineli tüfektir, arada bir duraklayarak görevine devam eder. Sözlerinizi tamamiyle bitirmenizi

beklese ne olur? Elinde değil, yapamaz, asabına hâkim olamaz, sanki içinde kurt vardır.

Bunların içinde öyleleri de vardır ki, sözünü zü balla değil bıçakla keser, hem de düşüncelerinizde herhangi bir yeri düzeltmek maksadıyle değil, sırf itiraz etmiş olmak için. Böylesine «Kalbi bozuk» demekten başka çare yoktur. Dayanamaz, ne söylenirse söylensin, ille aksini iddia edecektir. Bir sanat eserini övecek olsanız, derhal atılır ve bu eserin iğrenç bir şey olduğunu söyler. Birini övecek olsanız, adamcağızın ne altını bırakır ne üstünü. Velhasıl, siz beyaz dersiniz, o göz göre göre siyah der.

Bazıları da, sırf kendilerini göstermek için sözünüzü keserler. Dinleyenlerin hoşuna gidecek bir hikâyeye nakledecek olsanız, eğer bizim saygısız, bu hikâyeyi biliyorsa, bu şerefi size bırakmamak için elinden geleni yapar, bir taraftan siz anlatırken, diğer taraftan o, daha yüksek bir perdeden aynı hikâyeyi söyler ve parsayı toplar. Böylesinin yanında herhangi bir enteresan konuyu ele almak imkânsızdır, çünkü ne yapar yapar onu sizden kaşla göz arasında aşırır.

Bazısı da sözünüzü keser, çünkü kafasında sabit bir fikir vardır. Döner dolaşır, hep bu fikre ulaşır, zira ondan bir türlü kurtulamaz. Bir haber vermeniz, bir nazariye açıklasanız, bir meseleyi izah etmeniz, bu saygısız adam sözünüzü keser ve ortaya o sabit fikrini atar. Eğer kötümser bir insansa, sözlerinizden birtakım felâket belirtileri çıkarır; eğer

iyimserse, sizin sözleriniz ona, yeni yeni hayaller kurmak fırsatını verir.

Sözünüzü kesenler içinde bir de öylesi vardır ki, bu saygısızlığı sadece dilini tutamadığı için yapar. Birisi ağzını açtı mı, derhal onunki de açılır; elinde değildir. Bari sözünüzü kestiğine göre, söyleyecek bir şeyi olsa neyse, fakat konu ile zerre kadar ilgisi olmayan birtakım incir çekirdeği doldurmayan şeyler zırvalar.

Başkalarının sözünü kesmek illeti, toplum hayatında iki yönlü bir kusur sağlamaktadır. Önce, bu saygısızlık, konuşma sanatına karşı işlenen affedilmez bir günahdır. Konuşma, iki taraflı bir söz mübadelesidir, başka türlü olamaz. Karşısındakinin sözünü kesen adam, konuşmasını bilmeyen bir kimsedir. Kısacası, yaşadığı çevrede, bir çeşit küçük çapta söz diktatörü kesilmiştir.

Yaptığı saygısızlığın farkında olmasa bile, başkasının sözünü kesen adam, affedilmez bir nezaketsizlik yapmış olmaktan kurtulamaz. Beraber yürüdüğümüz kimselere yol vermek için, bir kapının önüne gelince dururuz: Nezaket kuralları böyle gerektirir. Bu insanları itip kakarak, dirsekleyerek, ayaklarına basarak eşiği aşmaya çalışmak, herhalde affedilir bir kabalık değildir. Başkalarının sözlerini kesen adamın da bu kaba insandan farkı yoktur işte. Zevkle, birbirinin sözlerini sonuna kadar dinleyerek konuşulan topluluklarla, kuru gürültü içinde,

her kafadan bir ses çıkan mahalle kahvelerini birbirinden ayırmak gerekir.

★ ★

Herkesin sözünü kesen bu adam, bu kusuru yüzünden tahammül edilmez bir insan olur. Eğer çenesini tutamıyor, diline hâkim olamıyorsa, ona «kafadan sakat» ya da «zırzop» adını vereceklerdir. İleride kötü sonuçlar verebilecek aşağılık bir şöhet.

Başkalarının sözlerini kesen adamdan herkes kaçır, onu kimse davet etmez, onu âdeta karantinaya alırlar. Durmadan konuşmak isteyen bu adam, bir gün gelir, etrafında kimsecikler kalmadığını görür ve artık kendi kendisiyle konuşmaktan başka çare kalmaz. Kendi kendisini mahkûm ettiği bu yalnızlık herhalde faydalı bir şey olmaz.

★ ★

Başkalarının sözünü kesmeyiniz demeye lüzum görmüyoruz: Sağduyunuz ve görgünüz sizi bu sosyal felâketten koruyacaktır. Bilirsiniz ki, iyi konuşan bir insanın başlıca meziyeti, dinlemesini bilmektir. Konuşma sanatı, sükutlardan ve ustaca söylenen sözlerden ibarettir.

«*Il est bon de parler, et meilleur de se taire; Mais tous deuâ sont mauvais, alors qu'ils sont out-res.*» (1).

(1) «Konuşmak iyidir, fakat susmak daha iyidir: ifrata kaçıldığı takdirde, her ikisi de fenadır.» La Fontaine'in «Ayı ve Bahçe Meraklısı Adam» adlı manzum hikâyesinden, (Türk atasözü; «Söz gümüş, sükut altındır.»).

KEDİNİ BEĞENMİŞ

Hareketleri yapmacıktır, güzel sözler sarfetmeye meraklıdır; mütemadiyen gösteriş yapar, tabii olan bir tarafı yoktur; böylesiyle ahbablık etmek imkânsızdır. Zira, ne söylese, ne yapsa, her şeyi sizi sinirlendirir; asabınıza dokunur bu adam.

Sizin ağzınızı açmanıza müsaade etmek lütfunda bulunduğu zaman, sözlerini birtakım saçmasapan, manasız hareketler yaparak söyler. Kibarlık taslayacağım diye, kaşığı ya da çatalı tutarken küçük parmaklarını kaldıran o cânım ihtiyarlara benzer. Kendini naza çeker. Edalıdır. Sözlerini âdeta sakarinle şekerliye şekerliye söyler. Dudaklarını öne doğru uzatarak konuşmakla hoşla gideceğini sanır, ve Rostand'ın dediği gibi: «Tavukların gerisine benzeyen bir ağızla» konuşur. Gayet güzel bir telâffuzu olduğunu sanır. Eğer taşranın küçük bir kasabasında yaşıyorsa, Paris telâffuzuyla konuşmaya yeltenir. Oysa, doğduğu memleketin kusurlarını gidermeye çalışmakla yetinmelidir. Bu da ona yetmez; o kadar mübalâğa eder ki, ne kendi kasabasındaki gibi, ne de Parisliler gibi konuşur. Oysa «Her horoz kendi çöplüğünde öter.»

Kendini beğenmiş insan, çoğu zaman yabancı kelimeleri pürüzsüz olarak telâffuz etmek için yapmacıklar yapar. En yüksek sosyete çevresinde yaşayan ve diplomatik çevrelere girip çıkan bir bayan, bu illete müptelâydı. Örneğin, Rusya'dan bahsedecek olsa, Stalin'in adını ille Ruslar gibi Stââââlin diye, ilk heceyi uzatarak telâffuz ederdi. Bu hareketiyle, bilgili bir kadın olduğunu göstermek istiyordu.

On yedinci yüzyılda, kibarlık budalalığının (1) hüküm sürdüğü devirde bile, atalarımız bu kadar yapmacık yapmazlarmış. Madame de Sévingné, Buchingham'a: «Le marquis de Bouchinchamp» dermiş.

Bu ifratla tefrit arasında bir ortalama vardır. Örneğin, İngilizce kelimeleri, yabancı birçok dil bilmeyen kültürlü insanların telâffuz ettikleri gibi neden telâffuz etmiyelim? General Lvautey, bu çeşit züppelerden nefret eder ve açıkça hadlerini bildirirmiş. Bir gün, kurmay heyetindeki subaylardan biri, Faslılar gibi telâffuz etmeye yeltenerek Maraküş, demiş. General, kızarak: «— Siz de herkes gibi, Marakeş diyemez misiniz?» diye sormuş.

Tam olarak telâffuz etme merakı bazen insanı fena duruma da düşürebilir. Hele radyoda spiker-

(1) Fransız edebiyatı tarihinde «Ppéciosité» denilen ve Molière'in «Gülünç Kibarlar» adlı komedisinden ele aldığı bir akım vardır. Bu akım, bilhassa dilde etkisini göstermiştir.

lik yapanlar için bu heves, büyük bir tehlikedir. İçlerinden bazıları, İtalyanca ya da İspanyolca kelimeleri, asıllarında olduğu gibi telâffuz edeyim derken, dinleyicilerini güldürecek kadar hatalar yaparlar. Zira, kelimelerin vurgusunu yanlış yerde yaparlar ve İspanyol kelimelerindeki o gırtlaktan gelen sesleri çıkarmaya muvaffak olamazlar.

Kendini beğenmiş züppe, konuşurken, arada bir İngilizce, ya da Fransızca kelimeler kullanmaktan hoşlanır; bunun kibarca bir hareket olduğunu sanır. Örneğin, sizi evde çay içmeye değil de, *kokteyl* almaya davet eder, veya *five o'clock*'a çağırır. Vakıtle tiyatro eleştiricisi Francisque Sarcey'e neden at yarışlarına gitmediğini sormuşlar.

«— At yarışlarına gidenlerin konuştukları Fransızca'yı anlayacak kadar İngilizce bilmiyorum!» diye cevap vermiş.

Kendini beğenmiş insan, ekabirle olan ilişkilerinden bahsetmek için hiç bir fırsat kaçırmaz. Tanıdığı, ya da tanıyor gibi görüldüğü şahsiyetlerden, yakın ahabplarıymış gibi bahseder. Prensler, dükler, markiler hep onun dostlarıdır. İlim sahasının ünlü simalarıyla arkadaşdır. Neredeyse İngiltere kralı ile senli benli olduğunu söyleyecektir.

Bu konuda konuşmaya bir türlü doymak bilmeyen kendini beğenmiş adam, kendi mütevazî ve namuslu ailesinden bahsedilince, doğduğu büyüdüğü çevre hakkında konuşulunca, hiç o taraflı bile olmaya tenezzül etmez, onuruna dokunur.

Marcel Proust, on dört ciltlik muazzam romanında, çok eski ve asil bir aileye mensup bir kişiyi canlandırmıştır. Bu kişi, akrabalarının yaptıkları uygunsuzlukları zerre kadar çekinmeden anlatır, bunları müsamahalı bir tebessümle karşılar. Kendisi o kadar asil bir insandır ki, akrabalarının yaptıkları küçüklüklerle alçalmayacağını bilir; sosyal hayatın o kadar yüksek bir mevkiine ulaşmıştır ki, başkalarına dayanarak yükselmek ihtiyacını hissetmez bile.

Kibar ve kültürlü bir ahabım, taşrada, vaktiyle elinde büyümüş bir genç adama rastladığını anlatmıştı. Bu genç adam, ne sarayda doğmuştu, ne de bir konakta; ahmak değildi, hatta meziyetleri de vardı; fakat haddinden fazla kendini beğenmiş bir insandı, övünmekten son derece hoşlanırdı. Lise bitirme imtihanını verdikten sonra Paris'e yüksek öğrenimini yapmak üzere gider. Çalışkanlığıyla kendini gösterir mi, göstermez mi, artık orasını Allah bilir. Fakat orada bir şey öğrenir, imtihanlarda sorulmayan bir şey, yani iddialı konuşmak,

Yaz tatilini geçirmek üzere döndüğü kasabasında ahabıma rastlar. Onu görür görmez, derhal yanına gelir ve karşısındakini koruyan bir tavırla konuşarak, bir sürü laf eder, hitap ettiği kimsenin ise vaktiyle kendisini koruduğunu unuttur. O kadar çok konuşur ki, ahabım ağzını açacak fırsat bulamaz. Genç adam, Paris'teki başarılarından, asilzadelerin toplandıkları salonlardan bahseder. Kontlarla, düklerle, baronlarla düşüp kalktığını, hatta isimleri geçer-

ken soyadlarını bile kullanmadan anlatır durur. Edebî eserlerinin müsveddelerini üstادلara gönderdiğini, kabiliyetine hayran olduklarını söyler. Ahbabım: «— Konuşması bir hayli uzun sürdü, dedi. Dinlemek zorundaydım. Bu yirmi yaşındaki delikanlı, konuşurken, ihtiyar bir kokot gibi, birtakım yapmacıklar yapıyor, yüzüne manalar vermeye çalışıyordu. Hem de, kendi konuşmasına hayran, kendi sözlerini dinliyordu...»

Kendi kendisini konuşurken dinliyordu! Bu, kendini beğenmişin âdetidir. Zaten bunun içindir ki, yapmacıklar yapmakla kalmaz, konuşmaya da bir türlü doymak bilmez.

*
*

Kendini beğenmiş adam! Senin iyiliğini istediğim içindir ki, sana nasihat ediyorum. Bu kusurunu giderecek olursan, bil ki, çok kârlı çıkacaksın. O kadar ihtirasla istediğin o başarıları elde etmene mani olan şey hep bu yapmacıklarındır. Başarının sırrının sadelikte olduğunu bilmiyor musun? Dâhi sanatçılar çok sade birtakım çarelere başvurarak büyük etkiler yapan kimselerdir. Derin bir düşünceyi ifade etmek için Bossuet birkaç kelimeyle yetinir. Birkaç fırça darbesiyle Leonardo da Vinci kimse-nin taklit edemeyeceği portreler meydana getirir. Tekniklerini anlaşılmaz bir hale getirenler, alelâde insanlardır, kabiliyetsiz kimselerdir. Konuşma öyle bir sanattır ki, suni, yapma en küçük bir hareket onu tahammül edilmez bir hale getirir; bu sanatta

en çok yükselmiş kimseler, öyle yapmacıklarla değil, içten gelerek konuştukları için muvaffak olmuşlardır.

Yapmacık yapmak, yüzüne allık pudra sürmeye benzer, bunu biliniz. Bir kadın, ancak yüzündeki noksanları gidermek, tenine daha hoş bir renk vermek için bu çarelere başvurur.

Bundan dolayı, kendini beğenmiş insanın özentili konuşmasını dinlerken, noksanlarını örtmek istediği kanısı uyanır. Oysa gerçekte, noksanı yoktur; fakat neden bu şüpheyi uyandırmalı? Herkes gibi siz de sade bir dille konuşunuz. Olduğunuz gibi görünmekten korkmayınız, sizi beğendirecek daha nice meziyetleriniz var.

KIBIRLI

Kibirli, kendini beğenmişle aynı ailedendir; onun amcazadesidir. Bununla beraber, birbirlerine kendini beğenmişlik hususunda benzeyen bu iki kişi, önemli bir noktada ayrılırlar: Kibirli, öyle bir düziye konuşmaz; konuşurken de yapmacık falan yapmaz. Sadece, her fırsatta, kendi gururunu tatmin etmeye çalışır.

Övünmekten son derece hoşlanır; birisinin kendisine iltifatta bulunmasını dört gözle bekler. Karşısındakilerin bu işi yeteri kadar yapamayacaklarından korktuğu içindir ki, kendi kendisine iltifatta bulunmak ihtiyacını duyar: Konuşmaları, kendi zaferlerini ifade eden birer teraneden başka bir şey değildir.

Daha yanına yaklaşır yaklaşmaz, size kendisinden bahseder; bundan başka onu hiç bir konu ilgilendirmez. Servetinden, ev hayatından, ahabplarından, ailesinden bahseder. Kendi şahsiyetini belirtecek en küçük bir noktayı bile ihmal etmez. Eğer fazlaca ahmak değilse, zekânın servetten ve asaletten üstün olduğunu anlar ve bu sefer size meziyetlerinden, kabiliyetlerinden dem vurur.

Maamafih, bunların kendisini yeteri kadar tanıtmadığını sanarak, size daha birtakım teferruat hakkında izahat vermek hususunda tereddüt etmez. Kibarlığına, zarafetine dikkatinizi çeker; elbiselerinin şıklığını, kumaşının ve terzinin çok güzel olduğunu söylemenizi bekler. Paris'in en büyük terzisinde elbiselerini yaptırdığını, sanki önemsiz bir şeymiş gibi, aldırış etmeden söyler. Biraz pahalı olduğunu, fakat taşradakilere nazaran Paris terzilerinin ne kadar üstün olduklarını ilâve etmeyi de unutmaz!

Kibirli bir adam gördüm, konuşurken, kravatını görsünler diye boynunu uzatıp duruyordu.

— Ne dersiniz, rengi elbisemin rengine çok uyuyor, değil mi?

Buna benzer daha nice konuşmalar duydum. Bunlara tahammül etmenin pek de kolay olmadığını tasavvur edersiniz.

Kibirliyi evinde ziyaret edecek olursanız, size eşyasını gösterir, tablolarını, değerli şeylerini önünüze serer; velhasıl, nesi var nesi yok her şeyi gözlerinizin önüne koyar. Tabii bu eşyanın nadir bulunan cinsten olduklarına, çok pahalı olduklarına sizi ikna etmek için gayret sarfeder. Eğer az çok eğitim görmüş bir insansa, ne de olsa kendine hâkim olur ve usanç verecek raddeye varmaz. Fakat sonradan görme bir zengin ise, bu gibi inceliklere dikkat edemez, gururunu tatmin etmek için her şeyi yapar.

Dağlının biri, tuzlu domuz yağı ve keçi peyniri satmak üzere ovadaki köylere iner. Panayırlar-

da dolaşa dolaşa ekmek parasını güç belâ çıkarır; dünyayı altüst eden savaşlar günün birinde onun da işini yoluna koymasına fırsat verir: Dağlının ticareti alıp yürür, banknotları istif eder; hâlâ milyonlara yükselen bir servete sahip olur. Zengin olunca da, dâhi olduğuna inanır. Sanki karaborsanın gizli piyasasına göre mal satmak insanın dâhi olmasını gerektiren güç bir işmiş gibi!.. Bu şekilde zengin olmak, insanı zeki yapmaz, ona ancak bir eşkıya, bir gangster zihniyeti verir, o kadar.

Bizim harp zengini, vaktiyle köylü lehçesiyle yarım yamalak meramını anlatırken, şimdi aldırış etmeden, kafa göz yararcasına, dangul dungul konuşmaktan çekinmez. Parasıyla orantılı bir de ev yaptırır. İçine en pahalı eşyayı doldurur; güzelmış, değilmiş, ona vız gelir, yeter ki pahalı olsun. Velhasıl, zevksizliğin şaheseri olan bir âbide meydana getirmeyi başarır.

Konuşmalarında artık evinden başka bir şeyden bahsetmez; dinleyenleri bıktırıncaya kadar anlatır. Yeni otomobilinden, buzdolabından, elektrikli mutfak ocağından, banyo dairesinden bahseder. Bilhassa fiyatlara dair binlerce tafsîlât verir. O kadar ki, insanın, eşyanın üzerinden etiketlerini ne diye çıkardığını soracağı gelir; öyle ya, o zaman bütün bu izahatı vermek zahmetine katlanmazdı.

Bazı kibirli insanlar vardır, hayasızlığı övünmeye kadar vardurmazlar. Fakat, kendilerine iltifatta bulunmanızı sağlamak için, sinsi sinsi çarelere başvururlar, binbir dereden su getirirler. Örneğin, bir

macera anlatacak olsalar, hikâyeyi evirirler çevirirler, sonunda parsayı kendileri toplarlar, yani ne yapıp yapıp kendilerini tebrik ettirmeye muvaffak olurlar. Eğer böyleleriyle, karşılık vermeden, alay etmek isterseniz, yaptıkları bu manevraları anlamıyormuş gibi görününüz, tebrik falan etmeyiniz; göreceksiniz ki, umduklarını bulamadıkları için, çekip gideceklerdir. Bu suretle, sözle karşılık vermeden, zararsız bir usulle, kurtulmuş olursunuz.

Çiçeği burnunda bir harp zengini karborsacının yirmi yaşlarındaki oğlu, evinize geliyor. Şundan bundan konuşuyor; söyledikleri şeyler incir çekirdeği doldurmaz. Sizden ne istediğini kendi kendinize soruyorsunuz; anlamakta gecikmeyeceksiniz. Genç adam kolunu şöyle bir kaldırır, ceketinin yenini kıvrır ve saatine bakar. Bu hareketini yaparken, koltundaki o cânım altın saati görmenize itina eder. Karaborsacılıktan milyonlar kazanan babası, ona böyle bir hediye alabilir. Delikanlı bekler ki: «Ne güzel saatin var!» diyesiniz. Bu iltifatı yapsanız, yetmez, sizden ayrılır ayrılmaz, başkasına gider ve aynı komediyi oynar. Bu, babasının mağazasında kazıklanan müşterilere karşı ödenen bir minnet borcu değil midir?

••

Herkes kendisini doğrudan doğruya ilgilendiren şeyle meşgul olur, diğer şeylere pek az önem verir; konuşma sanatı işte bu vakiya dayanmaktadır. Karşınızdakileri ilgilendirmek isterseniz, meş-

gul oldukları şeylerden bahsediniz. Kibirli insan, bu gerçeği bir türlü anlamaz. Ve bu ilkel düstura uymadığı içindir ki, bir düziye kendisinden bahseder, dinleyenlerin canını sıkarak, hatta onları kızdırır.

Kibirli insan, konuşurken bir yıldız gibi parlamak ister; fakat, parlamak şöyle dursun, aksine, alelâdeliğe düşer. Övünmesi ve herkesten boyuna iltifat beklemesi, onun kafasız bir insan olduğunu gösterir.

Akıllı insan, kendi değerini ve haddini bilir; başkalarının ikide birde bu meziyeti tasvip etmelerine ihtiyaç bile duymaz. Tevazuda kusur etse bile, kibirin ve kendini beğenmişliğin yokuşuna hiç bir zaman kapılmaz; gururunda kalmasını bilir. Gerçi ahlâk bakımından bu daha feci bir haldir; fakat hiç olmazsa gülünç değildir.

TENKİTÇİ BAŞI

Herkes konuşurken o susar, fakat bıyık altından gülerek dinler. Dudaklarını büzer, fakat sonunda öyle bir açar ki, kesin hükümler savurur. Verdiği bu hükümlere tuz biber ekmeyi ihmal etmez. Hiç bir şeyi beğenmez; her şeyde ve her yerde bir kusur bulur. Hangi konuyu ele alırsanız alınız, onun müstehzi edası muhakkak işe karışır.

Örneğin, Goncourt Ödülü'nü kazanan bir romandan bahsedilecek olsa, mevsimin edebî olayı olan bu eseri beğenmekte herkes müttefiktir, daha ilk kitabıyla bir üstad olduğunu ispat eden genç yazarı takdir etmeyen yoktur.

Fakat bizim tenkitçi başı bu genel takdire karşı gelir. Bu eserde beğendiği taraf yoktur, konu yavandır, üslûp hatalıdır. Verilen bu hükmün neden ileri geldiğini soracak olsanız, sebep göstermez, kızararak sesini büsbütün yükseltir.

Birçok kimse, oturmuş müsterek dostlarından bahsediyor, onların zekâsını, cazibesini, canayakınlıklarını övüyor. Bizim tenkitçi başı başını sallayarak buna da itiraz eder; sabırsızlanır, hiddetten kudurur. Falan adamın kültürsüz, şahsiyetsiz olduğu-

nu, gayet fena konuştuğunu uluorta söyler; falan kadının zevksiz giyindiğini iddia eder; falan generalin bir düziye aynı hikâyelerini anlattığını söyler.

Bir salonda şundan bundan konuşarak çay içilmektedir; falan kontesin verdiği ziyafetin muhteşem olduğundan bahsedilir. Bizim tenkitçi başı bu defa da atılır ve ziyafetin muhteşem olduğunu kabul etmekle beraber, hiç de kibar bir hava esmediğini iddia eder; büfenin alelâde olduğunu söyler. Oysa, beğenmediği bu büfede nasıl atıştırdığını herkes görmüştür.

Ne derseniz deyiniz, ne yaparsanız yapınız, tenkitçi başı muhakkak bir mana, bir kusur bulacaktır.

*
**

Tenkitçi başıya bu illet nereden musallat olmuştur? Yoksa bu, gerçekten bir hastalık mıdır? Dilinin altında bir zehir torbası mı var ki, her ağzını açtıkça birini sokar? Karaciğerinden veya sinirlerinden mi muztariptir?

Eğer gerçekten hasta ise, hekime başvurması gerekir. Hastalığı tedavi edilince herhalde konuşması da düzelecek, artık ahbabları da onunla konuşmaktan zevk duyacaklardır.

Bu her şeyi tenkit etme hastalığı, belki de bir akıl noksanlığından ileri gelmektedir? Gerçeği göreceği yerde, sadece bir yönünü, kötü yönünü görüyor. Mutlak dediğimiz şey, varlıklarda yoktur; her

varlığın iyi yönleri de vardır, kötü yönleri de; faydaları da vardır, zararları da. Tenkitçi başı yalnız kötü yönlerini görür. Zekâ bakımından âdetâ tek gözlü bir insandır. Hele bir defa iki gözüyle görmeye alışsın; o zaman hükümlerinde daha insaflı, daha tarafsız olacaktır.

Tenkitçinin kullandığı kırıcı sözler, acaba kıskançlığından mı ileri geliyor? Öyle ya, kendisini yükseltmek için, başkalarını küçümsemek ihtiyacını duyabilir. Beceriksizlik. Tecrübeli bir adam:

— Ben hasımlarımı hiç bir zaman küçük görmem, dermiş; aksine, onların değerlerini belirtmekten hoşlanırım. Onlar ne kadar güçlü iseler, benim de onlara hâkim olmamın şerefi o oranda büyüktür.

Tenkitçi acaba öc almak gibi aşağılık bir duygunun etkisiyle mi hareket ediyor dersiniz? Kendisini hor gördükleri için karşılık mı yapıyor?

Şüphesiz, bütün bu nedenler bu şahsın zihniyeti üzerine etki yapmaktadır. Kendi kendisini tahlil etsin ve durumu değiştirsin. Bundan herkes fayda görecektir, kendisi de fayda görenlerin ilki olacaktır.

* *

«Bşkalarını beğenmeyen, övmeyen, daima her şeyi kötüleyen, hiç kimseden memnun olmayan kimseleri iyice inceleyiniz, göreceksiniz ki bunlar, zaten herkesin sevmediği insanlardır.» (1).

(1) La Bruyère, *Caractères*.

La Bruyère'in bu görüşü üzerinde düşünmeye değer. Başkalarının hoşuna gitmek için çalışırsanız, başarırsınız, sizi severler: Yalnız kötülemek için ağızlarını açan o kalbi bozuk insanları taklit etmeyiniz. Konuşurken iyiliksever ve tatlı dilli olunuz. «Sinekler, sirkenin değil, balın üstüne konarlar.», «Tatlı dil, yılanı bile deliğinden çıkarır.» (1).

Durmadan iltifatlar savurunuz, demiyoruz. Değersiz bir şeyi övmek, değerli olanı kötülemek kadar yanlış bir harekettir, dürüst bir insana yakışmaz. Size sadece, konuşurken başkalarının kalbini ve onurunu kırmamaya dikkat etmenizi, alçak gönüllü olmanızı tavsiye ediyoruz. Şayet tenkit etmek, bir şeyi tasvip etmemek zorunda kalırsanız, bu işi kalp kırmayacak şekilde yapmaya çalışınız.

(1) Bu ikinci Türk atasözü, kitabın aslında yoktur.

DEDİKODUCU

Dedikodu, birçok konuşmaların konusunu teşkil eder. Her toplantıda, mutlaka, birisi çekıştırılır. Her yerde birisinin aleyhinde bulunulur: Bu zehirli çiçeğin bittiği salonlarda, sokaklarda, trenlerde, hatta pazar günleri kibarların gittikleri öğle âyinlerinde kiliselerde bile durmadan dedikodu yapılır. Gerçekten, kiliselerde öyle sofular vardır ki, dua edeceklerine, etraflarındaki kimseleri inceler ve sonra yanlarındaki ahbablarının kulağına fısıldayarak, şunun bunun aleyhinde bulunurlar.

Dedikodu yapanlar, çekıştirdikleri kimselerin zayıf taraflarını yahut da zayıf sandıkları taraflarını, örneğin, özel kayatını karıştırlar. Ahlâkından şüphe ettiklerini söylerler. Eğer bahis konusu olan kişi bekâr ise, aşırı çapkınlığından, gizli aşk maceralarından bahsederler. Eğer karı-koca arasında büyükçe bir yaş farkı varsa, birtakım imalı sözlerle, iyi geçinmediklerini belirtirler: Öyle ya, bu kadar genç ve güzel bir kadın, bir morukla nasıl ömür sürer! Eğer bir koca, kadınlara karşı mültefit davranırsa, derhal karısına ihanet ettiğini söylerler. Şayet bir kadın, erkeklerle konuşurken kibarca hareket eder ve incelik gösterirse, «havalanmış» derler.

Hele evlenme çağı geçmiş ihtiyar kızlar, başkalarının hareketlerini tenkit etmeye bayılırlar. İçlerinde kalan tatmin edilmemiş arzular, onları bu yola sevkeder, bu ellerinde değildir.

Başkalarının kusurlarını çekiştirirken, gerçekten çok görünüşe dayanarak hükümler verilir. Sadece görünüşü ilgilendiren bu kusurları mübalâğa etmekten hoşlananlar vardır. Örneğin, eli bol olan birisine derhal batakcı damgasını vururlar; kalabalık bir aileyi geçindirmek zorunda olan birisi, kesenin ağzını biraz sıkı tutacak olsa, ona da hemen cimri, «kirli çıkın» demekte gecikmezler. Eğer birisi dinine bağlı ise, ibadetini yapıyorsa, derhal yobaz derler; eğer sadece dinine bağlı kalmakla yetiniyor ve ibadetini, vazifelerini yapamıyorsa, bu sefer de «iman-sızın biri» der çıkarlar.

Hatta başkasının meziyetleri bile dedikoducu için bir kötülük konusu olabilir. Gerçi belli olan birtakım nitelikleri ve meziyetleri düpedüz inkâr edemez, fakat hiç değilse bunların değerini azaltmaya çalışır ya. Örneğin, falan adamın uysal ve geçimli olduğunu söyleyecek olsalar, dedikoducu, derhal atılır ve bu adamın iradesiz ve karakersiz olduğu için böyle görüldüğünü iddia eder. Gene, bir kocanın karısına çok iyi baktığını, onun bir dediğini iki etmediğini söyleseler, dedikoducu bu sefer de, adamcağızın bunu vefasızlıklarını maskelemek için yaptığını, ikiyüzlünün biri olduğunu açıklar.

Dedikoducu, o kadar ileri gider ki, başkasının başarısını bile çekemez, bu başarıyı küçük göster-

mek, gözden düşürmek için elinden geleni yapar, gülünç bir şekle sokmaya çalışır, herkesin gözlerini kamaştıran birtakım reklâmlar sayesinde kazanıldığını iddia eder.

Dedikoducu, bütün bunları gerçeği söylemek amacıyla değil, sırf kötülük etmek için yapar. Bundan birkaç yıl önce, taşranın büyük bir şehrinde, oldukça zengin, ihtiyar bir adam yaşıyordu. Bu adam son derece âlicenap davranıyordu. Evinde rahatsız edilmekten hoşlanmadığından, bir yıllık zekâtını birden dağıtıyordu. Bunun için de, hıristiyanların kut-sal perşembe gününü seçiyordu. Arabayla şehrin bütün kiliselerine gidiyor, dilenci çanaklarına altın liralara bırakıyordu. Krallara yaraşan bir hareket!..

Fakat halkın dili durur mu hiç? Adamın bu hareketini tefe aldılar ve her dinin sadakayı gösterişsiz olarak vermeyi emrettiğini ileri sürerek, bunun bir günah olduğuna karar verdiler. Dedikodular ihtiyarın kulağına kadar geldi. Fakat zengin adam, halkın bu tenkidine kızmadı, hatta hareketini böyle yorumlamakta haklı oldukları sonucuna vararak, usul değiştirmeye karar verdi. Ertesi yıl, kut-sal perşembe gününde, kiliselerdeki dilenci çanaklarına bir metelik dahi koymadı, fakat şehrin bütün kiliselerindeki papazlara, fakirlere dağıtılmak üzere birer çekle para gönderdi. Dedikoducular işi büsbütün azıtarak vaktiyle mağrur diye itham ettikleri ihtiyardan şimdi cimri, merhametsiz diye bahsediyorlardı. Bu ihtiyarın adını yazabilirim; fakat sadece E... markisi olduğunu açıklamakla yetineceğim.

Bir de sinsice yapılan dedikodu vardır ki, her namuslu insanı çileden çıkarır. Bu usule başvuran kötü insan, akıtacağı zehiri, tatlı sözler, suni hareketlerle gizlemesini bilir. Yani, öldüreceği insana yutturacağı zehirli hapı şekere bulamak kabilinden bir şey.

Bu kurnaz dedikoducu, ele aldığı kişiyi önce göklere çıkarır, sonra hançerini öyle bir saplar ki, açtığı yara bir daha kapanmaz. «Falan kadın, hoştur, çok kibardır, son derece kültürlüdür, ama...» Ama, ne? İşte bu «Ama...» yok mu, her şeyi berbat eder. Hem öyle açıkça konuşulmaz, birtakım gizli kapaklı, imalı sözler, fis-koslar, mırıltılar, namuslu bir kadını lekelemeye yeter.

Bu alçaklığı yapan kimseler, bir cinayet işlediklerinin farkında bile değildirler. Bir insanın namusuyla oynamak, hayatına kasdetmekten farklı mıdır? Fakat gariptir, kibarların toplandıkları salonlarda bu insanların nedense itibarı çoktur, iftiraları yapanlar el üstünde tutulur.

Hele genç bir adam, birisiyle küstahça alay etsin, derhal haddini bildirirler; oysa zavallı genç, kötülük yapmamıştır. Buna karşılık, yaşlıca bir adam, birini lekelemeye kalkışsın, eğer hafif bir istihzayla bu işi başarır, etrafındakilerin iltifatlarına, tebriklerine gark olur. İşte ikiye bölünmüşlük buna derler; bu, düpedüz ahlâksızlıktır.

Birisi yokken aleyhinde bulunmak, suçun derecesini büsbütün arttırır, çünkü söylenen sözler onunla yüz yüze gelindiği zaman ağza alınmayacak şey-

lerdir, öc almasından korkarlar. Bu olaya şu halde alçaklık da karışıyor demektir.

Büyük İskender, Doğu Akdeniz sahillerini haraca kesen bir korsanı yakalatmış. Ağzına geleni söyledikten sonra, haydudu idama mahkûm etmiş. Korsan, soğukkanlılığını muhafaza ederek:

— Eğer, demiş, emrimde on adam olacağı yerde bir ordu olsaydı; eğer soygunculuk yapacağım şehirlerin altını üstüne getirseydim, o zaman bana bir haydut muamelesi yapmaz, muzaffer bir komutan gibi karşılardınız.

Bu haklı sözler karşısında Büyük İskender, bu kadar vekârlı bir tarzda konuşan, kellesini koltuğunun altına almasını bilen bu pervasız korsanı serbest bırakmış.

Dürüst bir adamın birisinden şikâyeti olursa, onunla dobra dobra konuşmaktan, yüzüne karşı her şeyi söylemekten çekinmez.

Bilirim, insanın yaradılışındaki fena içgüdüler, onu dedikodu yapmaya elinde olmadan sürükler. Başkalarını kötülemek arzusu, kıskançlık, gurur, velhasıl her şey insanı bu kötü alışkanlığa doğru sevkeder. Hem, dedikodu yapan bir kimse, toplum hayatında daha çabuk yükselir, göze girer. Fakat bunlar, gerçek başarılar mıdır? Gerçi dedikodu yapanların sözlerine herkes güler, fakat gazaba gelmelerinden de korkmayan yoktur. Bu kötü insanlardan korkulur, fakat onları hiç kimse sevmez.

Bir genç adam, kendisini koruyan amirlerinden birine bir yerde rastlar. Genç adam güzel konuşur-

muş, alaycı sözler söylemekte mahirmiş. Parlak sözlerle kendini göstermek için orada bulunmayan bazı sayın kişileri çekiştirmeye kalkışmış. Amiri, ona:

— Sizi çok severim, zekânızı da takdir ederim, demiş. Fakat, arkamı döner dönmez acaba benim hakkımda da neler söylersiniz, diye korkuyorum.

Genç adam ne de olsa akli başında bir insanmış; amirinin verdiği bu ders, onun kulağında küpe olmuş, dedikodunun bazen tehlikeli bir şey olduğunu anlamış ve artık ayağını denk almış.

* *

Size faydalı iki deneme tavsiye ediyoruz: Karşınızdakilerin konuştuklarını dikkatle izleyiniz. Bir hafta zarfında, işittiğiniz iftiraları, kötü lafları, dedikoduları not ediniz. Bunların bir toplamını yaptığınız zaman, hayret edeceksiniz. Ve göreceksiniz ki, bu konuda bu kadar kötümser olmakta haklıyız.

Başkasının aleyhinde bir tek söz bile söylemeye gayret ediniz; herkesin iyiliğinden bahsetmeye çalışınız. Göreceksiniz ki, insan kötülük etmek istemediği zaman, konuşmak daha güçtür. Bu yüzden sözlerinizin daha az etki yapacağını düşünerek umutsuzluğa düşmeyiniz; tatlı sözlerinize azamî derecede nükte, tatlılık ve incelik karıştırınız ki, hoş gitsin. Bu size belki biraz gayret sarfettirecektir, fakat çok geçmeden mükâfatını elde edeceksiniz. Çevrenizdeki insanların size güveni artacaktır. İnsanoğlunun yeryüzünde ulaşacağı en büyük mutluluk da budur.

İTİRAZCI

Her söylenen şeye itiraz eder. Bir fikir ortaya atacak olsanız, derhal karşı cepheye geçer. Sanki gizli bir mekanizma, onun kafasındaki yayları harekete getirmektedir. Bir mıknatısı bir pusulaya yaklaştıınca nasıl iğne birdenbire 180 derecelik bir devir yaparsa, itirazcının karşısında bir şey söylediğimiz zaman da, bu ters kafalı adamın düşüncesi hemen, esrarlı bir kuvvetin etkisiyle, aksi yönde işlemeye koyulur.

Dünyada itirazcı çoktur, fakat bunların hepsi aynı tipte değildir. Bazıları vardır, yaradılıştan böyledirler, karakterleri fenadır. Kaba, sevimsiz görünmek onlar için âdeta bir ihtiyaçtır; huysuzluklarını pis bir hava gibi etrafa saçmaktan zevk duyarlar. Aşağıdan almasını bilmezler, yavaşça, «Evet» diyecek olsanız, yüksek perdeden bir sesle, derhal: «Hayır» kelimesini fırlatırlar.

«Bazı itirazcılar ise, bu kadar fena karakterli değildirler, sırf başkalarını kırmak amacıyla kafa tutmazlar; fakat, kötü niyetleri olmadığı halde, bunlar da itiraz etmek zevkine kapılmaktan kendilerini bir türlü men edemezler. İtiraz ettikleri kişiyle

bir alıp verecekleri yoktur, amaçları tartışmaktır, çekişmektir. Yani bu tarzda konuşmayı kendilerine bir çeşit oyun yapmışlardır; itiraz ettiklerine bakarak, söyledikleri şeylere inandıklarını sanmayınız sakın; bu gibi insanlar, sadece içlerindeki boşaltmak isterler. Çünkü, hücum ettikleri bir fikri, bir süre sonra savundukları da görülür. Bunlara anadan doğma avukat desek daha doğru olur. Davanın konusu ne olursa olsun, maksat savunmadır. Bunlar, eski devirlerdeki, Sokrat'ı çileden çıkaran ve Eflâtun'un hışmına uğrayan, safsatacılara benzerler.

Bazı kimseler de vardır, ne kötülük olsun diye, ne de huy edindikleri için itiraz ederler. Bunların amacı, her şeyin doğrusunu bulmak ve söylemektir. En küçük bir yanlış bile uluorta düzeltmekten çekinmezler. İkide birde sözünüzü keserler, sizi aydınlatmak için bitmek tükenmek bilmeyen nutuklar söylerler.

Bu kişilerin hepsi muhakkak ki aynı derecede ifrata kaçarak, itiraz etmezler. Bazıları bu işi şiddetli bir dil kullanarak, toksözlerle yapar, bazıları ise, daha yumuşak bir dil kullanırlar, tatlılıkla konuşurlar. Bazıları da vardır, öyle nazik bir edayla itiraz ederler ki, insanı çileden çıkarırlar.

Kullandıkları usulleri ne olursa olsun, itiraz etmeyi huy edinen insanlar herhalde, hoşsohbet kimseler değildirler.

Bu gibi insanlar, pek tabiidir ki, tahammül edilmez bir hal alırlar. Ağzımı açar açmaz, söylediğimin aksini bana suratını ekşiterek cevap veren kimseye kızmayıp da ne yapayım? Bir taşın üzerine oturmaktansa, rahat bir koltuğa yerleşmeyi elbette tercih ederim. Dikenleri tutmaktansa, kadifeyi okşamak herhalde daha iyidir. İtirazcı insanla ahabpılık edemem, ondan kaçırım. Savunduğu davanın esasına aldırış etmeden, hem lehde, hem aleyhde konuşan geveze bir avukatın laflarıyla nasıl ilgilenirim? Hiç bir zaman şahsî kanaatini ifade etmez; belki de şahsî kanaat namına kendisinde bir şey yoktur da, ondan.

Benim verdiğim hükümleri durmadan düzeltmeye kalkışan bu adam, nasıl olur da canımı sıkamaz? Beni bir sürü lafla âdeta boğar. Onun yanından kaçıp daha temiz bir hava teneffüs etmeye, daha hoş laflar işitmeye can atarım.

*
**

İtirazcının bu huyundan vazgeçmemesine, kendi kusurunu görmemesine hayret edenler vardır. Hiç hayret etmemeli, çünkü onda zerre kadar psikolojik görüş olsaydı, konuşma sanatının bu en büyük hatalarından birine düşmezdi. O, kendi kusurunu görmek şöyle dursun, kendisinin mükemmel konuşan bir insan olduğuna inanır.

Konuşma denilen şey, tatlı tatlı, şundan bundan bahsedilen bir sohbetir. Bunun zevki buradadır. İnsan, konuşurken bir rahatlık hissetmeli, din-

lerken bir zevk duymalıdır ki, günün yorgunluklarını biraz unutsun, üzüntüleri azalsın.

Konuşma, hayat denilen bu muazzam yeknesaklık içinde, biz insanlar için bir pınardır; bu pınar bize, dostluğun serin sularını içirerek gönlümüze ferahlık verir.

Bu ağaçlıklı pınar başını, itirazcı, çorak bir arazi parçasına çevirir. Eğer yaptığının farkında olsaydı, kusurlarını düzeltmeye çalışırdı. Maamafih, sa-kın ha onu yola getirmeye çalışayım demeyiniz; sağır-ların en beteri, işitmek istemeyen insandır.

*
* *

Kendi hayatını yazan Benjamin Franklin, gençliğinde tartışmaktan çok hoşlandığını ve yaman bir dil kavgacısı olduğunu anlatır. «Bu zihniyet, diyor, insanı kötü huylara sürükleyebilir ve tahammül edilmez bir hale koyar. Bundan kurtulmak için, sağduyu sahibi olmak yeter.»

Fakat, günün birinde Sokrat'a ait bir diyalektik örneğiyle karşılaşır. Bunu görünce, hayran olur: «Artık eskisi gibi tartışmaktan vaz geçtim, diyor, karşımdakilere kendi fikirlerimi zorla kabul ettirmeye çalışmadım. Bunun yerine, daha mütevazı bir usul olan, sorulu-cevaplı konuşma tarzını benimsedim. Tevazula, kendime haddinden fazla güvenmeden, tartışmaya yol açacak herhangi bir şeyi ortaya atarken, *mutlaka, muhakkak, elbette* gibi kelimeleri kullanarak, yüksekte atmadan konuşmayı itiyat edindim. *Bana kalırsa, benim kanaatime göre, öyle sanı-*

yorum ki, mübalâğa etmiş olmayayım ama, gibi sözleri tercih ediyorum. Bu suretle, istediğim fikirleri kabul ettirmek hususunda eskisinden daha az zorluk çektiğimi söyleyebilirim. Gönül ister ki, iyi niyetli ve sağduyu sahibi insanların hepsi, ellerindeki fırsattan faydalanmasını bilsinler ve yüzde yüz kesin bir dille konuşmaktan vazgeçsinler. Aksi takdirde, ellerindeki bütün kozları kaybederek, sevilmeyen birer insan haline gelirler.»

Birleşik Amerika Devletleri'nin en büyük adamlarından biri olan Benjamin Franklin'in bu sözlerini takdir etmekle kalmayınız; siz de onun gibi yapmaya çalışınız.

ALAYCI

Çok hoşsohbet bir adam olan bu kişiyi, bundan önceki bölümde portresini çizdiğimiz kimseyle mukayese etmek yerinde olmaz. Çünkü itirazcı, insanı ne kadar kızdırır, sinirlendirirse, alaycı da o nisbette eğlendirir ve konuşmaya hareket verir.

Herkes alaycının etrafına toplanır; yaptığı tekerlemelere gülümser; onu dinlemekten bıkmaz. Velhasıl alaycı, her geçtiği yerde neşe yaratır.

Bununla beraber, bu başarıların bir tehlikesi de yok değildir, zira alaycının ilerlediği bu alan birtakım tuzaklarla doludur, atacağı yanlış bir adım, onu fena duruma sokabilir. Hatta bu yüzden başına belâ da gelebilir ve insafsızca yapılan alayların bazen gerçeğe fazla uygun oldukları için, pahalıya mal olduğunu öğrenir. Alaycıcıyı alkışlayanlar bile ondan korkarlar, onun sözlerine hedef olmamak için uzaklaşırlar.

Alaycıda bir karikatürist kabiliyeti vardır. Başkalarının hep kusurlarını görür. Bir bakışta onların belirli hatalarını gözleyiverir, tabiatleriyle tavır ve hareketleri arasındaki uygunsuzluğu farkederek. İşte bu dengesizlikleri ve kusurları ele alarak müba-

lâğa eder ve dinleyenlerin önüne serer. Alaycıcıyı dinlerken, bir karikatürü seyrederken, nasıl gülersek, öyle güleriz.

*
**

Alaycı, hünerini göstermek için ya diline başvurur, ya da hareketlerle ve yüzündeki mimiklerle ifade eder. Bazen, kurbanlarının siluetlerini yapmak için bir çizgiyle yetinir. Yaptığı portrelerin asıllarına tamamiyle benzemesi, kullandığı kelimelerin zarafeti, hafifçe, mübalâgalı olmalarına rağmen, en somurtkan insanlara bile tebessüm ettirir. Hatta o toplantıda bulunmayanlarla da alay etse, onlar bunu öğrenirler ve alaycıya kin bağlarlar. Alay edilen kimse ne kadar haksız yere konu yapıldıysa, o oranda kırılır; haklı olarak, izzeti nefsinin kırıldığına hükmeder: Gülünç olmak insanın benliğinde kapanmaz bir yara açar, insanı kahreder.

Alaycı, bazen sözlerine kelime oyunları da karıştırmayı ihmal etmez, bu kelime oyunları alayı âdeta birer ok gibi sivri bir hale getirir. Onu tekerleme yapmak merakına kapılıyor sanmayınız. Bayatlayan tekerlemelerini konuşmaları arasında ikide birde tekrarlayan o meddahlara herhalde birçok defa rastlamışsınızdır. Seksen defa tekrarladıkları şakaları, alaycı sözleri, yerini getirip bir defa daha tekrarlamaktan çekinmezler. Fakat bizim bahsettiğimiz alaycı, bu gibi aşağı çarelere başvuracak kadar kafasız değildir. O, tekerlemelerini öyle bir icadeder ki, gülünç duruma sokmak istediği kimsenin kafa-

sına bir külâh gibi geçiriverir. Birkaç örnek verelim: İşte size olmuş bir vaka. Sadece kişilerin adlarını değiştirdik. Bir yılbaşı dolayısıyla, taşra şehirlerinden birinin valisi, vilâyetteki bütün yüksek memurlara bir ziyafet verir. Muhteşem sofranın etrafında konuşuyorlarmış: Mösyö Galupin aralarında bulunmadığı için herkes teessürünü bildirmiş; bu yüksek dereceli yargıç o gece hasta anasının baş ucunda nöbet bekliyormuş. Yargıcın genç, güzel ve suluboya resim yapan sanatçı bir karısı varmış. Kendisi de zarif, kültürlü bir adammış. İçkiden hoşlanır, fakat ifrata kaçmazmış.

Bu yüksek dereceli yargıcın bulunmadığına herkes üzülmüş, davetlilerden biri, atılmış ve büyük hatip ve nükteci adam şöhretine dayanarak:

— Galupin ailesinde, anlaşılan, demiş, erkekler kadınların, kadınlar da erkeklerin görevini yapıyor!

Vali:

— Nasıl, nasıl? diye sormuş.

Nükteci davetli:

— Öyle ya, demiş, Madam Galupin suluboya resim yapıyor. Mösyö Galupin ise sulu şeylerden hoşlanıyor (1).

Bu söz üzerine herkes gülmüş. Yargıç bunu öğ-

(1) Burada, Fransızca aslında bir kelime oyunu vardır, tam karşılığını bulamadık. «Peint», (resim yapıyor) ve «pinte» (kafayı çekiyor) anlamlarına gelir. Oyun bu iki kelime arasındadır.

renince fena halde içerlemiş ve alaycı adamı hiç bir zaman affetmemiş.

Üçüncü Fransa Cumhuriyeti zamanında, seçim mücadelesi yapılırken, milletvekili adaylarından biri, rakibini mağlup etmek için onu seçmenlerin karşısında gülünç duruma düşürmekten başka çare bulamamış. Bekâr olan bu rakip, seçimlere yakın bir zamana gelinceye kadar gayet mazbut bir hayat yaşamış, fakat son zamanlarda her nasılsa biraz baştan çıkmış. Bunu herkes biliyormuş. Bizim milletvekili adayı, hiç fırsat kaçırmı mı? Siyasî toplantılarda rakibinden bahsederken, daima: «Eski kurt» dermiş. Bu söz halkın çok hoşuna gitmiş, dilden dile dolaşmış ve en sonra adamcağızın seçimleri kaybetmesine sebep olmuş.

Bazı alaycılar vardır, başkalarının hareketlerini, konuşma tarzlarını, tiklerini taklit ederler. Genç bir rahip, piskoposunu taklit etmekten hoşlanırmış. Bu piskopos ise, zamanında en büyük kilise hatiplerinden biri sayılıyormuş. Çok çirkin olduğu halde, kürsüye çıktığı zaman dinleyicilerini teshir etmesi bu şöhreti hak ettiğine bir delil olarak kabul ediliyormuş. Dinleyicileri, onu yalnız dinlemekle kalmaz, aynı zamanda hayran hayran seyredерlermiş.

Taklitçi genç rahip, yaptığı küstahlığın günün birinde amirinin kulağına gidebileceğini düşünmemiş. Nitekim piskopos, beklenmedik bir zamanda, genç rahibi çağırılmış ve:

— Birkaç dakika oturunuz da şu duamı bitireyim, demiş.

Bu suretle, rahibi bir yarım saat kadar beklettikten sonra, gelmiş, onun karşısında bir koltuğa oturarak, taklit edilmesine sebep olan bütün hareketlerini, tiklerini birer birer yapmış ve nihayet genç rahibe:

— Haydi bakalım, demiş, doya doya seyrettiniz, bundan sonra taklidimi daha iyi yaparsınız herhalde!..

Rahip, bitkin bir halde odadan çıkıp gitmiş. Ağır cezalara çarpılacağını sanmışsa da, çok iyi kalpli bir adam olan piskopos, bu cezayı ona yeterli bulmuş. Hatta genç rahip, yardımcılıktaki süresini doldurunca, onu çok iyi bir yere tâyin etmiş.

Fakat unutmamalıdır ki, bütün alaycılar her zaman böyle iyi kalpli kimselere rastlamazlar ve maceraları bazen acıklı bir şekilde de sona erebilir.

*
**

Eğer benim eski tecrübelerime inanırsanız, konuşmalarınızda en küçük bir alaycı kelime bile kullanmaktan sakınırsınız. Pek çok alaycı kimseler tanıdım, bunlardan hiç biri dilini tutmasını bilmedi, fakat hepsinin de başı belâdan kurtulmadı, ergeç yaptıklarına pişman oldular.

Bana, yaptığınız alayların kötü niyetle yapıldığını, alaycı sözlerinizi daima dostlarınızın yanında sarfettiğinizi söyleyeceksiniz. İyi ama, bu dostlarınızın, yemeyip içmeyip bu sözlerinizi gidip yetiştirmeyeceklerine emin misiniz? Size ihanet etmek niyetinde olmayabilirler; fakat, bir gün olur, bakar-

sınız onlar da bu sözleri kendi yakın dostlarına nakle-derler; bu dostlar da kendi dostlarına söylerler ve nihayet sahibinin kulağına kadar gider:

Belki de benim La Bruyère'den daha kesin bir ifade kullandığımı söyleyeceksiniz. *Karakterler*'in yazarı diyor ki: «Bazı ufak tefek kusurlar vardır, bunlarla alay edilmesini hoş görürüz, kızmayız, kin bağlamayız; işte başkalarıyla alay ederken ele ala-cağımız kusurlar bu çeşit olmalıdır.»

Büyük yazar ne derse desin; bana kalırsa, ne küçük kusurlarla, ne de büyüklerle alay etmek doğ-ru olur. Maamafih, bazı insanlar da vardır ki, ken-di kendileriyle alay etmekten hoşlanırlar. Fakat, aca-ba bu alaylar başkaları tarafından yapılsa, ne der-ler?

Cyrano'nun burnu için kendi sözlerini hatırla-yınız. Uzun uzun alay ettikten sonra, şunları ilâve etmeyi de unutmaz:

*Ben bunları söylerim, oldukça belâgatle;
Başkasından dinlemem, fakat tekini bile. (1)*

Bu sözler kulağında küpe olsun, aziz okuyucu.

(1) Prof. Sabri Esat Siyavuşgil'in tercümesinden.
(Remzi Kitabevi, 2 nci baskı).

KALP KIRICI

Bazı insanlar vardır, konuşurken, sözleri arasında ikide birde kırıcı birtakım laflar ve telmihler karıştırmadan yapamazlar. Bunların çoğu, bu işi kötü niyetle yapmazlar; yaptıkları patavatsızlığın farkında bile olmadan, akıllarına geleni o anda söyleyiverirler. Bunların günahı kötü niyetli olmalarında değil, düşüncesizliklerinde, beceriksizliklerindedir; böylelerini gafçılar kategorisine ithal etmek daha yerinde olur.

Çocukluk anılarını tazelerken, arkadaşlarımdan biri bana, kalbini fena halde kıran bir olayı anlatmıştı. Bir seyahat esnasında, eski bir aile dostu olan ihtiyar ve geveze bir kadını ziyaret eder. Arkadaşım o zamanlar on dört yaşındaymış. Annesi kendisine bir sürü şey havale etmiş, bizim delikanlı bunları hep bu ihtiyar kadına söyleyecekmiş. Çocuk, görevini mükemmelen yapmış ve tabîî koltukları kabarmış. Kadın, onu biraz dinledikten sonra, ailesi hakkında haber sormuş. Fakat soruları birbiri ardısıra öyle bir yağdırıvermiş ki, çocuk cevap verecek vakit bulamıyormuş:

— Ablan hâlâ öyle somurtkan mı? Kardeşin hep öyle şımarık mı? Ya Jacques, eskisi gibi tembel mi?

Küçük kızkardeşin biraz topladı mı? Son defa gör­düğümde pek çirkin şeydi.

Bütün bu hoş gitmeyen sözler, bizim delikanlı­yı kızdırmış. Gözleri doluyormuş. Nihayet kendini toplayarak ağlamamış. İhtiyar kadın, çocuğun kal­bini kırdığının farkına bile varmadan bir düziye söy­lüyormuş. Arkadaşım:

— Bense, cebimden o kadar para sarfedip bu ih­tiyarı ziyarete gitmiştim, dedi. Bu yaşta bir kadın nasıl olur da psikolojiden bu kadar habersiz olur? İnsan görmeden buna inanamaz.

Bazı kimseler de vardır, iltifatta bulunurken bi­le karşısındakinin kalbini kırmadan yapamazlar. Böyle sinsî bir usul kullandıkları için de gayet mem­nundurlar.

Savaş yüzünden serveti elinden giden bir adam, aynı savaş yüzünden zengin olan, yükünü tutan baş­ka bir adamın mağazasından uzun zamandan beri alış-veriş etmektedir. Histen ziyade, işten anlayan mağaza sahibi, yine alış-verişe gelen bu eski müşteri­sine hesap çıkarırken:

— Seksen frank. Ama sizin için altmış frank olur. Zengin olmadığınızı bilirim, der.

Damdan düşercesine söylenen bu sözler, vak­tiyle zenginken şimdi fakir düşen adamın onuruna dokunur. Gerçi karşısındaki esnaf bu sözleri iyilik olsun diye söyler, fakat ne olursa olsun, bir defa onuru kırılmıştır, artık ne yapsanız fayda etmez. Es­ki müşteri dükkândan çıkar ve bir daha da oraya ayak basmaz.

Mağaza sahibi, böyle eski ve alınan bir müşteriyi gücendirmeyecek kelimeler kullanamaz mıydı? Ne yapsın, onun kafası da işte bu kadar işliyor. Öyle insanlar vardır ki, bu yüzden «patavatsız» vasfını hak ederler. Bunlar hakkında yine La Bruyère şunları yazmış:

«Öyle insanlar vardır ki, konuşmakla hakaret etmek arasında hiç bir fark görmezler; bunlar, iğneleyici ve yakıcı kimselerdir, üslûplarında safra ve kezzap vardır; alaycı sözler, küfürler, hakaretler, ağızlarından salya gibi akar; dilsiz veya aptal olarak dünyaya gelseydiler, kendileri için daha hayırlı olurdu, çünkü zekâlarıyla yaptıkları fenalık bir apdalın söyleyeceği saçmasapan sözlerden daha büyüktür; hem öyle her zaman acı sözler söylemekle yetinmezler, fazla olarak çoğu zaman bir de küstahlıkları vardır: Dilleri nereye kadar uzanırsa oraya kadar zehirlerini akıtırlar, saldırdıkları kimse orada bulunsun veya bulunmasın; koçlar gibi, karşidan, sağdan soldan, her taraftan toslarlar. Koçlardan boy-nuzlarını bırakmalarını isteyebilir miyiz? İşte, bu insanlar da böyledir. Canları çıkar, huyları çıkmaz; yapılacak en iyi şey: onları tâ uzaktan bile gördüğümüz zaman, tabanları kaldırıp, arkamıza bakmadan kaçmaktır.»

Bazı beceriksiz insanların kalp kırıcı sözler sarfettikleri olur. Yaptıkları hatayı anlarlar, pişman olurlar, üzülmürler, ama kaç para eder, iş işten geçmiştir; fakat kendi onurlarını kurtarmak için, bu sözleri rastgele değil de, bile bile söylemiş gibi bir

tavır takınırlar. Böyle hareket etmekte haklı mıdır-
lar? Haksız mıdır? Bir gafçı durumuna düşmek-
tense, fena bir adam gibi görünmek daha mı iyi-
dir? Bu sorunu halletmeyi, sizin sağduyunuza bıra-
kıyorum.

Pratik sonuç şudur: Yüzüme karşı kalp kırıcı
birtakım sözler söylüyorlar. Kötü niyetle söylenmiş
olsun veya söyleyenin ağzından kaçmış olsun, bana
ne? Bu sözler benim onurumu kırmış, bana haka-
ret edilmiştir; beni ilgilendiren tek nokta da bu-
dur.

★ ★

Aklı başında bir insan, kendisine karşı yapılan
küstahlıktan çok, aşırı iltifatlardan alınır. Hiddetten
fazla iltifatlar yapmak, kabaca dalkavukluk bir çe-
şit hakarettir. Çünkü, bu mübalâğalı sözlerle ve ha-
reketlere muhatap olan kimse, o kadar az lâyıktır
ki, iltifatlar âdeta karikatür niteliğini alır; bahis ko-
nusu olan şahsın meziyetlerini ve değerini belirt-
mek şöyle dursun, aksine, onun kusurları üzerine
herkesin dikkatini çeker. Bu çeşit iltifatları işiten
safdil insanların ağızları kulaklarına varır, oysa ak-
lı başında bir insan, onları nefretle karşılar. Bu gi-
bi aşâğılıklara tenezzül etmeyiniz.

Fakat diyeceksiniz ki: İnsanların çoğu iltifattan
hoşlanır, övüldüklerini işitince koltukları kabarır.
Doğrudur. Kabul ediyorum. Ben de zaten akıllı in-
sanların iltifattan hoşlanmadıklarını söyledim, her-
kesin değil.

Dalkavukluktan hoşlanan kimse, kendi kendisine fenalık etmiş olur, alelâde bir insan derecesine düşer; akıllı insan, bu çeşit sözlere kızar, çünkü kendisiyle alay edildiğini sanır. İltifat meraklısı adam, çok geçmeden bir enayi mevkiine düşer. Bu, karga ile tilkinin ezeli hikâyesidir.

Her dalkavuk

Kendisini dinleyen sayesinde geçinir. (1)

Kalp kırıcı sözlerden ve aşırı iltifatlardan sakınınız. Fazla şeker yemek de fazla biber yemek kadar zararlıdır.

(1) La Fontaine'in, «Le Corbeau et la Renard» adlı masalından.

BOŞBOĞAZ

«Bazı kimseler, «benden laf çıkmaz» diyerek sırlarınızı öğrenirler, fakat ellerinde değildir, ağızlarında bakla ıslanmaz böylelerinin; dudaklarını kırmıldatsalar bile yüzlerinden anlaşılır: Alınlarındaki çizgiler, gözlerindeki anlam onları ele verir, vücutları âdeta şeffaftır, öbür tarafta olan biteni görürsünüz; bazı kimseler de vardır, kendilerine tevdi edilen sırrı gerçi olduğu gibi açıklamazlar, fakat öyle hareket eder ve konuşurlar ki, karşılarında bulunanlar bu sırrı kendiliklerinden keşfederler; niha yet bazıları da, sizin sırlarınıza aldırış bile etmezler, işin nereye varacağını zerre kadar düşünmeden sizi ele verirler: «Esrarengiz bir şey; falanca adam bana söyledi, ama sırdır, kimseye bildirmememi istedi» derler, fakat dediklerinin aksini yaparlar.» (1).

Yukarıdaki satırlarda La Bruyère bize gayet ustaca bir tarzda, ağızlarında bakla ıslanmayan üç tip boşboğazın portresini yapmış bulunuyor.

Bu tehlikeli şahsa herhalde birçok defalar rastlamışsınızdır; ondan ne kadar sakınsanız azdır. Hele hafızanızı bir kurcalayınız, onun menfur suratıy-

(1) La Bruyère, *Caractères*.

le muhakkak karşılaşacaksınız. Onun yüzündeki değişmeler, sesindeki alçalıp yükselmeler canlanacak; dedikodularını işitir gibi olacaksınız; hareketleri ya da sözleriyle belli ettiği sırları hatırlayacaksınız. Bu kişi erkek midir, kadın mıdır? Görüyorsunuz ki, bu hususta bir şey söylediğim yok. Gerçi, kadınların sır saklamadıkları söylenir; ama bu bir haksızlıktır. Bu hususta kadından farkı olmayan erkekler de vardır, diyor bizim masalcı şair (1).

* *

Yukarıdaki metinde, *Karakterler*'in yazarı, boş-boğazları, işledikleri suçların derecesine göre sıralıyor. Birincisi, en az suçlu olanıdır, kendisine sır tevdi edenlere sadece hareketleriyle ihanet eder. Böyle bir şeyi dünyada aklından geçirmez; ağzını tutar ve bir tek kelime kaçırmaz; ama o kadar çok etki altında kalan bir insandır, o kadar hassastır ki, vücudundaki hücrelere varıncaya kadar her tarafı bu sırrı açığa vurur. Düşüncesini saklamaya çalıştıkça, haliyle ve tavriyle büsbütün belli eder: Taşkınlığı ya da mahzun hali, gözlerindeki bakışlar, gizlemeye karar verdiği şeyi açığa vurur. Velhasıl, öyle bir susuşu vardır ki, konuşmaktan daha beterdir. Böylesine kızmaya hakkımız yok, çünkü bu zavallı, asabî mizacının kurbanıdır, ne yapsın? Fakat yapılacak bir şey varsa, o da, bu gibilere asla sır tevdi etmemektir.

(1) Yazar burada, La Fontaine'i kastediyor.

İkinci tip boşboğaz, birincisi gibi hafifletici nedenlerden faydalanamaz. Sır saklayacağına söz vermiş, «Aramızda kalacak» demiştir; evet, gerçi doğrudan doğruya söylemez de, fakat belli eder; hatta kendisini dinleyenleri öyle bir mecraya sürükler ki, muammayı kendiliklerinden çözerler. Bu suretle, doğrudan doğruya, ağzıyla ifşa etmediği için, boşboğaz, kendisini suçsuz sayar, verdiği sözü tuttuğuna inanır. Böylesine düpedüz, yobaz denir.

Nihayet üçüncü tip bir boşboğaz vardır ki, yemez içmez, her dolaştığı yerde onun bunun kendisine tevdi ettiği sırları söyler durur. İşte «ağzında bakla ıslanmaz» dediğimiz insan budur. Fransızlarda bunun en güzel örneği, Madam Eulalie'dir. İsmiyle müsemma olan bu kadın, dilini tutmasını bilmezlerin anasıdır. Kafasız ve şuursuzdur da. Bir gün bir arkadaşını ziyarete gider. Arkadaşı ağlamaktadır:

— Mahvoldum, der, ne yapacağımı bilemiyorum. Tasavvur edemezsiniz, evde fazla masraf oluyor diye, kocamın bana yapmadığı kalmadı. Bu yetmiyor muş gibi, Hukuk Fakültesi'nde okuyan oğlum da bir çamaşırcı kızına âşık olmasın mı? Oldu olanlar!..

Madam Eulalie, bu kederli arkadaşını teselli eder. Biraz sonra müsaade alır ve gider. Ayrılırken arkadaşını, kendisine:

— Çok rica ederim, sakın bundan kimseye bahsetme, der.

Madam Eulalie:

— Konuştuklarımız burada kaldı, merak etme, yemin ediyorum, diye cevap verir.

Altmışını geçkin olmasına rağmen, Madam Eulalie, oturduğu kasabanın sokaklarını arşınlamaktan yorulmaz. Sevinçten içi içine sığmaz; biraz önce öğrendiği sırlar, onun yeknesak hayatında bir başkalık yaratmıştır. Günlük ziyaretlerini yapmak, kapı kapı dolaşmak için, adımlarını sıklaştırır. Gittiği her yerde, bedbaht arkadaşının mahrem dertlerini söyler.

— Zavallı Madam D!.. Kocasından çektiği yetmiyormuş gibi, bir de oğlu bir çamaşırcı kıza âşık olmuş!

Sonra, parmağını dudaklarının üzerine koyarak:

— Sakın başkasına söylemeyiniz; kimseye söylemeyeceğim diye söz verdim, der.

Böylece, aynı günde yirmi defa, Madam Eulalie, durmadan dolaşır ve arkadaşının sırlarını ilan eder. Boşboğazlığın güzel bir örneği. Gözlerinizi açıp etrafınıza bakacak olursanız, bunun gibi binlercesini görürsünüz.

★ ★

Boşboğaz, yaptığı işin nereye varacağını, ne gibi sonuçlar doğurabileceğini düşünür mü? Başkasının sırlarını elâleme söylemekle, ona büyük bir kötülük yaptığını bilir mi? Bu ihaneti yapmakla, onun özel hayatını, toplum hayatındaki ilişkilerini, işlerini bozabilir. Örneğin, sanayi sahasında, büyük bir iş adamının veya bir şirketin imalâtında kullanacağı usulleri gidip başka müesseselere söylemenin, bü-

yük para kayıplarına sebebiyet verebileceğini söylemek yeterli bir örnektir.

Belki boşboğazın her zaman başkasına zararı dokunmaz, fakat kendi kendisinin daima çukurunu kazdığı muhakkaktır. Sözünde durmaz, dilini tutmaz; şu halde, böyle bir insana güvenmek doğru değildir. Bu hatası yüzündendir ki, sevilmeyen insanlar arasında yer alır ve herkes ondan kaçır.

★ ★

Size tevdi edilen sırları kalbinizin en derin köşesine saklayınız; bir mezar kadar ketum olunuz. Bu, bir şeref ve vicdan borcudur insanlar için. Sır saklayınız, fakat başkalarının sır sakladığına öyle kolayca inanmayınız. La Bruyère diyor ki: «Her sırrın ifşa edilmesinde sorumlu olan birisi varsa, o da bu sırrı tevdi edendir.» (1). Her kim olursa olsun, bir sır tevdi etmek zorunda kaldığınız zaman, hiç olmazsa ondan, ihanet etmeyeceğine dair namus sözünü alınız, yani bir mukavele yapınız ki, sözünü tutmayacak olursa, namussuz bir insan durumunda kalsın.

(1) La Bruyère, *Caractères*.

TEZVİRCİ

«*Argus de la Presse*» adında bir haberler ajansı vardır, bilir misiniz? Abone olan kimselere, gazetelerde ve dergilerde haklarında çıkan bütün makaleleri, yazıları gönderir. Örneğin, bir yazar, yeni bir eser yayınlar, bir hatip konferanslar vermek üzere seyahate çıkar, bir artist şarkı söylemek üzere dünyaca tanınmış bir tiyatroyla mukavele yapar, bir sporcu kafilesi önemli maçlar yapmak üzere memleket memleket dolaşır: İşte, bütün bu insanlar, başkalarının kendileri hakkında neler düşündüklerini merak ederler. *Argus*, onları bu meraktan kurtarır, gazetelerden ve dergilerden kestiği kısımları muntazaman gönderir.

Günlük hayatta müzevir de aynı rolü oynar; hakkınızda ötede beride söylenen şeyleri gelip size yetiştirir, tıpkı bir tek heceyi bile kaçırmayan ses yankısı gibi. Konuşmaları daha ziyade, fena yola sapmak istidadında olduğundan, size bir sürü dedi-kodu, aleyhinizde söylenmiş sözler nakleder. Örneğin, bir sosyete kadınının, en yakın dostlarının rop-larını beğenmediklerini ve son defa giydiği tuvalet-i pek bayağı bulduklarını söyler. Bir avukat, mes-

lektaşlarının kendisini artık yaşlanmış bulduklarını, savunmalarıyla alay ettiklerini söyler. Bir tek fena söz yoktur ki, müzevir gidip de aleyhinde konuşulan insana yetiştirmesin.

Tezviratına daha fazla önem verdirmek için, müzevirin de kendisine mahsus birtakım usulleri vardır. Sizin hakkınızda fena bir şey mi işitti, derhal faaliyete geçer; en kısa zamanda bunu size ulaştırmalıdır. Acele eder, koşar, vakit kaybetmeden size haber vermek için âdeta kanatlanır ve uçar. Hakkınızda söylenen sözleri size yetiştirmekten duyduğu zevki gizlemek için, bu hareketi sırf size bir iyilik, bir hizmet olsun diye yapıyormuş gibi bir tavır takınır.

— Azzim, der, falanca adam, hakkınızda çok fena şeyler söyledi. Şunu yaptığınızı, bunu yaptığınızı iddia ediyor; şu kusurlarınız olduğunu söylüyor: Hareket tarzınızı tenkit ediyor. Bilirsiniz, ben dedikodudan nefret ederim; fakat bunları size bildirmeyi bir vicdan borcu saydım. İnsan dostunu da, düşmanını da bilmelidir.

Bunun üzerine müzevir, bir sürü ktır atar, sizi öfkeli edecektir, onurunuzu kıracak sözlerin etkisiyle harekete geçeceğinizi görünce, sözlerini size naklettiği kimselere karşı ateş püskürmeye başlar.

— Dillerinden bal yerine zehir akıtıyorlar, der. Böyle hükümler vermek için insanın cidden akılsız olması gerek.

Fakat, bu yorumlar sizi yatıştırmak şöyle dursun, büsbütün çileden çıkarır, çünkü müzevir, ateşi körüklemiş olur.

Müzevirin bastığı yerde ot bitmez, herkesi birbirine katar, arkadaş arasına girer, ailelerin rahat ve huzurunu kaçıır. İnsanlar arasındaki kin ve intikam duygularının, görünüşte izah olunamayan nedenleri, işte hep bu menfur şahsın varlığında toplanmıştır.

Bazı müzevirler vardır, bilhassa kötülük etmek için tezviratta bulunurlar. Bu illete yakalanmış olan bir sosyete kadınına gözledim. Buruk bir sesle, yüzünü ekşiterek, zoraki bir gülümseyişle, sözde aleyhlerinde söylenenleri nakletmek maksadıyla, karşısındakilere yapmadığı hakaret kalmazdı. Bu hakaretlerden bazıları, o kadar aşırıydı ki, uluorta söylemeye cesaret edemiyor, fakat buna rağmen, söylemekten bir türlü vazgeçmediği için, imzasız mektuplarla bildiriyordu.

Bu Allahın gazâbı kadından korkmayan yoktu. Bununla beraber, günün birinde, enerjik ve nükteci bir adam, onun karşısına çıktı ve gayet kibar, nazik bir dille, kendisini kanunun eline tevdi edeceğini söyleyerek tehdit etti. Kadın bundan sonra bir süre çenesini tuttu. Fakat nihayet, dayanamadı ve eskisinden daha beter oldu. Onun bu fenalık saçan dilini ancak ölüm susturabildi. Ruhu fazla azap çek-

mesin diye, bu kadının bir ruh hastası olduğunu söyleyelim.

Başkalarının söyledikleri iyi veya kötü lafları gidip şurada burada tekrarlayanların çoğu, bunu fenalık olsun diye yapmazlar, sadece gevezelikten hoşlandıkları için bu zaafı gösterirler. Fakat, unutmamalıdır ki, kötü niyetle yapmadıkları bu hareketleri yüzünden bazen felâketler doğabilir.

★ ★

Tezvirici, ahlâk ve zekâ bakımından bir aşağılıktır. Zeki bir adam, kendisini dinleyenleri ilgilendirmek için dedikodu yapmak zorunda değildir. Kendi kafasında yeteri kadar konu vardır. Bunun gibi, iyi kalpli bir insan, başkalarının arasını açabilecek sözler sarfetmekten sakınır. Bir kimsenin başka bir kimseye kin bağlamasına sebebiyet verecek herhangi bir sözü tekrarlamaz. İşittiklerini nadiren tekrarlar, tekrarlarsa bile bunlar hoşla gidecek, sevimli sözlerdir.

★ ★

Bu hususta nasıl hareket etmemiz gerektiğini bize sağduyu emrediyor. İnsanları barıştıracak, ar bulacak sözlerden başka hiç bir sözü alıp da başkalarına nakletmeyelim. İyi niyetle de olsa, bize gelip yetiştirdikleri laflara kulak vermeyelim. Bunları söyleyenleri daha ilk anda durduralım, ustalıkla, kibarca ve kesin bir dille sözlerini keselim. Bu çeşit konuşmalardan hoşlanmadığımızı onlara belli ede-

lim. Herkesin ağzına kilit vuramayız; hakkımızda şunun veya bunun söylediği sözlerden bize ne, «İt ürür, kervan yürür» deyip geçeriz. Karşınızdaki adam şayet ısrar edecek olursa, siz de kendi görüşünüzde ısrar ediniz. Eğer bu da yetmiyorsa, konuşmanın konusunu değiştiriniz, ya da çekip gidiniz.

Sizin bu husustaki zihniyetinizi öğrenince, hakkınızda söylenen sözleri artık bir daha gelip size yetiştirmeye cesaret edemezler. Bu sayede, kimse sizi rahatsız etmez ve huzura kavuşursunuz.

CAHİL

Bizim burada bahsedeceğimiz cahil, hiç bir şey bilmediği için lafa karışmayan, sohbet edilen toplantılara sokulmayan cinsten değildir. Bu, bizim ele alacağımız cahil tipi, az çok okumuş bir insandır, yani kafasında bir şeyler vardır demek istiyoruz. Bununla beraber, bilgisinde boşluklar da vardır. Çünkü, okuldan sonra kitap açmamıştır. Açsa da, roman okumak için açmıştır; ciddi tarih kitapları, felsefe ve ilim kitapları onu ilgilendirmez. Bazen dergileri de karıştırdığı olur, bunlarda birtakım ilkel yazılar boldur. Mesleği gereği, özel incelemelerde bulunmak zorunda da kalmamıştır. Üniversiteye gitmemiştir; ne Fen Fakültesine, ne de Teknik Üniversiteye devam etmiştir. İlmin yaptığı ilerlemeleri çok üstünkörü bir şekilde bilir. Velhasıl, yarı-aydın dediğimiz o muazzam kütleye dahildir, genel bilgisi olan, fakat birçok şeylerden de zerre kadar haberi olmayan insanlardan biridir.

Tevazuyla itiraf edelim, hepimiz böyleyiz. Hatta yüksek okullardan mezun olanlar bile, kendi sahalarında o kadar fazla ihtisas yaparlar ki, bilgi dünyasının diğer bütün alanlarını tamamiyle ihmal ederler. Bu kabahat onların değil, şu bizim medeniye-

timizindir. Artık bugün, bir insanın yaşadığı devrin bütün ilmini öğrenebileceği çağda yaşamıyoruz. Bu zamanda artık her insan, her konu üzerinde konuşamaz, bilmediği bazı şeyler vardır. Bunu kabul etmek ve hatalara düşmemek için olur olmaz konulara dalmamak lâzımdır. Birazdan, bilmediği bir konu üzerinde konuşan gevezeden bahsedeceğiz. Öyle bir cesaretle konuşur ki, cehaleti meydana çıkınca ya kadar insan, onu gerçekten bilgili sanır; foyası meydana çıkınca da, ne yapacağını şaşırır, afallar. Bir deniz kazasından sonra, yunus balığı tarafından kurtarılan maymunun hikâyesidir bu.

*«Bu cahiller içinde öyleleri vardır ki
Vaugirard mahallesini Roma sanırlar,
Çan çan eder dururlar,
Görmeden uydururlar.» (1)*

Birisi İtalya'da seyahat etmiştir, görmediği şehirleri anlatır. Eski bir muharip, yapmadığı savaşları nakleder durur. Anlattıkları şeylere gerçek havası vermek için birtakım teferruat da ilâve etmeyi ihmal etmezler. Fakat, günün birinde, bu anlatılan vakaya gerçekten tanık olmuş birisi, karşısına çıkacak olursa, artık palavracının maskesi yüzünden düşüverir.

«Bazı kimseler vardır, konuşmanın konusunu, akıllarının ermediği alanlara sürüklerler. Kendi alanlarında çok bilgili olan bu insanların, başka alanla-

(1) La Fontaine, «Maymun ve Yunus Balığı».

ra burunlarını sokmaları, kendi ihtisaslarından bıkmış olmalarından ileri gelmektedir.

İlmin kaydettiği son ilerleme üzerinde, yeni bir keşif üzerine yazılmış bir makaleyi okumuşlardır. Akılları erdiği kadarını anlamışlardır: Yani pek az bir şey, çünkü ihtisasları dahilinde değildir. Ne çıkar, bilsinler bilmesinler, uzmanların karşısında bile atıp tutarlar.

Bu zihniyeti ancak, her şeyi öğrenmek isteyen bir tecessüsün etkisiyle izah edebiliriz. Merak etmek herhalde fena bir şey değildir, hatta bir bakıma bir meziyet sayılabilir. Fakat, bu mütecessis insanlar, neden acaba her ortaya atılan konuya saldırırlar? Mademki merak ediyorlar, bilmeden konuşacaklarına, öğrenmek için bilenlere sorsalar daha iyi etmezler mi? Hangi akla uyup da böyle hareket ederler? Gizli bir gururun ya da anlaşılmaz bir saflığın etkisi midir acaba?

Yüksek memurlardan biri, çok hoşsohbet bir adammış. Gayet ahenkli de bir sesi varmış; herkes onu hayran hayran dinlermiş. Fakat, bir kusuru varmış, bütün bu meziyetleri gölgede bırakan bir kusur: bu güzel konuşan adam, her nedense, bilmediği konulara dalarmış. Yüksek görevi dolayısıyla, memleketi yönetenlerin yanında bulunur, meraklı birçok sahnelere tanık olurmuş. İşte bu büyük idareci, ömründe bir defa bir maden ocağına inmediği halde, maden mühendislerine bir kömür damarının nasıl üretildiğini izaha kalkışır, bu yüzden bir-

çok hatalara düşermiş. Gerçi etrafındakiler, onu dinlermiş, fakat bıyık altından gülerek ve sırf mevkii-ne karşı saygı göstermek zorunda oldukları için. Ne olur bu konulara burnunu sokacağına, üstadı diye tanındığı tarihten, felsefeden bahsetseydi? Herkesin anlatamayacağı şekilde naklettiği o cânım fıkralarıyla yetinse ne olurdu?

Ne yaparsınız, elde değil. Belki de kendi alanından arada sırada uzaklaşmak ihtiyacını duyuyordu?

Bu hastalık birçok kimselerde vardır. Örneğin, falanca avukatın hukuktan çok dinler tarihinden bahsettiği görülür. Falanca ziraatçı, ilâçlara ait birtakım reklâmları okuduğu için, kendisini hekim sanır. İnşaata dair bazı dergileri karıştıran bir öğretmen de kendisini mimar sanır.

Ve bu baylar konuşurken, bu kulaktan dolma bilgileriyle, her telden dem vururlar.

*
*
*

Bu yalancı bilginlerin konuştukları konudaki ihtisasları ne kadar az, cehaletleri ne kadar çoksa, o oranda iddiaları da büyük olur. Bu bölümü yine La Bruyère'in şu sözleriyle bitiriyorum. Artık üzerinde düşünmeyi size bırakıyorum:

«Kesin bir dille konuşanlar, şu şöyledir, bu böyledir diye kesip atanlar, en koyu cahillerdir: hiç bir şey bilmeyen bir insan, kendisinin biraz önce öğrendiği bir şeyi başkalarına öğrettiğini sanır; çok şey bilen insan ise, söylediği şeyleri herkesin bildiğini sanır; ve daha tevazuyla, umursamayan bir tavırla konuşur.»

VUZUHSUZLUK

Birçok insanların ne söyledikleri anlaşılmaz, bunlar, meramlarını anlatamayan kimselerdir; ya kafalarında vuzuh yoktur, ya da düşündüklerini ifade edecek kelimeleri bulamazlar. Bu yüzden, konuşurken zorluk çekerler ve kendilerini dinleyenleri sabırsızlandırırlar.

*
**

Yaşlı, kibar bir kadın vardır; konuşurken belirsiz birtakım kelimeler kullanır, hiç bir şey ifade etmeyen kelimeler, daha doğrusu her şeyi ifade ettikleri için belirsiz olan kelimeler: «Şey», «yani», «filan, falan» gibi. Bunları âdeta delik kapamak için kullanır. Örneğin, radyosundan şikâyet edecek olsa:

— Şey, der, biliyor musunuz?.. Yani, bizim radyonun filan şeyi bozulmuş... Oysa şeyden satın almıştım.

Ya da, bir makas isteyeceği zaman, kızına:

— Bana şeyi versene, der.

— Makası mı istediniz, anneciğim?

— Evet şekerim. Nasıl da bildin!..

Bu yaşlı kadının birçok çocukları ve torunları vardır. Evlâtlarına her türlü sevgiyi göstermektedir, fakat isimlerini birbirine karıştırır. Ali'ye Veli,

Veli'ye Ali der. Dostlarının ve akrabalarının adreslerinde yanılır.

Yaşlı insanlarda bunu hafızanın yorgun düşmesiyle izah edebiliriz. Hekimlerin bu gibi dimağ yorgunluklarını gidermek için çareleri yok değildir. Fakat, meramını anlatamamak gençlerde de rastlanan bir hastalıktır. Bu takdirde artık ihtiyarlık bahane edilemez: Nedenleri, bu gibi hallerde, ruhta ve zekâda aramak gerekir. Hiç şüphe yok ki, zihin dağınıklığı, dikkatsizlik, hayalperestlik, velhasıl, kafasını yormaya üşenmek, konuşmada vuzuhsuzluk yaratan nedenlerdir. Bunlara, kelime bakımından fakirliği de ilâve etmeyi unutmamalıdır. Birçok insanların bildikleri ve kullandıkları kelimelerin sayısı mahduttur; bunlardan bazıları, lûgatlerdeki kelimelerin yarısını, hatta üçte birini bilmez. Şu halde, bunların konuşmasındaki vuzuhsuzluğu ruhî birtakım sebeplere değil, sadece kültür noksanına yormak yerinde olur. Bu gibiler, iyi seçilmiş eserleri çokça okusunlar, kelime hazinelerini genişletmiş olurlar.

Charles-Quint, Almanca, Fransızca, İspanyolca ve İtalyanca konuşurmuş. «İnsan ne kadar yabancı dil bilirse, o kadar hayatı vardır» diyen bu imparatorun sözünü yabana atmamalı. Hele ana dilinizin bütün kelimelerini öğreniniz, göreceksiniz ki, ifade kabiliyetiniz fevkalâde artacaktır.

Dildeki vuzuhsuzluk çoğu zaman düşüncedeki vuzuhsuzluktan ileri gelmektedir. Bir salonda ko-

nuşulanlara kulak veriniz; bazı kimselerin konuşurken ne kadar karışık, ne kadar belirsiz kelimeler kullandıklarını derhal farkedeceksiniz. Gördükleri şeyleri öyle yavan kelimelerle naklederler ki, dinleyenlere hiç bir şey görmemiş hissini verirler. Ne dikkati çekecek bir teferruattan bahsederler, ne hayalimizi kurcalayacak bir sıfat kullanırlar. Sanki buğulu bir cam arkasından bakmışlardır: Gördükleri manzaranın çevresi gölgelenir, ortası da bulanık bir halde kaybolup gider.

Kafası vuzuhsuz olan birisinin işten bahsedişini dinleyiniz. Bu komediyi dinlemeye değer. Teknik kelimeleri bilmediğinden, artık meramını anlatabilmek için binbir dereden su getirir. Dinleyen kimse, meseleyi bilir, sabırsızlanır ve bahis konusu olan şey nedir diye sorar. Meramını anlatamayan zavallı, beceriksizliğini hisseder, durumu kurtarmak için de bocalar durur. Karşısındakinin mesleğinin erbabı olduğunu anlar da onu alt edemeyeceğini kestirirse, birtakım kelimeleri bahane ederek, dalaşmaya çalışır.

Düşüncedeki vuzuhsuzluğu tedavi etmenin en sade, en kestirme, en sağlam yolu: Çalışmaktır. Etrafınızdaki varlıkları ve eşyayı inceleyiniz; nasıl hareket ettiklerine, çalıştıklarına, durumlarına bakınız. Devamlı bir gözlem fikrinizi mütemadiyen yenileyecektir. Öğrendiğiniz kavramları tahlil ediniz, derinleştiriniz. O zaman bilgileriniz daha açık olacak ve bu sayede, daha vuzuhlu konuşacaksınız.

HUYSUZ

Huysuz insanın saati saatine uymaz. Onun konuşması, o andaki mizacına, esen havaya, asabına, karaciğerinin ya da midesinin durumuna bağlıdır.

Eşref saatlerinde rastladığınız zaman, ondan daha mükemmel bir arkadaş yoktur. Sizi güleryüzle karşılar. Gözleri sevinçle parlar. Hareketleriyle sizi görmekten duyduğu zevki belli eder. Size yaranmak için elinden geleni yapar, sizi iltifatlara garkeder. Bütün bu hareketleri ve duyguları öyle tabii bir şekilde belirir ki, samimiyetinden zerre kadar şüphe etmezsiniz. Taşkın bir ifadeyle ve canayakın sözlerle konuşur, kalbinize nüfuz etmeye ve sizi heyecana getirmeye muvaffak olur. Size ait olan her şeyle ilgilenir. Sağlığınıza sorar, aileniz, işleriniz hakkında bilgi ister: hayattaki projelerinizi en küçük teferruatına varıncaya kadar öğrenmeyi arzu eder. Sevinçlerinizi paylaşır, kederlerinize, üzüntülerinize ortak olur. Sizi gerçekten dikkatle, sürekli bir dikkatle dinler. Arada sırada, anî müdahalelerle, yerinde sorularla gösterir ki, sözlerinizi zevkle dinlemiştir. Onun bu ilgisi, bu coşkun mizacı sizi de harekete getirir, belâgatınızı arttırır. Konuşma canlanır

ve neşe son haddine varır. Karşınızdaki adamın iyimser bir hava içinde doya doya teneffüs ettiğini görürsünüz. Ona kederlerinizden bahsederseniz, her şeyin düzeleceğine sizi temin eder; yeter ki soğukkanlılığınızı kaybetmiyesiniz, bulunduğunuz durumdan azamî faydayı sağlayasınız. Sizin gelecek hakkındaki korkularınızı paylaşmaz. Bugün dünyanın içinde çırpındığı iktisadî, siyasî, sosyal güçlüklerden yakınmak doğru mu? Büyük inkılâplar, devrimler, derin krizler meydana getirir; bu krizler ancak zamanla kaybolur ve denge yavaş yavaş kurulur. Ergeç, günün birinde insanların bolluğa kavuşacaklarına, altın çağın geleceğine inanır.

Yarım saatten fazla konuşmuşsunuzdur. Ziyaretinizin fazlaca sürdüğünü düşünürsünüz; daha fazla kalırsanız saygısızlık etmiş olmaktan korkarsınız. Gitmek için kalkarsınız; gitmemeniz, kendisini bu kadar çabuk bırakmamanız için yalvarır; sizinle görüşmekten son derece büyük bir zevk duyduğunu söyler. Birbirinizden memnun olarak ayrılırsınız.

Ertesi gün ona rastlarsınız; bir gün önceki gibi tatlı tatlı konuşmak umuduyla yanına yaklaşılırsınız. Fakat dünkü gülüryüz yerine, somurtkan bir suratla karşılaşılırsınız. Sıvışmak istediğinin farkına varırsınız; fakat kaçamaz, yanına yaklaşmanızı müteessir, çaresiz bir halde bekler. Selâmınıza şöyle istemeyerek mukabelede bulunur ve sonra öyle derin bir sessizliğe dalar ki, ağzından zorla birkaç laf çıkarmaya uğraşmak zorunda kalırsınız. Beyhude

gayret; onun bu somurtkan suratını tebessüm ettiremezsiniz. Müthiş bir karamsarlık içindedir: Dünyayı kapkaranlık görür; korkunç felâketler yaklaşmaktadır; hayat yaşanmaya değmez. Bir gün önceki o sevimli, hoş sohbet adam, şimdi ağlayan, sızlayan bir bedbaht haline gelmiştir.

Nedir bu değişikliğin sebebi?

Gayet basit: Barometre düşmüştür; fırtına kopmak üzeredir; uzaktan gökyüzü homurdanmakta, gök gürültüsü gelmektedir. Bizim beyin sinirleri bozulmuştur. Bu kadar bile değil; bizim huysuz iyi uyumamıştır, ya da yediğini hazmedememiştir. İşte, onu altüst etmek için bu kadarı yeter; her rüzgâra uyan bir pervaneden farkı yoktur.

Bazen bu manevî çöküntü bir heyecandan, bir aksilikten de ileri gelebilir. Kendine hâkim olan normal bir insanın aldırış etmediği birtakım ileri geri sözler karşısında huysuz, aksi bir adamın nasıl asabileşerek söylendiğini görmek meraklı bir sahnedir. Böyle aksi bir adama, çok sevdiği bir arkadaşın öldüğünü, cenazesinin ertesi gün kaldırılacağını haber verirler. Ağzından çıkan sözler şu olur: «Ne aksilik, yarın önemli bir iş için birisiyle görüşecektik!» Etrafındakiler, onun ne kadar hassas ve sinirli olduğunu bilmeseler, bu sözlerle dayanarak taş kalplilikle itham ederlerdi onu.

Huysuz insan, bu gibi değişmelerden kendisini korumalıdır. Psikolojik bazı usuller sayesinde, soğukkanlı olmaya muvaffak olunabilir. Bunun için öy-

le uzun bir zamana da ihtiyaç yoktur. Eğer huysuz insan, heyecanlarıyla mücadele edecek cesareti kendisinde bulamıyorsa, hiç olmazsa aksiliği tuttuğu fena zamanlarında ortalıkta dolaşmasın. Evceğizinde otursun, babaları geçinceye kadar kimseyle görüşmesin.

kutupyıldızı

İKİNCİ KISIM

SAKINILACAK TEDBİRSİZLİKLER

Konuşan insanı küçük düşüren kusurları bertaraf etmek yetmez, nahoş bazı sonuçlar doğuran birtakım tedbirsizlikler vardır, onlardan da sakınmak gerekir. Sorumluluğunu acıyla taşıyacağımız zorluklara, hatta kazalara, telâşçılığımız yüzünden meydana vermeyelim. Yersiz ve uygunsuz sözlerle insan, başkasına zarar verebilir, bir ailenin bozulmasına sebep olabilir, hatta kendisi de gülünç mevkiye düşebilir ya da zarar görebilir. Söylediğimiz sözlerle ne kadar dikkat etsek azdır. Tecrübelerin bu hususta bize telkin ettiği faydaları on maddede izaha çalışacağız:

1. İkide birde nasihat etmeye kalkışmayınız.
2. Palavra atmayınız.
3. Ateşi körükleyecek konulardan sakınınız.
4. Tartışmadan kaçınız.
5. Övünmeyiniz.
6. Tanımadıklarınızdan bahsederken saygısızlık etmeyiniz.
7. Konuşurken gösteriş yapmayınız.
8. Ona buna sırlarınızı açmayınız.

9. Ziyaretlerinizi seyrekleştiriniz.
10. Lâubaliliğe düşmeyiniz.

Birçok insanların aldırış etmedikleri için, başlarını belâyâ soktukları bu düsturlara riayet edecek olursanız, üzüntüsüz yaşarsınız. Konuşma sanatı aklımıza her gelen şeyi ulu orta söylemek değil, düşünerek ve hoşâ gidecek tarzda konuşmaktır. Bu hususta tedbirli davranan, telâşçı ve farfaralı kimsele-re galip gelir.

İKİDE BİRDE NASİHAT ETMEĞE KALKIŞMAYINIZ

Sanki işleri güçleri yokmuş gibi, bazı kimseler, başkalarının işlerine burunlarını sokarlar ve kendilerinden sorulmadığı halde, ona buna bir düziye mütalâa beyan etmekle vakit geçirirler.

Bir karar almak üzeresiniz. Bir mülk satın alacak ya da satacaksınız. Daha müreffeh bir hayat yaşayabilmek maksadıyla, meslek değiştirmeksizin, daha dolgunca maaşlı bir görev bulmak istiyorsunuz. Paranızı daha fazla üretmek suretiyle, gelirinizi çoğaltmak istiyorsunuz. Ev değiştirdiniz, yeni taşındığınız evin daha mükemmel bir tarzda dayanıp döşenmesiyle meşgulsünüz. Oğullarınızı, istidatlarının müsaade ettiği yolda, daha parlak bir geleceğe doğru yöneltmek arzusundasınız. Daha bir sürü önemli sorun.

Aklı başında bir adam gibi hareket ediyorsunuz. Her şeyi iyice inceliyor, iyisini kötüsünü karşılaştırıyor, kararınızın zamanla olgunlaşmasını bekliyorsunuz. Meşgul olduğunuz sorunu öyle çarçabuk halletmek, çabucak karar vermek doğru olmaz.

İşte herkese nasihat dağıtan adam bu esnada burununu işinize sokar.

Durumunuzu öğrenir öğrenmez, ya da şüphe eder etmez, size fikrini bildirir ve söylediklerinin de çok değerli şeyler olduğuna inanır. Şapkasını başına geçirir, bastonuna sarılır, kapınızın zilini çalar, evinizin en rahat koltuğuna kurulur, neşe saçan bir çehreyle, zevkten parlayan gözlerle, nasihatlerini sıralamaya başlar:

— Şunu yapınız; bunu yapmayınız. Böyle hareket etmek çılgınlık olur; akli başında olan şöyle hareket eder.

— Beş para getirmeyen istikraz bonolarını satınız canım; yerine, % 6 faiz getiren şu şirketin hisse senetlerinden alınız.

— Büyük oğlunuzu mühendis, küçüğünü de doktor olmak üzere hazırlayınız.

— Şu koltuğu şuraya, bu dolabı buraya yerleştiriniz yahu! Şu tablonun yeri burası değil, şuraya asınız, daha bol ışık var.

Öyle emredici bir tonla konuşur ki, itiraz etmeye katiiyen tahammülü yoktur. Söylediklerini derhal yapmak gerekir, tartışma kabul etmez. Şayet onun dediklerini yapmak hususunda tereddüt gösterecek olursanız, size alaycı alaycı bakar ve omuzlarını silerek:

— Siz, hisleriyle hareket eden bir insansınız, der.

Ona göre bundan daha aşağı bir sanat yoktur, çünkü bu kelimeler onun, o sahte burjuva aklına aykırı olan bir durumu nitelendirmektedir.

Bu saygısız nasihatçi ne hakla sizin işterinize burnunu sokuyor? Sizin üzerinizde yoksa otoritesi

falan mı var? Hayır. Sizinle ne akrabadır, ne dostunuzdur, şu halde bir yabancından farkı yoktur ve yaptığı da saygısızlıktır.

Bari bu saygısızlığını mazur gösterecek bilgisi, yani nasihat ettiği konularda ihtisası var mıdır? Ne gezer! Bu alanda en az söz söyleyebilecek birisi varsa, bu da odur.

Sizi belki idare edebilir, fakat zannettiği şekilde değil. Her şeyi başarabilirsiniz, ancak onun dediklerinin, onun yaptıklarının tam aksini yapmak şartıyla, çünkü o, her zaman başarısızlığa uğramış bir insandır.

Bir nasihat meraklısı da vardır; gider ahabplarına iş hakkında tavsiyelerde bulunur, müthiş kazanç sağlayacak olan birtakım malî ve ticarî işlerin ipuçlarını verir. Ortaya bir sürü belge atar. Muhakemeleri mükemmel bir mantık içinde gelişir, fakat ne yazık ki, yanlış bir prensipten hareket etmiştir, bundan ötürü bu mantık zinciri, başladığı gibi, hatada sona erer.

— Cüzdanınızı bana emanet ediniz, der, merak etmeyiniz, tecrübem var, kırk yıldan beri borsayla meşgulüm.

Verdiği bilgi doğrudur. Fakat oldukça önemli olan bir teferruat ihmal edilmiştir: Borsada dolaşan ve milyonlarca para kaybetmiş olan, şüpheli bazı kimselere inanmak safdilliğini göstermiştir. Gerçekten, şu nasihat meraklılarında saygı denilen şeyden eser yoktur.

Bu gibi insanların başına, duruma göre, bazen komik, bazen acıklı işler gelir. Aklı başında olan birine hitabettikleri zaman, buz gibi bir nezaketle karşılaşırlar; yani, yüz bulamazlar. Israr edecek olurlarsa, ağızlarının payını alırlar.

Maamafih, her zaman karşılarında zeki ve muhakemeli kimseler bulmazlar. Bazen, mallarını işten anlamayan, müdafaasız kimselere teklif ederler: Yaşlı kadınlar, dul kadınlar, ihtiyar kızlar, gün görmüş, sonradan servetini kaybetmiş, düşmüş kimseler bunlar arasındadır. Bu insanlar, gözlerinin önüne serilen bu hayallere çabucak kapılırlar, gözleri kamaşır, durumlarını düzelteceklerini umarlar, fakat yağmurdan kaçarken doluya tutulurlar.

Bunların içinde, bu gibi hayallere kapılıp da düşünmeden taşınmadan karar veren ne kadar çok kimse vardır! Paralarını, zengin olmak umuduyla kaptırıp da meteliksiz ve uğursuz akıl hocalarının kurbanı olan bu insanlar, hayatlarının son günlerini zaruret içinde geçirecekler, namerde muhtaç olacaklardır. Bu sıkılmaz akıl hocaları ise, marifetlerine devam edecekler, bu başarılarından dolayı göğüsleri kabarcaktır.

*
**

Siz, aziz okuyucu; ona buna nasihat vermekten çekininiz. Hele düşünmeden, gelişigüzel tavsiye vermeyiniz sakın. Bu, öyle bir mutlak kaidedir ki, istisna kabul etmez. Size kendileri gelip de fikrinizi sormadıkça, başkalarının işlerine burnunuzu sokma-

nız saygısızlık olur. Şayet sizden nasihat isteyecek olurlarsa, çok ihtiyatlı davranınız. Önce kabul etmemekle işe başlayınız. Bu alanda ihtisasınız olmadığınızı ileri sürünüz, yanılabilceğinizi söyleyiniz. Belki ısrar edeceklerdir. Mecbur olmadıkça razı olmanız, bu tehlikeli şereften kendinizi mahrum etmeye son raddeye kadar çalışınız. Fakat bir defa da kabul ettiniz mi, artık ödevinizi elinizi vicdanınıza koyarak, tam bir dürüstlikle yapmaya gayret ediniz. İnce eleyip sık dokuyunuz, kılı kırk yarınız; uzun boylu düşününüz; faydaları ve zararları iyice karşılaştırdıktan sonra bir karara varınız. Bu hususta, başkalarının işleri hakkında hüküm verirken, kendi işinizmiş gibi hareket ediniz. Bilhassa dikkat edeceğiniz nokta; verdiğiniz kararı nasihat isteyen kimseye zorla kabul ettirmemektir; sadece teklif ediniz ve bunu yaparken de bir insan olduğunuzu, yanılabilceğinizi ilâve etmeyi unutmayınız. Bundan başka, fikrinizi bir başkasına da söylemesini isteyiniz: İki nasihat herhalde bir taneden iyidir. Dürüst ve akıllı bir insan, başkasına nasihat verirken, üzerine aldığı sorumluluk karşısında titrer.

ASILSIZ HABERLER YAYMAYINIZ

Asılsız haberlerin, «söylentilerin» nereden çıktığı bilinmez. O kadar süratle yayılırlar ki, çok kısa bir zamanda bütün bir şehri, bir vilâyeti, hatta bir memleketi kaplayabilirler. Kimdir bu uydurma haberleri ortaya atan? Bu muazzam mesafeleri böyle rekor teşkil edecek kadar kısa bir zamanda nasıl aşmışlardır? Keşfedene aşkolsun. Sanki esrarengiz bir radyo tarafından yayınlanmışlar gibi, ortaya atılır atılmaz derhal halk tarafından öğrenilirler.

Dünya kurulalıdan beri söylentiler eksik olmamıştır. Her zaman haberler uyduran kimseler çıkmış ve dünya durdukça da bu gibi yalanlara her insan zayıf bir anında inanacaktır, çünkü her insanın bir aptal tarafı vardır. Fakat söylentiler için en elverişli ortamı, karışık zamanlar hazırlar. Örnekler ister misiniz?

1944 yılında, işgal altında Fransa'da ıstırap çeken halk arasında fevkalâde birtakım söylentiler doluşmaktaydı. Bozguna uğrayan düşman kuvvetleri doğuya çekiliyorlardı. Müttefik kuvvetler bir taraftan, gizli mukavemet teşkilâtı diğer taraftan, Anglo-Sakson hava birliklerinin ateşi altında kaçan işgal

orduları perişan bir haldeydi. Fakat arada sırada: «Almanlar tekrar geliyor!» diye bir söylenti ortalığı sarıyor ve herkesi telâşa veriyordu.

İşgalden kurtulduğu henüz kırk sekiz saat olan önemli bir şehirde, son savaşlarda kurban gidenlerin cenaze törenleri yapılıyordu. Mezarlığa götürülen cenazeleri bütün halk izliyordu. Kafilenin başında, derneklerin karalara bürünmüş matemli bayrakları ilerliyor, okul çocukları ellerinde çelenkler taşıyordu. Ansızın, halk arasında bir söylenti dolaştı; herkes birbirinin kulağına bir şeyler fısıldıyordu; söylenti kabarıp, arttıkça arttı, nihayet binlerce insanın göğsünden fırlayan bir nida halinde belirdi: «Almanlar geri geliyor; bir kilometre ötede görmüşler!»

Herkes panik halinde kaçışmaya başladı: Kaçan kaçana, itişmeler, kakışmalar alabildiğine gidiyordu. Sokak ortasında cenaze arabalarından, arabacılarından ve gözüpek birkaç kişiden başka kimse kalmadı. Oysa bu uydurma haberde korkulacak bir şey yoktu. Bozgun halinde kaçan Alman orduları, derlenip toplanmaya çalışırken, nasıl olur da geri dönmeyi düşünürlerdi?

Bunu başka söylentiler izledi. Konular çeşitliydi: Gıda meselesi, sağlık durumu, sosyal anlaşmazlıklar, vesaire...

Günün birinde herkesin ağzında şu havadis dolaşmaya başladı: «Dikkat ediniz! Ortalıkta patates kalmayacakmış; istif ediniz!» Bunu işiten halk, dük-

kânlara koşuyor, gayet bol olan bir gıda madde-sini satmak için bakkallar zorluk çekiyor, kargaşalıklar bile çıkıyordu.

Başka bir gün, şöyle bir havadis yayılıyor: «Bu taraflarda çocuk felci salgını varmış; birçok vakalar görülmüş.» Bunu işiten anneleri bir telâştır alıyor; tatilde yavrularını hava tebdiline götürmeye cesaret edemeyecekler. Oysa bu haber asılsızdır; zira, bu hastalık kuraklık olduğu zamanlarda yayılır, yoksa derelerin, nehirlerin böyle gürül gürül aktığı zamanlarda değil.

Bir defa da, bütün taşıtlarda çalışan işçilerin grev yapacakları söylentisi ortalığı kaplıyor.

Söylentilerin kendilerine mahsus etkileri vardır: Halk arasında genel bir psychose yaratırlar. Akıllı başında bir adam ise, garip bir havadis karşısında omuzlarını silkmekten başka bir şey yapmaz. Fakat aynı adama, uydurma bir havadisi yüzüncü defa olarak tekrarlayınız, göreceksiniz ki, etkisi altında kalacaktır. Halk arasında yayılan o bulaşıcı çılgınlık, onu da hükmü altına alır ve zekâsını artık kontrol edemez bir hale getirir. Dolaşan söylentinin artık doğru olup olmadığını araştırmaz; kendisini ona elinde olmadan kaptırmıştır, şaşkın bir haldedir.

Bu yazdıklarımız, uydurma haberlerin ne kadar zararlı olduğunu göstermeye yeter. İyi zamanlarda olduğu gibi kötü zamanlarda da tehlikeli bir akımdır. Dinleyenlerin zihnini allak bullak eder; onları

tabii kılavuzlarından, yani akıllarından mahrum eder. İşte, asıl tehlike buradadır.

*
**

Söylentilere, uydurma haberlere sakın inanmayınız. Heyecanlarına hâkim olamayan bir insanın, bu gibi haberlere kendisini kaptırmasını anlarız; böylesi, muhayyelesinin ve duygularının etkisi altındadır. Fakat siz, zekânın her şeyin üstünde olduğunu kabul eden, normal bir insansınız. İyi ama, zekânın da kendisine mahsus birtakım değişmez kanunları vardır: İspat edilmeyen herhangi bir şeyin varlığına inanmamanızı emreder. Şu halde, ortalıkta dolaşan söylentilere inanmadan onları iyice inceleyiniz. Her şeyden önce, bunların kaynaklarını keşfediniz. Göreceksiniz ki, kesin olarak nereden çıktıkları belli değildir; yapacağınız araştırmalar anonim şahıslara kadar gidecek, yani sözlerini kontrol edemeyeceğiniz belli olmayan şahıslarla karşılaşacaksınız. «*Demişler... Görmüşler... Söylemişler...*» gibi sözlerden ibaret kalacaktır. «*Mişler*» demek bir sebep, bir delil göstermek değildir.

Söylentileri bir de gerçekten uygunluk bakımından inceleyiniz. Fevkalâde «*fantaisiste*» bir haber ise, bırakınız, uğraşmaya değmez. Diyeceksiniz ki, gerçek daima gerçeğe uygun görünen şey değildir; fakat çoğu zaman da böyledir; öyle ise, uydurma haberi kabul etmeden önce yapılacak iş, tekzip veya teyit edilmesini beklemektir. Akıllı başında olan insan, bundan başka türlü hareket edemez.

Bilhassa, söylentilerin yayılmasına alet olmayınız, uydurma haberler salmayınız. Öyle insanlar vardır ki, daha işitir işitmez, derhal bu yalançı havadisleri başkalarına da yetiştirirler, işleri güçleri yoktur sanki. Bu hareketleri yapanların akılsız ve bilgisiz kimseler olduğunu söyleyebiliriz. Bu aynı zamanda tehlikeli bir hastalıktır da. Zira, safdil ve moralleri çabuk bozulan insanların zihinlerini karıştırabilir. Şurada burada duyduğunuz uydurma haberlerden bahsetmeyiniz, demiyoruz. Bunları müstezhi bir tonla anlatarak, gülünç olduklarını belirteceğinizi pekâlâ biliyoruz. Uydurma haberler yayan insan, bir papağandan farksızdır; işittiğini tekrarlar, konuşma sanatından zerre kadar nasibi yoktur.

ATEŞİ KÖRÜKLEYECEK KONULARDAN SAKININIZ

Öyle konular vardır ki, dokunmaya gelmez, derhal tartışmaya yol açar; ortaya atılır atılmaz ihtiraslar kabarır, ifadeler şiddetlenir, hiddet ve kin hâkim olmaya başlar. Aklı başında olan kimseler bu gibi konulardan kaçarlar, çünkü onlara dokunmak ateşle barutu yanyana getirmek kabilinden bir şeydir ve bunu yapan insanın da kendi oyununa kurban gitmesi çok muhtemeldir.

Bazı konular vardır ki, tartışmaya yol açmadan temas etmeye imkân yoktur: Örneğin, siyaset böyledir. Siyasî konulara sohbetlerde, bilhassa her memleketten çok Fransa'da, katiyen yer vermemelidir.

Aziz okuyucu, zevkler ve renkler gibi şahsî şeyler yüzünden bazen ne kadar tartışmalar olduğuna, bu yüzden en samimî dostların bile birbirleriyle kavgâ ettiklerine herhalde tanık olmuştunuzdur. İnsanlar neden birbirlerinin zevklerine karışıyorlar? Herkes istediği rengi beğenmekte serbest değil midir?

Bunlar kadar tehlikeli bir konu da din meselesidir. Bu konudan sakınınız. Bu hususta kanaatler arasında çoğu zaman öyle ayrılıklar vardır ki, müt-

hiş kavgalara meydan verebilir. Aynı dinden olan kimselerin bile, ikinci derecede birtakım kurallar üzerinde düşünceleri arasında ayrılıklar olabileceğini unutmamalıdır. Çeşitli dinlere mensup halkı olan bir memlekette yaşayan bir kimsenin, din konusunu kurcalaması doğru mudur? Bu halkın ortak birçok çıkarları, yani ortak konuları dururken, bu ayıracı meseleye temas etmek, düşüncesizlik değildir de nedir?

Hele küçük kasabalarda yâran meclislerinde söylenen ileri geri sözlerden, yapılan dedikodulardan çekininiz. Filan bayan falan bayandan nefret eder, bu ikincisi de ötekini elinden gelse bir kaşık suda boğar. Neden acaba? Bilmiyorum. Belki de birincisi, ikincisini çileden çıkaran azametli bir tavır takınıyor da ondan. Ya da, belki ikincisi birincisini çekemiyor. Kimbilir, belki de, aradaki bu soğukluğun hiç bir nedeni yoktur.

Her ne olursa olsun, bu iki bayan, birbirleriyle ahabplık eden iki küçük zümrenin mihverleridir; bu ahabplar laf alıp laf götürürler, birbirlerini içnelerler, hatta daha da ileriye giderek, birbirlerinin gözünü oyacak raddeye de gelirler.

Bu kasabanın ahalisinden olduğunuz için, bu mücadelelere tanık olacaksınız tabii; fakat onları kendi hallerine bırakınız, sakın aralarına girmeyiniz; ne bir tarafı, ne de öteki tarafı tutunuz, bağımsızlığınızı tehlikeye düşürecek her türlü sözden sakınınız.

Dünyada akılsız kafalar daha çoktur. Zannederssem *Mukaddes Kitap*'ta şu cümleyi okumuştum: Yer yüzündeki ahmakların sayısı sayılamayacak kadar çoktur. Aklı başında olan kimse, tartışma kapısı açacak konulardan kaçır. Fakat, ağza kilit vurulmaz, birçok kimseler vardır, başkalarını çileden çıkarcak sözleri ulu orta söylerler. Müsaade ediniz de şu tedbirsiz insanları size takdim edeyim.

Evvelâ yobazdan bahsedelim. Bugünkü medeniyetimizle övünmesine ve maziden nefret etmesine rağmen, ortaçağ kafası olan bir insandır. Fikirlerine o kadar körü körüne saplanmışır, siyasî akidesine, köhne ifadesine o derece bağlıdır ki, bir düziye tekrarlamadan yapamaz. Ancak başkalarına zorla fikirlerini kabul ettirmek maksadıyla, ağzını açar, hem hiç fırsat da kaçırır. Bir müstebit gibi, ihtirasla, şiddetle konuşur; kendisine karşı gelenleri elinden gelse bir kaşık suda boğar. Bu tarzda, aşırı konuşmasıyla herkesi çileden çıkarır, ateşi körükler.

Yobazlar her memlekette vardır; din sahasında olduğu gibi, sosyal sahada da yobazlar olduğunu unutmamalıdır; hatta siyaset sahasının ve dedikodulu yüksek sosyete âlemlerinin de kendilerine göre yobazları vardır. Akli başında insanlar, her yerde bu fesatçı kimselerden kaçır.

Bundan sonra kavgacı geliyor. En çetrefil konuları ele alır ve sırf kavgı çıkarmak maksadıyla kurcalar durur. İnsanları birbirine katmaktan, ortallığı karıştırmaktan zevk duyar. Gerçekte bu şahıs

fena bir insan değildir, fakat hastadır: Kafası normal işlemez.

Nihayet karşımıza burada da eski bir ahbap çıkıyor: Gafçı. Bu adam, kötülük olsun diye damdan düşercesine konuşmaz, fakat beceriksiz olduğu için çam devirir, dilini tutmasını bilmez.

Bütün bu insanlar boş durmazlar. Tatlı tatlı konuşulurken, geliverirler ve onların gelmesiyle bir de bakarsınız ki, konuşma, tadını kaybederek başka bir cereyan almış. Herkes sesini yükseltir, tartışma haretlenir, kalp kırıcı sözler sağdan soldan yağmaya başlar. Tabii kalpler kırılınca, ruhlarda da kin ve husumet belirmeye başlar. Ne güzel bir sonuç doğrusu!..

Tartışmaya yol açan tehlikeli konulardan sakınınız. Konuşmanın böyle bir mecraya döküldüğünü gördüğünüz zaman, onu daha zararsız bir yola sevketmeye çalışınız. Bazen küçük bir gayretle bunu yapmak mümkündür.

Üçüncü Fransa Cumhuriyetinin ilk yıllarında, Lyon şehrinin, aynı zamanda Senato üyesi olan, belâğatı ve sağduyusuyla meşhur bir belediye başkanını varmış. Lüksemburg sarayında yapılan bir toplantıda, Belçika'ya gönderilecek bir heyet hakkında görüşülüyormuş. Her ne kadar mesele o kadar önemli değilmişse de, üyeler, âdetlerine aykırı olarak, coşmuşlar ve birbirlerine el kaldıracak raddeye gelmişler. Kış yaklaşırken ilkbaharın ansızın geri dönmesi kadar tehlikeli bir şey yoktur.

Lyon belediye başkanı yerinden kalkar ve o gür sesiyle:

— Arkadaşlar, diye bağırır. Belçika'da yapılacak küçük bir gezinti için bu kadar büyük bir fırtına ko-parmaya değmez!

Bu kelime oyunu, yaşlarını başlarını unutarak birer kabadayı kesilen ihtiyar politikacıları yatıştırır.

Konuşmanın tehlikeli bir yokuşa kendini kaptır-masına mani olmak için her çareye başvurunuz, hat-ta tekerlemelere bile. Eğer başarırsanız, şiddetin ve kargaşalığın düşmanı olan kimselere yardım etmiş olursunuz. Başaramazsanız, oradan sessiz sedasız çekiliniz, kavganın bozuk havasından uzakta huzur ve sükûn arayınız.

TARTIŖMADAN KAÇINIZ

Genel olarak nezaketle konuŖan, kendini bilir insanlar arasında da bazen tartiŖmalar olabilir; her iki taraf da, bütn kibarlıklarına, nezaketlerine rağmen, öyle aşırı bir dil kullanarak birbirlerine tecavüz ederler ki, sknet bulduktan sonra, bu iŖi nasıl yaptıklarına kendileri de Ŗaşarak, piŖman olurlar.

Bu mcadeleler neden ileri gelir? Hangi konulardan doğar? Bazen incir çekirdeğ doldurmayan bir konu da buna sebep olabilir: Önemli veya önemsiz bir mesele hakkındaki fikir ayrılığ yeter. Genellikle, önceki bölümde bahsettiğmiz o tehlikeli konular yüznden olabilir; bununla beraber, akli baŖında bir adamın zerre kadar ilgilenmediği birtakım Ŗaçmasapan Ŗeyler de bu gelişmelere yol açabilir.

Çok iyi terbiye görmŖ, okumuŖ iki adam arasında mthiŖ bir kavgaya tanık oldum. Sebebinin aramayınız hiç; asla tahmin edemezsiniz. Korularını mümkün olduğu kadar çok muhafaza edebilmek için yer mantarını nasıl yıkamak gerektiği hususunda bir türlü anlaŖamıyorlardı. Bu iki kahraman, ağızlarının tadını bilen iki midesine dŖkn insandı. Biri:

— Sert bir fırçayla fırçalamalı, diyordu.

Öteki:

— Olmaz, diye cevap veriyordu. Önce ılık suyla yıkanır, sonra bir bezle silinir.

Birincisi, bu defa:

— İyi ama, üzerlerindeki toztoprak iyice çıkmaz, diye itiraz ediyordu.

İkincisi ise:

— Peki ama, fırçalarsanız, kokuları gider, diye fikrini savunuyordu.

Birincisi yine:

— Saçma! Her yıl kendi nezaretim altında, aşçıma mantar konservesi yaptırırım.

İkincisi:

— Siz zaten böylesiniz, burnunuzun ucunu görmezsiniz, aşcınız herhalde sizi aldatıyor, kendi bildiğini okuyordur.

Cevaplar şiddetle birbirini izliyordu; bir aralık o kadar coştular ki, bu sahneye tanık olanlar, tartışmacıları ayırmak zorunda kaldılar. Midesine düşkün insanların kalplerinde bu kadar zehir olur mu? Bu vaka belki size uydurma gibi gelecektir ama, gerçek olduğuna sizi temin ederim; gözlerimin önünde cereyan etmiştir ve bunun gibi daha birçok vaka anlatabilirim; hepsi de aynı derecede gülünçtür. Fakat, masal anlatmakla kaybedecek vaktimiz yok; daha esaslı bir amacımız var. Bu tartışmalar hakkında

ne düşünmeli? İşte bizim çözmeye çalışacağımız problem budur.

★
★

Burada akla bir soru geliyor: Tartışmaların bir faydası var mıdır? Tabii burada, incelemelerle meşgul olan kurumlarda yapılan tartışmaları kasdetmiyoruz, konuşma esnasında şu veya bu sebeple birdenbire patlak veren çekişmelerden bahsetmek istiyoruz. Böylece, konumuzun alanını sınırladıktan sonra, meseleyi ele alalım ve üzerinde düşünelim.

Bir tartışma, ancak gerçeği bulmaya yaradığı takdirde faydalı olabilir. Oysa, bizim burada tenkidini yaptığımız tartışmalar, hiç de bu çeşitten değildir. İki kişi herhangi bir konu üzerinde anlaşamazlar, her ikisi de fikrinde ısrar eder, karşısındakine kabul ettirmeye uğraşır: Bu, öyle menfaatsiz yapılan bir anket de değildir, sadece şahsî gururunu okşamak için yapılan bir mücadeledir.

Her iki tarafın da ileri sürdükleri nazariyeler, genellikle ne tamamıyla doğrudur, ne de tamamıyla yanlış; içlerinde bir parça gerçek olduğu gibi, bir parça hata da vardır. Şu halde, her ikisinin de, hem hakkı vardır, hem yoktur. Meseleyi bütün yönlerinden ele alarak incelemeye razı olsalar, zorluk çekmeden bir hal çaresi bulurlar, fakat buna bir türlü yanaşmazlar ve yalnız kendi açılarından görürler. Birbirlerini tahrik edici sözler sarfederler, hiddetlenerek mantığın en ilkel kanunlarını bile çiğneyip

geçerler, fikirlerinden zerre kadar fedakârlık etmek istemezler.

Bu çıkmazdan kurtulmak imkânsızdır. Tabii bu işin sonunda netice olumsuzdur: Bir sürü laf, asabi-yet ve şiddetli tartışma sonunda elde kalan şey yor-gunluktan ve dargınlıktan başka bir şey değildir.

Muhakememize zemin olarak aldığımız düstura tekrar dönelim. Demıştik ki, tartışma, ancak gerçe-ği aramak için yapıldığı takdirde faydalı olabilir. İyi ama, gerçek, ancak huzur ve sükûn içinde araş-tırılabilir. Onu bulmak için, birtakım peşin hüküm-lerden vazgeçmemiz, muhakemeyi sekteye uğratan hislerin etkisinden kurtulmamız, araştırmamızı ze-kânın ışığı altında, sükûnetle yapmamız gerekir.

Yukarıda bahsettiğimiz kavgacı insanlar herhal-de bu tarzda hareket etmiyorlar. Onların seslerin-de aklın sakin edası yok, ihtiras nidaları var. Hasım-larından hizmet istemek, gerçek uğrunda çalışmaktan ziyade, kendi boş gururlarına zafer sağlamak eme-lindedirler. Etrafta dinleyenler de bu gururu tah-rik eden unsurlardır; ne kadar kalabalık olurlarsa, içlerinde ne kadar çok kadın bulunursa, tartışmacı-lar o oranda daha çok kızışırlar. Eski zamanlarda, or-taçağ şövalyeleri de, dövüşürlerken, yarışmaları sey-renden «kibar ve asil bayanlar»a arada sırada bakar-larmış.

Gerçekten, bu çeşit tartışmaların hiç bir fayda-sı yoktur.

Aksine, ciddî birtakım zararları, sakıncaları vardır. Bu gibi çekişmelere kendilerini kaptıranların bu yüzden akıl dengeleri bile bozulabilir. Bizim onlara yaptığımız başlıca itiraz budur. Bu, sizi hayrete mi düşürdü, aziz okuyucu? Gerçeğin galip gelmesinden çok, tartışmaların başarısını sağlayacak laf kavgaları farzediniz. Bunlar da kullanılan deliller değil, saf-satalardır; bu da, aklın normal seyrini bozabilecek bir oyundur.

Şuurunu kaybedecek kadar içen sarhoştan nefret edersiniz. Oysa, alkolle sarhoş olanlar gibi, lafla, sözlerle kendinden geçenler de vardır: Mantığın kanunlarına karşı gelen, kelimelerle oynayarak mantığı çiğneyen bu insanlar, haysiyetlerini de ayakları altına almış oluyorlar.

Kötü tartışmalar sınırları de bozar, duyguları altüst eder, heyecanlı anlar yaratır. Oysa, kısa bir süre için de olsa, aklın kontrolünü kaybetmesi her zaman kötü sonuçlar doğurur.

Nihayet bu gibi tartışmaların hafızalarda acı hatıralar bıraktığını da unutmamalıdır: Tartışma esnasında, nezaket kurallarını unutan kimseler de vardır. Eğer bunlarda, biraz olsun adalet kavramı varsa, yaptıkları kaba hareketi telafi etmek maksadıyla sonradan özür dilemelidirler. Aksi takdirde, vicdan azabından kurtulamazlar.

Bunun gibi, öfkeleri geçtikten sonra nasıl olup da tartışma esnasında bu kadar coştuklarına kendileri de şaşan ve kızaran kimseler de yok değildir. Hele bu gibi tatsız çekişmelere tanık olanlar, sırf

kavga etmek için konuşan bu geçimsiz insanlardan hiç hoşlanmazlar. Bu kitabı okuyan sayın bayan, bu çeşit insanları evinize can-ı gönülden davet eder misiniz?

★ ★

Tahlilimizin sonucu: Her ne pahasına olursa olsun, hasmınıza istediği her şeyi terketmek üzere de olsa, tartışmadan kaçınız: Onun bu saçmaları içinde bir nebzecik olsun gerçek yok mudur?

ÖVÜNMEYİNİZ

Bu bölümün başlığındaki kelimeye sınırlı bir anlam verdiğimizden, önce onu açıklamakla işe başlayalım: Biz bu bölümde, kendi değerlerini belirtmek, üstün olduklarını göstermek ya da övünmek isteyen kimselerin bu amaçla kullandıkları hilelerden sakınmanızı tavsiye etmek iddiasında değiliz. Bu hileler, kendini beğenmiş kimselerin kullandıkları bir takım aşağılık usullerdir. Bu çeşit insanın portresini size daha önceki bölümlerde çizdik.

Bizim burada işaret ettiğimiz kusur, tedbirsizlikle elele vererek katmerleşen cinsinden bir kusurdur; sizin bu gibi hatalara düşmediğinize eminiz; bu hata, gerçek olmayan, hayalî şeylerle övünmektir. Her ne kadar bu sayfalarda sizi doğrudan doğruya ilgilendiren bir taraf yoksa da, sadece merak saikiyle okumanızı tavsiye ederiz. Burada size yeni bir tip takdim ediyoruz; ona herhalde hayatta birçok defa rastlamışsınızdır: Bu tip, durmadan kendini öven insandır.

Kendilerini öven, övünen insanlar pek çoktur, hem de çeşitleri vardır. Hele sekizle on beş yaş ara-

sındaki çocuklarda çok görülür. Gerçekten tanıdığım bir küçük çocuk var, 6 milimetrelik mermileri olan bir Flaubert tabancasıyla oynarken, mukavvadan hedeflere lastik mermiler atacağı yerde, gider, saatlerce kırlarda, bayırlarda dolaşır, kurşun mermiler kullanarak sözde bir avcı gibi avlanır, sonra, akşamları, böbürlenerek marifetlerini anlatır:

— Bir keklik devirdim; bir tavşan vurdum.

— Hani, nerede?

— Vurulduklar, bir çalılığa yuvarlandılar, oradan bir türlü alamadım. Bir köpeğim olsaydı, gider alardı!..

Ertesi gün aynı hikâye, çocuk kahramanlıklarını anlatır durur, fakat bir defa avdan, avcılıktan eser yoktur.

Diğer bir çocuk da annesine, okulda yaptığı gü-rültü patırtılarla nasıl kafa şişirdiğini anlatarak övünür. Ona inanılacak olursa, yaptığı bu haşarılıklar yüzünden kendisini okuldan kovmak gerekir.

Gerçekte ise böyle bir şey yoktur, çocuk öğretmenlerine karşı gayet uysal davranmaktadır. Hatta, kendisini bu kadar haşarı diye tanıtan bu çocuğa öğretmeninin şöyle bir bakması, titremesi için yeter; korkağın biridir o.

Örnekleri çoğaltmaya lüzum yok; yüzlercesini verebilirim, hem de hepsi titizlikle denenmiştir.

Çocuklar arasında övünenlerin sayısı çoktur, fakat gençler, hatta olgunluk çağını aşanlar arasında

da bu sayı hayli kabarıktır. Bunlardan bazıları, ta-
şan bir muhayyeleye sahiptirler. Öyle uydurma, mev-
hum birtakım sahneleri icat ederler, öyle teferruat-
lı hayaller kurarlar ki, bunlardan sanki olmuş, ger-
çek olaylar gibi bahsederler. Öyle aldatıcı bir serap
içinde yaşar ki bu zavallılar, gerçeği hayalden ayır-
malarına imkân yoktur; konuştukları zaman bunu
hissetmek mümkündür.

Bazıları ise, «*hystérie*» derecesine varan bir asa-
biyet içinde çırpındıklarından, sonunda, kendilerinin
de gerçek olduğuna inandıkları hayallere müptelâ-
dırlar.

Nihayet bazıları, bilhassa gururlarını okşadığı
zamanlar, kendilerini mübalâğaya kaptırma zaafına
müptelâdırlar. Böyleleri çoğunluğu teşkil etmekte-
dir.

Fransa'da güneylileri övünen insanlar diye it-
ham etmek âdet olmuştur. Onlardan bahsederlerken,
gayri ihtiyarî, Taraskonlu Tartarin'in maceralarını,
Marsilyalı Marius'ün atmasyonlarını zikrederiz. Bu
kadar haksız bir itham olamaz: Geleneklere dayana-
rak, vakıalara bakarak hüküm vermek gerekir. Her
memleket gibi, şüphesiz güney Fransa'da da övün-
mesini seven insanlar vardır; fakat bu diyarda ya-
şayan halkın büyük bir kısmı böyle değildir. Şu sözü
unutmayalım: «Fransa'da, herkes biraz Tartarin'dir.»

*
**

Övünmesini seven insanlar hakkında ne düşü-
nüyorsunuz?

— Onlar adi birer yalancıdır, diyeceksiniz.

Müsaade ederseniz, bu hükmünüzü inceleyeceğim. Böyle önemli bir sorunu bir kelimeyle halletmek doğru olmaz, biraz üzerinde durmak, örnekler vermek gerekir.

Eğer övünen insan hakkında uydurduğu şeylere bakarak hüküm vermek gerekirse, gerçeğe aykırı konuştüğünü, yani maddî bakımdan yalan söylediğini kabul etmek yerinde olur.

Fakat meseleyi ruhi bakımdan mütalâa edersek, bu kadar kesin bir hüküm vermekten çekiniriz. Karşımızda taşkın, dengesiz, cinnet derecesine varan bir gururun esiri, velhasıl az veya çok ciddi bir hal gösteren bir zihin hastalığına yakalanmış bir bedbaht vardır. Söylediği uydurma şeylerle, kendisini dinleyenleri aldatmak mı istiyor? Gerçeği değiştirdiğinin acaba farkında mıdır? Sanmıyoruz. Bu takdirde, onu hafifletici sebeplerden faydalandırmak doğru olmaz mı?

Mademki konu müsaade ediyor, şöyle bir hatırlama yapalım. En yüksek noktasına varan gurur patolojik bir haldir. Ruh doktorları bu hali, genellikle delillerde müşahade ettiklerini söylüyorlar; gururu, cinnetin başlıca sebeplerinden biri sayıyorlar.

★
★

Manevî ya da bünyevî bir nedenden ileri gelsin, isteyerek ya da farkında olmadan yapılsın, övmek, insanın başına tatsız olaylar açabilir. Hikâyeler uydurmak zevkli ve kolay bir iştir, fakat bunla-

rın uydurma oldukları ergeç meydana çıkar ve insan gülünç duruma düşer. Övünen kişi, kendisi için yaptığı o zafer takının enkazı altında kalıp mahvolmaya mahkûmdur. Alphonse Daudet'nin ölmez eserini okumuşsunuzdur. Tartarin bir yolcu arabasında Cezayir'de seyahat eder; arslan avı için aldığı teçhizatı beraberinde götürmekte ve yanında oturan adama cakayla göstermektedir. Bu adam, tıknaz, adaleli, fazla konuşmayan ve alçakgönüllü bir kimse-dir. Taraskonlu kahraman, vahşi hayvanlara karşı elde ettiği zaferleri ve meşhur kaplan avcısı Bombonnel ile olan ahbablığını anlatır durur. Adam dinler ve biraz sonra gülümseyerek arabadan iner. Tartarin:

— Kimdir bu adam? diye sorar arabacıya.

Arabacı:

— Tanımıyor musunuz? Mösyö Bombonnel, der.

Gerçi bu macera Daudet'nin muhayyelesinden doğmuştur, fakat her gün tekrarlanan bir sahneyi pek güzel canlandırmaktadır bu hikâye.

Bir gün birisi, savaş alanındaki cesaretinden bahsederken, ansızın karşısına eski bir silâh arkadaşı çıkarır. Her iki adamın da sözlerinden anlaşılır ki, ne o, ne de öteki, kahramanlık falan yapmamışlardır.

Uydurma şeylerle övünen insan, kendi kendisini aldatıyor demektir, başka bir şey değil!

*
*

Övünen bir insana karşı nasıl hareket etmeli? Eğer bu bir çocuksa, alay etmek doğru olmaz; sa-

dece gülümseyip geçersiniz. Eğer akıllı bir çocuksa, başına gelen tatsız olaylar yüzünden elbet yavaş yavaş ibret alacak ve doğru yola sapacaktır. Eğer eğitimiyle görevli olduğunuz bir çocuk ise, ona kusurunu düzelttirmeye çalışınız. Evlâtlarının övündüklerini gördükçe fena halde kızan analar babalar gördüm. Azarlıyor, bağırıp çağırıyorlardı. Onlara: Atmasyoncu, kırırcı, yalancı diyorlardı.

Bize kalırsa bu alanda sert davranmak bir sonuç vermez. Çünkü, azarlanan çocuk, huyundan vazgeçmek şöyle dursun aksine, acısını çıkarmak için daha müthiş kırırlar atar. Biz bu işte tatlılıkla telkin yapmaya taraftarız. Bu çocuğa, övünmenin ne kadar gülünç ve yalanın ne kadar menfur bir şey olduğunu anlatmak güç olmasa gerektir. Bir anne, çocuklarına:

— Ben hiç yalan söylemem, diyordu. Hafızam zayıftır; şayet, kazara yalan söyleyecek olursam, uydurduğum şeyleri hatırlamam ve her zaman çelişmeye düşerim.

İlim adamı olan çok dürüst bir aile reisi, bir pazar günü oğluyla dolaşıyormuş. Hem yürüyor, hem de baba, oğluna okulda neler yaptığını soruyormuş. Çocuk, bir ceza hak edecek bir kabahat yaptığı halde, bunu yalan söyleyerek, atlattığını söylemiş. Baba:

— Yalan söylemektense, buna tenezzül etmek-tense, cezayı kabul etmek bin defa tercih olunurdu, demiş. Bu sözü söylerken sesinde öyle bir ton,

öyle bir inanç, yalana karşı öyle bir nefret varmış ki, oğlu heyecanlanmış:

— İçimde doğruluğa karşı olan aşkı babama borçluyum, diyor. Onun o günkü sesi hâlâ kulağımda çınlamaktadır. Arada sırada mübalâğaya kaçacak ol-
sam bile, bunu derhal düzeltmeyi ihmal etmem.

Bu çocuk büyüdü; sonra, ak saçlı bir ihtiyar oldu; ve şimdi, gençlere bu hatırasını anlatmaktan büyük bir zevk duyuyor.

TANIMADIĞINIZ KİMSELERDEN BAHSEDERKEN SAYGILI OLUNUZ

Tenkit etme kabiliyeti tabiatın ancak imtiyazlı varlıklarında vardır; değerli olduğu kadar tehlikeli de olan bir kabiliyet.

Tenkit kabiliyetine malik olan kimse, etrafını keskin bir gözle gözler; bir bakışta, insanların ve eşyanın iyi ve kötü taraflarını görür. Yolunun üstündeki tuzaklara kolay kolay kendini kaptırmaz. Son derece büyük bir süratle karar verir; her kalıba giren, zamana uyan «konformist» insanlardan değildir, uyuklamaz, köhneleşmiş alışkanlıklar içinde bunalmaz.

İyi ama, bütün bu meziyetlerin sakıncaları da yok değildir. Tenkit, kötü niyetle ve asabî bir mizaçla yapıldığı zaman, karikatüre kaçır. O zaman, karşımızda, başkalarının kusurlarını daha ilk bakışta farkedenden, fakat kendi intibalarını saklayacak kadar kendisine hâkim olan bir insan var demektir.

Bu karakterdeki insanlar, birer hava fişegi gibi muhayyelelerinden fışkıran acaip fikirleri karşılarına ilk çıkan kimselere anlatırlar. Bilhassa, gördükleri gülünç tarafları belirtmekten kendilerini ala-

mazlar; dinleyenleri ne kadar eğlendirir ve güldürürse bu sözlere hedef olan kişi de o oranda ıstırap duyar.

*
**

Bu kitabın birinci kısmında, başkasının zararına olarak belâgatini kullanmanın ne kadar tehlikeli bir şey olduğuna işaret etmiştik. Başka bir yönden mütalâa etmek üzere aynı konuya dönüyoruz.

İnsan tanımadığı, huyunu bilmediği kimselerle alay ettiği zaman daha tehlikeli bir duruma düşebilir, çünkü karşısındakinin nasıl mukabele edeceğini bilmez. İşte bunun için size: «Sakınınız!» diyorum. Kapalı virajları son süratle alan, döner dönmez neyle karşılaşacaklarını bilmeyen o gafil şoförler gibi hareket etmeyiniz. «Çekirge bir sıçrar, iki sıçrar, üçüncüde yakalanır» derler; bu adamlar da öyle, on defa, yirmi defa kurtulurlar, fakat günün birinde karşılarına, aksi yönde gelen bir araba çıkar ve mahvolurlar.

İşte dillerini tutmasını bilmeyen ihtiyatsız kimseler de böyledir.

Meseleyi daha yakından inceleyelim. Sizin alaycı tabiatınızı tahrik etmek mutluluğuna ya da felâketine uğrayan kişiler kimlerdir? Bilmiyorsunuz; onlara hiç rastlamamıştınız. Alaycı dehânızı kışkırtmak için onları bir defacık görmenez yetmişti.

Nüktelerinizi kime söylemeye hazırlanıyorsunuz? Tanımadığınız kimselere. İşte son derece tehlikeli

olan sözlerinizi bu şartlar içinde sarfetmek niyetindedesiniz. Delilik! Allahaşkına, susunuz.

Bu gibi durumlarda, İspanyollar, *Cruz y raya* derler. Ağzınıza çifte kilit vurunuz. Eğer aklın ve mantığın emrettiği şeyi yapmak istemezseniz, yazık, siz zararlı çıkarsınız.

Bir toplantıda, pek ihtiyatlı olunmayan yaşta bulunan bir genç adam, şöyle böyle tanıdığı yaşlıca bir bayanla konuşmaktadır. Her ikisi de, kendilerini karşı karşıya oturturlarken, mırıldanarak söylenen isimleri anlamamışlardır. Genç adam kibarca eğilmiş, kadın da onun elini nazikane sıkmıştır. Şundan bundan konuşuyorlar; insanlar birbirlerini tanımayınca neden bahsedebilirler ki?

Genç adam, göğsünde nişanı olan, dazlak kafalı, şişman, karga burunlu birini görür. Karşısındaki bayana göstererek:

— Bugün hayvanat bahçesi buraya nakletmiş, der: Papağan kafalı, su aygırı vücutlu bir insan.

Kadın, soğuk bir tavırla:

— Kocamdır, der.

Birkaç saniye sustuktan sonra, bu ihtiyatsız genç, kendi yaşında, saçları pırıl pırıl parlayan, kendini beğenmiş, fiyakalı bir delikanlı görür:

— Biraz daha az caka yapsaydı hoş bir delikanlı olurdu, der.

Bu defa kadın:

— Oğlumdur, diye homurdanır.

Genç adam yine biraz susar, fakat kuş beyinli kafası bir türlü kendine gelmez. Bu esnada, piyano

ile birlikte bir kadın sesi şarkı söylemeye başlar. Genç adam:

— Ne ilâhî müzik, diye hayran hayran söylenir. Yazık ki, şarkı söyleyen genç kız yanlış okuyor.

Kadın bu defa:

— Kızımdır! diye patavatsız gencin suratına şamar aşkeder gibi bağırır.

İşte böylece, genç adam, durup dururken, kendisine birçok insanları düşman eder. Fazla olarak, kendi kendine zarar da vermiş olur, çünkü bu muhteşem bayan, onun karşısına çıkmış bir talih kuşuydu. Fakat talih kuşunu yakalamak ve yakaladıktan sonra da uçurmamak gerekir. Bu boşboğaz delikanlı her ikisini de kaçırmıştır. Zira, «bütün hayvanat bahçesi buraya nakletmiş» diye alay ettiği adam, kocaman vücudunun ağırlığınca malî gücü olan zengin bir şahsiyetti. Bizim boşboğaz genci belki de yanına alırdı. Cakacı dediği genç, onun çok iyi bir arkadaşı olabilirdi. «Yanlış okuyor» diye tenkit ettiği genç kız ise, iyi kalpli, dürüst ve mükemmel bir hayat arkadaşı olacak kimseydi. Onu evlendirmek isteyen anası ve babası, belki de bizim kahramanımıza verirlerdi, çünkü bu boşboğaz gencin, ihtiyat ve tedbirden başka, her türlü maddî ve manevî meziyetleri vardı.

*
**

Daha çok ciddiyet isteyen bir konuyu belki biraz hafifmeşrep bir kalemle ele aldım. Bundan dolayı bana darılmayınız, aziz okuyucu, çünkü bu husus-

ta benim nasihatlerime ihtiyacınız yoktur. Siz, kalp kırmadan, kimsenin haysiyetini kırmadan inceden in-ceye alay etmesini, zekânın hüneriyle dilin geveze-liğini bir araya getirmesini bilirsiniz: Konuşma sa-natının bütün sırrı da zaten buradadır.

Düşünmedeh, patavatsızca alay eden kimselere gelince, sözlerine dikkat etmelerini istemekten ne çı-
kar? Bakalım beni dinleyecekler mi? İçlerinden bel-
ki birkaç kişi dinler, o kadar; biraz önce söyledik-
lerim onlara yeter. Diğerlerinin ise ıslah olacakla-rını hiç ummam. «Can çıkar, huy çıkmaz» derler.

KONUŞURKEN YAPMACIK YAPMAYINIZ

Mübalağaya kaçmak eğilimi insanı sadece yalanlar uydurmaya sevketmekle kalmaz, aynı zamanda, doğrudan doğruya suni bir tavırla konuşmaya da zorlar. Bu birinci kusurun ikinciden daha fena olduğuna hükmediyorsunuz; bu hususta sizinle aynı fikirdeyiz. Yapmacıklı konuşan bir kimse, kendi kendini öven bir kimse kadar kötü değildir. Bununla beraber, bu kusurun da öyle sakıncaları vardır ki, birçok insanlar önem vermezler ya da bilmezler; size bu sakıncaları göstermeyi faydalı buluyoruz.

Fikirlerini değerlerinden fazla kelimelerle ifade eden, yani bu fikirlerin aslını azçok değiştiren insanların sayısı çoktur. Eğer tabir caizse, bunların, fikirlerine çok bol birer ayakkabı yaptıklarını söyleyebiliriz; birer iskarpin yetecekken, çizme alırlar. Örneğin, bir iyilik yapacak olsanız, artık sizi göklere çıkarırlar: «Hayatımı kurtardınız, derler... Size teşekkür ederim...» Bütün bu taşkın sözlerden ne çıkar?

Bir Fransız tarafından yapılan iltifatlara garkolan bir İngiliz şu cevabı vermiş:

— Neden bin defa teşekkür ediyorsunuz? Yazık

değil mi? Buna müsriflik derler. Bana bir defa teşekkür etmek yeter; yeter ki içinizden gelsin. Dokuz yüz doksan dokuzunu size iade ediyorum; bundan böyle, sırası geldikçe onları da birer birer bana yine iade edersiniz, olmaz mı?

Yapmacıklı konuşan kimseler, fevkalâde değeri olmayan bir eşyaya hayran hayran bakarlar ve: «Ne güzel!» diyecekleri yerde: «Ne mükemmel bir şaheser!» derler. Yine, bir artistin rolünde çok muvaffak olduğunu görünce, fevkalâde kabiliyetli olduğunu söylemekle yetinmezler, ilâhî kelimesiyle nitelendirirler. Bunun içindir ki Fransa'da, yüzyıl boyunca, belki bir düzineden fazla ilâhî artist olduğu söylenir.

Diğer alanlarda da böyledir. Küçük bir yarının verdiği acı, bir azap, bir işkence olur. Bir aksilik, bir felâket haline sokulur. Bir dostluk belirtisi, yersiz birtakım muhabbetlerle yapılır.

Belki bunun zararsız bir alışkanlık olduğunu düşüneceksiniz. Pek de öyle değil. Bu alışkanlık daima zekâ ve duygular üzerine kötü etki yapar. Yapmacıklı konuşan, ya da mübalâğa yapan adam, kelimelerin anlamlarını değiştirir. Bunda iki tehlike vardır: Biri, o adamın konuştuğu ana dili tehdit eder, diğeri ise, kendisini.

Okulların sayısı arttırıldı ve öğretim herkese yayıldı. Artık okuyan insanlar, sadece imtiyazlı bir zümreye dahil olanlar değildir. İyi ama, buna paralel olarak dil de mükemmelliğinden kaybetmektedir.

Olgunluk imtihanlarındaki kompozisyon kâğıtlarını tashih eden öğretmenler, öğrencilerin her yıl biraz daha vuzuhsuz bir dil kullandıklarını, kelimelerin, terimlerin asıl anlamlarından gittikçe uzaklaştıklarını söylüyorlar. Bu dil fukaralığı, kelimelerin geleneksel ve tam anlamlarıyla kullanılmamasından değil de neden ileri gelebilir? Kelimeleri başlangıçtaki anlamlarından o kadar çok uzaklaştırdılar ki, vaktiyle küçültücü bir tabir veya ek kullanıldığı yerde şimdi büyültücü bir terim kullanılmaktadır. Atalarımız mezarlarından başlarını kaldırıp da baksalar, tüyleri diken diken olurdu. Bu alanda tehlike işareti vermek doğru olmaz mı?

Diğer taraftan, kelimeleri yersiz kullanmanın, vuzuhsuz olmanın, insan zekâsının işleminde fena bir rol oynamadığını sanmayınız. İnsan ancak yerinde kullandığı terimler sayesinde doğru muhakeme edebilir: Yanlış dirhemlerle doğru bir ölçü elde edilemez. Dilde de böyledir, ancak her şeyin kendine mahsus kelimesini kullanmak şartıyla vuzuhlu konuşabiliriz. «Teşbihte hata olmaz» derler; deminki örneğimize geelim. Düşüncenizi, çok bol ayak-kabılar içine girmeye zorlarsanız, ya topallar, ya da ayak-kabılarınızı kaybedersiniz.

Daha yukarıda size, duygu bakımından, diğer bir tehlikeden bahsediyordum. Bunu size bir sır olarak fakat, açıkça izah edeceğim.

Tecrübeyle elde edilmiş bazı vakıalara dayanacağım: Müşahede ettiğim halleri, bana tevdi olunan sırları kastediyorum.

Bir insan birisine karşı sempati duyuyor: Örneğin, bir genç adam, bir genç kıza karşı kendisinde meyil hissediyor. Hepsi bu kadar. Yani, bu öyle ne kuvvetli bir aşktır, ne de büyük bir dostluk. Fakat, bunlardan biri ötekine sempatisini belirtecek olsa, konuşurken daima mübalâğaya kaçmak itiyadı olduğundan, kullandığı kelimeler, hissettiği şeyden çok daha kuvvetli oluyor. Sonunda, psikolojinin pek güzel izah ettiği, acaip bir durum hasıl oluyor: Had-dinden fazla hararetle olan bu kelimeler, şuuraltında sinsi bir etki yapıyor. Muhayyele, kelimelerdeki seraba kendine kaptırıyor ve böylece, tamamıyla suni bir ihtiras doğmuş oluyor. Esaslı bir aşka dayanmayan bu ihtiras da, birbirleri için yaratılmamış olan iki insanı, sırf konuşurken yapılan mübalâğalar yüzünden, birleştiriyor.

Bana ister inanınız, ister inamayınız: Öyle aşk maceraları gördüm ki, taşkın ve samimî olmayan birtakım yapmacık sözlerden doğmuştur. Hayat, körü körüne kendimizi insafsız maceralara atacak kadar ucuz değildir.

.*.*

Bazı insanlar vardır, bir fıkrayı anlatırken suni birtakım hareketler yaparlar, yapmacık bir tonla konuşurlar. Bunları dinleyenler de tabii soğuk davranırlar; yani esen hava sıfırın altındadır. Dinleyenleri eğlendireceklerini uman bu hikâyeciler, fena halde bozulurlar ve neden muvaffak olmadıklarını kendi kendilerine sorarlar. Bunun nedenini kendi beceriksizliklerinde aramalıdır.

«Dinleyenler hiçbir zaman:

Güzel bir fıkra anlatacağım, dememelidir.» (1)

İşte bu beceriksiz hikâyeciler, izlenmesi gereken yolun aksini tutmuşlardır. İster iliklerine kadar mizah dolu olan İngiliz olsun, ister muzip Amerikalı olsun, ister şakacı Fransız, hikâyeleriyle dinleyenleri eğlendiren kimselerin hepsi de aynı usule başvururlar. Akla sığmayacak şeyler anlatırlar, saçma bir sürü fikri savunurlar, fakat bütün bunları yaparken istiflerini zerre kadar bozmazlar. Zaten, dinleyenleri güldüren de, hikâyeye edenin soğukkanlı, sakin haliyle, konu arasında çelişmedir. Beceriksiz hikâyeciler ders alsınlar.

Düşününüz, aziz okuyucu, buraya kadar naklettiğim nükteleri hatırlayınız; bunlarda bir parça gerçek bulacaksınız. Sonra, bir daha yapmacıklı konuşmamak üzere yemin edeceksiniz.

(1) La Fontaine'den.

ÖNÜNÜZE GELENE SIRLARINIZI SÖYLEMEYİNİZ

Genellikle asabî insanlar çok etki altında kalırlar; en küçük bir olay onlar üzerinde öyle bir reaksiyon yapar ki, kendilerine bir türlü hâkim olamazlar. Hislerini dışarıya vermek, dert yanmak için dayanılmaz bir ihtiyaç duyarlar; işte bunun için, önelerine gelene açılmaktan, içlerini dökmekten kendilerini alamazlar.

Üzüntülerini bari sır saklayan, ağırbaşlı bir kimseye ya da bir dosta söyleseler neyse, teselli edici sözler ve nasihatlerle karşılaşırldı. Fakat bu mutsuzlar, kendi kendilerine karşı boşboğazlık ederek, karşılarına çıkan ilk insanla sanki kırk yıllık ahbapmışlar gibi dertleşirler. Oysa, bu yabancı insan, karşısındakinin mizacını ve durumunu bilmediği için, ona yardım etmekten acizdir; fazla olarak, arada bir sempati de yoktur.

Heyecanlarına hâkim olamayan insan, işte böylece, kendisiyle zerre kadar ilgilenmeyecek birisine, hatta bazen, farkında olmadan, hasmına bile sırlarını tevdi edecek duruma düşer. Zira, onun için esas olan şey karşısında kendisini dinleyecek bir adam olmasıdır; bu adam kendi düşmanı da olsa o buna

aldırış edecek durumda değildir. Tek düşüncesi, içini dökmek, kederini biraz olsun dağıtmaktır. O, herkesten medet uman bir zavallıdır. Herkese sıkıntılarını, hayal sükutlarını, acılarını, iğbirarını söylediği gibi, sevinçlerini, ihtiraslarını, çılgınca hayallerini de anlatmaktan çekinmez. İhtiraslarını kabartan rüzgârın estiği yöne göre, yaptığı bu itiraflarda kötümserlikle iyimserlik arasında değişir durur.

Peki, sırlarını tevdi etmek, içini dökmek için hangi zamanı seçer? Doğrusunu söylemek gerekirse, bu zamanı o kendisi seçmez, kendisini elinde olmadan kaptırır. İçindeki baskı, konuşma ve dertleşme ihtiyacı yeteri kadar güç bulunca, derhal söylemeye koyulur; kelimeleri âdeta benliğinin derinliklerinden fışkırtırcasına çıkar, buharın bir emniyet supabından fırladığı gibi.

Çoğu zaman, aksi gibi, durum bu çeşit bir konuşmanın yapılmasına elverişli olmaz. Psikolojik bakımdan mütalâa edecek olursak, görürüz ki, heyecanlarına hâkim olamayan asabî insan, asıl susması gerektiği zamanlarda konuşur. Geçirdiği heyecanlı anın etkisiyle zihnî dengesi bozulmuştur; melekeleleri normal olarak işlemez; hislerini ve muhayyelesini karıştıran, allak bullak eden o fırtına, zekâsını da dumura uğratar ve muhakeme kabiliyetini yokeder. Bunun için, böylesinden artık sağduyu namına bir şey beklenmez; o kadar ki, bu şartlar içinde ağzından kaçan laflara sonradan kendisi de pişman olur.

Sosyal hayatta öyle anlar olur ki, asabî insan, garip denecek kadar yersiz birtakım itiraflarda bulunur. İşte size, bunu doğrulayacak olmuş bir olay: Bahis konusu olan kimse olgun, kültürlü, sanatçı ve zamanında hoş sohbet bir adamdır. Tabiat ondan, muvaffak olmak için gereken bütün meziyetleri esirgememiş; fakat, kaç para eder, bu hazineden faydalanmasını bilmedikten sonra. Akıl ve ızan bu zamanda sanki iğreti bir melekedir; ona kılavuzluk eden şey, akıl değil, muhayyeledir, hisler ve sinirlerdir. Bu kişi, görüyorsunuz ki, heyecanlarına hâkim olmayan bir insandır. Günün birinde, aileden birinin düğününe gider. Bu olayın bir felâket olmadığını takdir edersiniz; fakat, nedendir bilinmez, bizim adam bu törene o gün sanki bir cenazeye gidiyormuş gibi gider. Dinî törenden sonra, mükellef bir otelin salonlarında, akrabalara mahsus olmak üzere, muhteşem bir çay ziyafeti verilir. Bizim adam oraya sanki işkenceye gidiyormuş gibi gider. Nerede olursa olsun, sebepsiz teessürünü belli etmek ihtiyacındadır; ahbaplardan birine balta olur ve kederlerini anlatır durur; söyler, inler, hıçkıra hıçkıra ağlayacak raddelere gelir.

Bu durumun ne kadar gülünç olduğunu farke-den ahbap, karşısındakinin ah-ü vah etmelerinden usanmış bir halde, saygısızın elinden kurtulmak umu-duyla çırpınıp durur. Fakat ne çare, kurtuluş yok, omuz silkerek: «Bana ne!.. Beni rahat bıraksınlar!..» deyip defedeceği yerde, bu şikâyetleri bir saat boyunca dinler.

Bunun aksi de vardır, yani bazı öyle asabî insanlar vardır ki, teessür duyacakları yerde, bakarsınız sevinçten yerlerinde duramazlar.

Sosyal hayatta yapılan konuşmalar başkadır, iş için yapılan konuşmalar başka. İş için yapılan konuşmalarda ciddiyet ve menfaat hâkimdir, fantaziye yer verilmez. Bununla beraber, bazı insanların konudan dışarıya çıktıkları ve durup dururken birtakım şaşılacak itiraflarda bulundukları da görülme-yen şeylerden değildir. Bakarsınız birisi, o andaki ruh haletinden bahseder ki, bu tamamiyle konu dışı bir şeydir. Bir başkası da, karşılaştığı malî güçlükler hakkında, söylememesi gereken sırları açığa vurur. Oysa, akıllı başında bir adam çenesini tutmasını bilir; asabî insan, heyecanlarına kapılır.

★
★

Önlerine çıkan herkese sırlarını tevdi eden kimseler, hoş sohbet insanlar da değildirler; onlar kadar fena konuşan insan tasavvur edilemez.

«Bütün tarzlar iyidir, can sıkın tarz müstesna.»

Boileau'nun bu prensibi, edebiyatta olduğu gibi, konuşmada da doğrudur. Dinleyenleri eğlendirdiğiniz sürece, sizden iyisi yoktur, zevkle dinleyeceklerdir. Fakat, herkesle dertleşen adamın durumu böyle değildir: O, can sıkır. Kendinizi, onu dinleyen kimsenin yerine koyunuz. Şöyle böyle tanıdığınız veya hiç tanımadığınız birisinin dertlerini dinlemek zo-

runda mıdır? Ona ne? Tamamiyle şahsî olan bu itiraflar karşısında soğuk davranır, başka türlü hareket edemez. Çünkü söylenen şeyler onu ilgilendirmez.

Mübalâğa etmeyelim. Bu itiraflar bazı dinleyicileri, nadiren de olsa, psikolojik bakımdan ilgilendirebilir: Onlara, patolojik durumları incelemek fırsatını verir. Hatta bazı mütehassıslar, bu gibi insanlarla karşılaşmak için can atarlar.

Bir düziye hallerinden yakınan kimseler, kendilerini dinleyenlerin canlarını sıkırlar. Hemen hemen meçhul, tanımadığı birisi tarafından en mahrem taraflarına kadar hayatını anlatırken, parasızlıktan, aşk hüznlerinden bahsederken, bunları dinleyen bir adamın yüzünü tasavvur ediniz. Ne yapsın? Ya karşısındakine acıyormuş gibi görünecek, yahut da mümkün olduğu kadar çabuk yakayı kurtaracak; bu sonuncu çareye başvuranlar, çoğunluğu teşkil etmektedir.

Japonlar, yabancıları hayrete düşürecek derecede nezaket gösterirler. Ne kadar ıstırap çekerlerse çeksınler, yüzlerindeki tebessüm eksik olmaz; matemlerinden ve felâketlerinden bahsederken bile gülümserler. Bu öyle bir stoikliktir ki, ancak ıstırapa karşı duyulan nefretle, ona istihfafla göğüs gerenlerin ruh haletiyle izah olunabilir, diyeceksiniz. Hayır, bu, son haddini bulan bir nezaketten başka bir şey değildir. Japon gülümser, çünkü karşısındaki insanı kendisine başsağlığı dilemek üzüntüsünden kurtarmak ister. Bu kuvvetli insanlar gibi hareket et-

meyi, karşılarına ilk çıkan kimseye hallerinden yakınan iradesizlerin hareketine tercih etmez misiniz?

★ ★

Ulu orta hayatlarından yakınan, herkese sırlarını tevdi eden kimseler, öyle tedbirsizce hareketlerde bulunurlar ki, bu hareketleri onlara çok pahalıya mal olur.

Önce, böyle tanımadıkları birine sırlarını tevdi etmekle gözden düşerler, itibarlarını kaybederler. Kendilerine iyice hâkim olmadıklarını, dillerini tutmadıklarını gösterirler. Velhasıl, kararsız bir insan intibai uyandırırılar.

Bundan başka, taşkın sözler sarfetmek suretiyle kendi işlerini de altüst etmek tehlikesini yaratırlar. Rakiplerine, uğradıkları zorlukları, projelerini kendi ağızlarıyla söylerler; böylece, itibarlarını mahvettikleri gibi, tehlikeli husumetleri de kendi üzerlerine çekmiş olurlar.

Nihayet, kendi ruh dengelerini de bozar. Perişan hislerini ortaya döküp saçarak, bu hisleri yatıştırmak şöyle dursun, aksine körüklemiş olurlar ve heyecan buhranlarını en had derecesine vardırırlar.

★ ★

Şu halde, önümüze gelenle dertleşmek doğru değildir. Şöyle diyelim: Mecbur kalmadıkça, hiç kimseyle dertleşmeyelim, hiç kimseye sırlarımızı açmayalım.

— Dostlarıma da mı? diyeceksiniz.

— Evet, dostlarınıza bile.

Güvenmediğiniz için değil. Sadece nezaket icabı olarak; mademki sizin ıstırabınızı dindirmek için bir çare bulamıyorlar, öyleyse neden kederlerinizi anlatarak onları da müteessir edesiniz?

Sonra, sağduyu da bunu böyle emrediyor. Teesürlerinizi düşündükçe ve bir düziye başkalarına anlattıkça, kendi üzerinizde çok tehlikeli bir telkin de yapmış olursunuz; başarının ilk şartı olan serinkanlılığı elde etmek için tutulacak yol da herhalde bu olmasa gerektir.

ZİYARETLERİNİZİ SEYREKLEŞTİRİNİZ

Bu bölümde, akrabalara ve samimî dostlara, yakın ahabplara yapılan ziyaretlerden bahsedecek değiliz. Bu çeşit ziyaretlerde «kalpten kalbe yol vardır» düsturu hâkimdir. Çünkü, akrabalık ve sevgiye dayanan bu ilişkilerde, hiç bir zaman fazla ziyaret ettiğiniz için biri sizden şikâyet etmeyecektir; sizi daima görmekten yeni bir sevinç duyacaklardır; size ihtiyaçları vardır. Sevgi ihtiyacıdır bu. Yeryüzünde bir tek insan yoktur ki, candan bir dostu olmaksızın mutlu bir hayat yaşasın. Bu aynı zamanda sosyal bir ihtiyaçtır da. Çünkü, öyle insanlar vardır ki, siz olmasanız, kasvetli bir yalnızlık içinde mahvolup giderler. Nihayet, bu bir teselli ihtiyacıdır. Zira, size ihtiyacı olan insanlar bazen bir felâketzede, bir hasta olabilir; onları gidip görmekle, onlarla konuşmakla ıstıraplarını, acılarını dindirir, maneviyatlarını yükseltirsiniz. Bu gibi ziyaretleri seyrekleştirmek bahis konusu olamaz tabîî. Biz burada sadece, sosyal hayatın gerektirdiği birtakım nezaket ziyaretlerini kastediyoruz.

Şu veya bu şahısla tanışmış bulunuyorsunuz. Evinize gelirler. Sizin de onlara bu ziyareti iade etme-

niz, görgü kurallarına uymanız gerekir. İyi ama, bu ziyaretler pek sık olamaz. Bu çeşit ziyaretler ancak bir ödev gibi, zaman zaman, gerektiğçe yapılmalıdır, aksi takdirde «kabak tadı verir».

Bazı insanlar vardır, yüzsüzlüğü o kadar ileri götürürler ki, dostlarının, ahabplarının eşiklerini aşındırırlar. İlk zamanlarda bunları güler yüzle karşılarlar; sonraları ise, yarım ağızla: «Gene buyurun» derler. Şayet buna rağmen ziyaretlere devam edecek olurlarsa, soğuk bir nezaketle karşılanırlar. Ev sahipleri: «Gene mi o? Hay Allah kahretsin!..» derler.

Bu ziyaretlerin sınırını nasıl tayin etmeli? Usandırmamanın çaresi nedir? İşte bunu tespit etmek çok güç bir şeydir. Öyle ziyaretler vardır ki, tebrik veya başsağlığı için yapılan ziyaretler bu kabilendir. Diğer ziyaretlere gelince, artık aşırı gidip gitmemek herkesin izanına kalmış bir şeydir.

Etrafında olan biteni gözlemesini bilen kimse, ölçüyü kaçırıp kaçırmadığını pekâlâ sezer. Kendisini yarım ağızla mı, yoksa can-ü gönülden mi davet ettiklerini anlar, konuşmanın can sıkıcı mı, yoksa eğlendirici mi olduğunu dinleyenlerin yüzlerinden farkeder. İşte bu belirtilere bakarak hareket edecek olursa, hiç bir zaman saygısız bir insan durumuna düşmez.

Bu tarzda hareket etmenin de sakıncaları yok değildir. Yani dostlarınızı, ahabplarınızı pek az ziyaret edecek olursanız, sizi görmeyi arzu edenleri

üzmüş olursunuz. Kendileriyle ilgilenmediğinizi düşünebilirler; belki de bu ziyaretleri bir çeşit angarya saydığını düşünerek kalpleri kırılır. Yanılmış olabilirler. Fakat itiraf ediniz ki, görünüşe bakılınca onlara hak vermek gerekir.

Heyecanlarına hâkim olamayan insanlara gelince; bunlar, bu hususta çarelerin en beterine baş vururlar: Arka arkaya ziyaretler yaparlar; sonra bir bakarsınız, keyifleri yerinde olmadığı için, bu ziyaretleri o kadar seyrekleştirirler ki, ahbabları onların ortalıktan kaybolduklarına hükmederler. Yani, akli başında bir adamın daima çekindiği ifratla tefrit arasında boğalar dururlar.

Böyle sık sık ziyaretler yaptıktan sonra neden ortadan kaybolduklarını anlamak güçtür. Yoksa bir şeye mi gücendiler de kendilerini naza çekiyorlar? diye kendi kendimize sorarız. Hayret etmemek elden gelmez. Hatta bazen bu değişmelere kızarız da. Oysa, bunların sebebi, fazla asabî insanların mizaçlarında olan değişikliklerden başka bir şey değildir.

Size bu hususta bir tavsiyede daha bulunmamıza müsaade ediniz. Ziyaretlerinizi seyrekleştiriniz, rahatsız etmek kaygusuyle, haddinden fazla ahbablık etmeyiniz. Öyle kimseler vardır ki, saatlerce çene çalarlar, bir türlü sonu gelmeyen gevezeliklerle başınızı ağrıtırılar. Saatler gelip geçer, onlar farkında bile olmaz. Vaktinizin önemli bir kısmını böylece harcadıktan sonra, gayet memnun olarak çekip giderler; fakat arkalarında bıraktıkları kimse, kay-

bolan zamanını düşünerek üzülür, onlar bunu takdir etmekten acizdirler.

Bazı kimseler vardır, ziyaretleri esnasında bir türlü kalkıp gidemezler, çünkü nasıl gidilmesi gerektiğini bilmezler. Evet, vedalaşmak da bir sanattır. Bunun için, konuşmalarını uzatır dururlar. Nihayet kalkarlar, fakat kapının eşiğinde bir duraklama yapmadan gidemezler, ellerinde değildir. Oysa, bir konuşmaya son verip «Allahaısmarladık!» demek kadar kolay bir şey olamaz.

Bu tavsiye, en yakın dostlarımıza yaptığımız ziyaretler için bile yerindedir. Elbette, bizi sık sık görmekten memnun olurlar, fakat onların da öyle günleri olur ki, bir yere gitmek üzeredirler, aceleleri vardır, ya da fazla meşguldürler. Bunlar hep düşünülecek noktalardır. Onları bu gibi durumlarda rahatsız edip etmediğimizi anlamak, artık bizim ızanımıza kalmış bir şeydir. Hem böyle durumlarda düpedüz kendilerine niçin sormayacakmışız? İnsan samimî olduktan sonra, birbirine her şeyi söyleyebilir, gizli kapaklı taraf olmaz.

Çok ihtiyar bir kadın varmış, kendisinden pek genç olmayan bir generalle ahbaplık edermiş. Bu, bir çeşit geleneksel dostlukmuş, diyebiliriz, çünkü aileleri birçok kuşaklardan beri görüşürlermiş, hatta birbirlerine kız verdikleri de olmuş. Bir hayli geliri olan bu ihtiyar kadın, günlerinin önemli bir kısmını işgal eden yardımseverliklerde bulunurmuş. Emekli general de, eski bir muharibe ağır gelen boş günlerini doldurmak maksadıyla, aynı yolda çalışır-

mış. Bu maksatla her gün birçok ziyaretler yapan eski asker, hem can sıkıntısından kurtulur, hem de fakir ve kimsesizlere yardım etmiş olurmuş. İhtiyar bayanın evine geldiği vakit, kadın onu büyük bir zevkle karşılamış. General, ona günün havadislerini verir, sonra her zaman tekrarladığı hikâyeleri gene temcit pilâvı gibi anlatır dururmuş. Böylece, ziyaret uzar, aradan yarım saat geçince kadın, işleri yüz üstü kalacak diye merak edermiş. Hele bir saat geçince artık diken üstünde oturuyormuş gibi bir hal alırmış. İki saat sonra ise kadıncağıza afakan basarmış. O esnada çocuklarından biri odaya girecek olsa, fırsat bu fırsat, derhal sıvışır ve işine gücüne bakarmış.

En meşgul olduğu günlerde bile, bir defacık olsun, ihtiyar generale sözlerini kısa kesmesini rica etmek cesaretini gösterememiş. General de, bir defacık olsun, ziyaretlerini fazla uzattığının farkına varmamış; üç saat boyunca konuştuğu halde, bu süre ona on dakika kadar kısa gelirmiş.

Bu vakanın kahramanları, acaba birbirlerine durumlarını açıkça söyleselerdi daha iyi etmiş olmazlar mıydı dersiniz? Bu suretle, birbirlerini rahatsız etmezler, bir azap haline gelen zorakî nezakete katlanmazlar ve dostluklarına da halel gelmezdi.

LÂUBALİLİĞE DÜŞMEYİNİZ

Burada, tamamıyla eğitim noksanından ileri gelen o kaba lâubalilikten bahsedecek değiliz. Böylesine ancak ne yaptığını, ne ettiğini bilmeyen, kafasız ve kültürden nasibi olmayan kimselerde rastlanır.

Fakat bundan daha az bayağı olan, daha sinsî, daha çok gelişmiş bir çeşit lâubalilik vardır ki, buna sosyal hayatın en yüksek kademesinde yaşayan sözde kibar insanlarda bile rastlamak mümkündür.

Bu öyle bir lâubaliliktir ki, aldırış etmemezlikten ileri gelir, herhangi bir kavgaya meydan veremeyecek kadar hafiftir, bununla beraber hoşnutsuzluk yaratmaktan da geri kalmaz. Velhasıl, bu, öyle bir derbederliktir ki, en kaba hareketlere taş çıkartır. Oysa, birbirleriyle çok samimî olan kimselerden meydana gelen bir çevrenin dışında bu gibi başıboş hareketler hoş görülmez. Bu insanların sözlerinde karşılarındakini kıran bir gizli saygısızlık vardır. Konuşma sanatında yükselmek isteyen kimsede bu kusur varsa, ondan kurtulmanın yolunu bulmalıdır.

Her insan kendi değerine inanır ve bu değerini

başkaları tarafından da tanınmasını ister. Bu duygu, benliğimizin derinliklerine kadar kök salan bir duygudur, kendimize önem verilmediğini gördüğümüz andaki kadar hiç bir zaman onurumuz kırılmaz. Bu prensip o kadar gerçek bir şeydir ki, bundan pratik birtakım sonuçlar çıkarmaya lüzum dahi görmüyoruz. Fakat başkalarıyla olan ilişkilerimizde, bu kusurun kendimize zararı dokunduğunu da unutmamalıdır. Bu hususta hatta çocuklar bile alıngandırlar. Vaktiyle, beni düşünceye sevkeden bir olaya tanık olmuştum. Sekiz yaşında bir kız çocuğunu ailesi Paris civarında bir yatılı okula yerleştirmişti. Küçük çocuk sevimli, şeker gibi bir şey olduğu için, herkes onunla candan ilgileniyordu. Günün birinde, öğretmenlerinden biri, hoşuna gider diye, ona ailesinden bahseder. Bir bebeğe hitabediyormuş gibi konuşur. Çocuk bu konuşma karşısında her zamanki gibi sevimli bir hal alacağı yerde, surat asar. Oysa, öğretmen, aynı tonla konuşmaya devam eder:

— Büyükbabanın adı neydi bakalım? diye sorar.

Küçük kız kızarır, irkilir, yerinden kalkar ve öğretmenine dik dik bakarak, sert bir tonla:

— *Mösyö Duhêtre*, diye cevap verir.

«*Mösyö*» kelimesini söylerken üzerine öyle bir bastırır ki, karşısındakine artık bir bebek olmadığını, kendisine önem verilmesi gerektiğini hissettirir.

Bu olay istisna teşkil edecek bir zihniyeti göstermiyor; basit bir denemeyle bunu siz de görebilirsiniz. Bir çocuğa ilgilendiği şeylerden bahsediniz, göreceksiniz ki, sizinle uzun uzadıya konuşacaktır. Fakat birdenbire tabii bir şekilde konuşmayı hitabediniz, derhal o da değişecek ve mukabelede bulunacaktır. Mukabele edildiğini görmek, onun onuruna dokunur, kendisiyle alay edildiğini sanır. Kendi yaşına göre muamele görmek ister, ne eksik, ne fazla. Bu işte ifrat da, tefrit de bir alay niteliğini alır.

Aynı şeyi, kendilerine hitabedenler kadar kültürlü olmayan veyahut sosyal seviyede bulunmayan kimseler için de söyleyebiliriz. Kendi seviyelerine göre muamele görmek isterler, bu hususta fazla alıngandılar, «Buluttan nem kaparlar.» En küçük bir lâubalilik bile onları kızdırmaya yeter. Bunun aksini yapsanız, gene alınırlar; alay ediyorsunuz sanırlar ve can evlerinden vurulmuşa dönerler.

Görüyorsunuz ki, dostlarımızla olan ilişkilerimizde bile sözlerimize çok dikkat etmemiz gerekir. Onları ne kadar seversek sevelim, değerlerine göre önem vermemiz ve muamele etmemiz gerekir; oysa, bu sevginin onların değerini bizim gözümüzde çoğaltması gerekirdi. Fakat hayatta öyle engeller vardır ki, birtakım sakıncalar göze almadan aşılamaz: Bu bir incelik meselesidir. Samimî bir dost, kendisine karşı yapılan bir saygısızlığı affedebilir; onun arkadaşlık duygusu, gerçekte bir nezaketsizlikten ibaret olan bu hareketi mazur gösterecek bazı neden-

ler bulabilir. Fakat bu gibi saygısızlıklar tekrarlanırsa, işte o zaman iş değişir ve korkarım ki, ortada dostluk falan kalmaz.

Evet, dostluk nazik bir çiçektir, ona itina etmek gerekir.

kutupyıldızı

ÜÇÜNCÜ KISIM

ELDE EDİLECEK MEZİYETLER

Buraya kadar, konumuzu olumsuz yönden inceledik; başkalarıyla olan ilişkilerimizde sakınmamız gereken tedbirsizliklerden ve kusurlardan bahsettik. Mükemmel konuşan insanın heykelini dikebilmek için, alanı temizlememiz gerekiyordu. Bundan sonraki işimiz artık, kolay olacak ve çabuk bitecektir. Olumlu yönden incelendiği zaman görülür ki, konuşma sanatı gayet basit birkaç düsturdan ibarettir. Bu düsturlar, nazari olarak hepimizin kabul edip de uygulama alanına koymadığımız iki psikolojik prensibe dayanmaktadır. Bu prensiplerden birine işaret ettik bile: *Her insan, kendi değerine inanır ve başkalarının da bunu kabul etmesini ister.*

İkinci prensibi şu kelimelerle tarif edeceğiz:

İnsan, her şeyden önce kendisiyle ilgilenir.

Eğer bu iki temel gerçeği kabul edecek olursanız, aşağıdaki sekiz kurala kolayca ayak uydurursunuz:

- 1) *Az konuşunuz,*
- 2) *Dinleyiniz,*
- 3) *Hitap ettiğiniz kimseye önem veriniz,*
- 4) *Zarif iltifatlarda bulununuz,*

- 5) *Konuksever olunuz,*
- 6) *Çok az şaka yapınız,*
- 7) *Yokluğunda kimsenin aleyhinde bulunmayınız,*
- 8) *Kendinizden hiç bahsetmeyiniz.*

Bu tavsiyeleri yerine getirecek olursanız, kısa bir zamanda herkes sizin çok iyi konuşan bir adam olduğunuzu söyleyecektir.

1

AZ KONUŞUNUZ

Belki de «Saçma!» diye bağıracaksınız.

— Nasıl olur? diyeceksiniz, bir taraftan bize konuşma sanatını öğretmeye kalkıyorsunuz, diğer taraftan da ilk kural olarak, az konuşmamızı tavsiye ediyorsunuz. Garip bir çelişme. İyi konuşan insan, kendini göstermelidir; ağzımızı açacağımız anda bize derhal kapatmamızı söylüyorsunuz.

Acele etmeyiniz, sabırla bizi dinleyiniz, aziz okuyucu; bizimle aynı kanaatte olduğunuzdan zerre kadar şüphe etmiyoruz. Biz size, bir köşeye büzülüp de bir tek kelime söylemeden susmanızı tavsiye etmiyoruz; gevezelikten sakınmanızı söylüyoruz. Müsaade ediniz de size hangi nedenlere dayandığınızı bildirelim; bunları öğrendikten sonra hükmünüzü verirsiniz.

★
★★

Konuşma denilen şey, esas itibariyle bir diyalogdan ibarettir. Birbirini izleyen yıldırımlar ve karışıklıklar, sorular ve cevaplar onun bütün zevkini ve güzelliğini sağlayan unsurlardır. Eğer karşınızdakine bir tek laf söyleyecek vakit bırakmaz da, bir

düziye kendiniz konuşacak olursanız, o zaman bu, bir diyalog değil, bir monolog olur. Karşılıklı söz söyleme niteliğini kaybeder ve bir çeşit söylev ya da ders halini alır. Bu hususta aynı fikirdesiniz, değil mi, aziz okuyucu? Mademki bu vakıayı kabul ediyorsunuz, öyleyse sonuçlarını da kabul etmeniz gerekir. Böyle hareket ederseniz, sizi dinleyenlerin hoşuna gitmezsiniz. İki sebepten ötürü: Eğer durmadan konuşursanız, sizi dinleyen kimse, izlemekte elbette ki güçlük çekecektir. Bunu hiç düşündünüz mü? Herkes gibi onun da dinleme gücünün bir hududu vardır. Fazla olarak, vaktini kendi işine sarfeder, olur olmaz şeyler için kafasını yormaz. Ona yapmak istemediği bir işi yaptırmak, sırf istemediği bir gayret sarfettirmek mi istiyorsunuz? Öyleyse hareket tarzınızı değiştirmeniz gerekir. Zira, sözleriniz uzadıkça onun canı daha çok sıkılacaktır. Gerçi nezaket icabı bunu belli etmez; fakat emin olunuz ki, bir an önce kurtulmayı dört gözle beklemektedir.

Görüyorsunuz ki, karşısındakini bu durumda bırakan bir kimse, herhalde hoş sohbet bir insan sayılamaz. Şu halde, bunun aksini yapınız, yani az konuşunuz.

Diğer taraftan size biraz önce hatırlattığımız bir prensibi unutmayınız: Her insan, kendi değerine inanır. Şu halde, durmadan konuşan bir kimse, söylediği sözlere haddinden fazla önem veriyor demektir. Yalnız bu kadarla kalsa neyse, hitabettiği kim-

senin düşüncelerine de önem vermiyor; vermiş olsa, biraz da onun konuşmasına müsaade ederdi.

— Benim hissettiğim şey bu değildir, diyeceksiniz.

Farkında değilsiniz de ondan; muhakkak bu duygu sizde de vardır, başka türlü olmasına imkân yok, zira hareket tarzınız bunu sağlamakta, ne yaparsanız yapınız, sizi ele vermektedir.

Böylece, yukarıdaki sonuca varıyoruz: Az konuşunuz. Başka bir deyimle ifade edecek olursak, konuştuğunuz kimsenin de ağzını açmasına müsaade ediniz. Bu ilk kurala uymak konuşmaya bir çekidüzen vermeye yeter, fevkalâde hoş gitmese de, hiç olmazsa tahammül edilir bir hal alır.

Bu nazariyeleri birçok örneklerle doğrulayabiliriz. Fakat bu işi size bırakıyoruz; kulaklarınızı açmanız ve izlenimlerinizden faydalanmanız yeter.

Bizim gibi sizin de gerçekliğini kabul ettiğiniz ikinci prensibe gelelim: Her insan önce kendisiyle ilgilenir. Bu prensibin size nasıl bir hareket tarzı çizdiğini daha şimdiden sezmiyor musunuz? Bir düziye konuşmayınız, monolog söylemeyiniz, dedik, göreceksiniz ki, sizi dinleyenlerin canını sıkmayacaksınız. Bu, başarıya doğru atılan ilk adımdır; ikinci adım sizi daha ileriye götürecektir. Sizi dinleyen kimseye bahsettiğiniz şeyler onu ilgilendirsin. İşte hoş sohbet dediğimiz adamın sırrı budur: Herkesin ilgilendiği konuları bulur ve onlar üzerinde konuşur. Öyle adamlar vardır ki, modadan veyahut yemeklerden, ev işlerinden konuşmasını seven kadın-

lara siyasetten bahsederler. Bu kadınlar bu gibi konulardan zevk alır mı hiç? Onlara tuvaletlerinden, ev işlerinden, sosyete hayatından bahsediniz; konuşmayı onları ilgilendiren alanlara sürüklerseniz, hiç bir zaman canları sıkılmaz.

Hatırlarım, çocukluğumda, bir bilgin vardı, kurbağaların sinir sistemlerini inceliyordu. Bu adam büyük bir tabiatçıydı. Yüksek sosyeteye mensuptu ve en seçkin çevrelere gidip geliyordu; fakat akli fikri kendi araştırmalarında olduğu için, durmadan denemelerinden bahsederdi. Onu dinleyenlerin zevk alıp almadıklarını artık tahmin edersiniz. Av hikâyelerini nakleden adamlar, şundan bundan bahseden kadınlar, ya bu bilginin yanından sıvışırlar, ya da konuşmayı başka bir mecraya dökmek için uğraşırlardı. Beyhude zahmet; bizim bilgin ne yapar yapar, gene sözü alır ve bir daha kaptırmadan, etrafındakileri, kurbağalar hakkında konferansını dinlemeye zorlar.

★ ★

İlk adım, az konuşunuz.

İkinci adım, sizi dinleyen kimseye onu ilgilendiren şeylerden bahsediniz.

Üçüncü adım, sizi başarıya tamamıyla ulaştıracaktır: Karşınızdakini konuşturunuz. Onun can alıcı noktasını, bam telini bulunuz, dilini çözünüz, sorunuz. Göreceksiniz ki, ağzı açılacak, canlanacak ve anılarını, hikâyelerini bir bir nakledecektir. Onu din-

lemekten ne kadar büyük bir zevk duyduğunuzu belli etmeyi de unutmayınız.

Bu taktik, mucizevî bir şeydir. Sonunda siz kendiniz az konuşmuş, fakat karşınızdakini konuşturmuş olursunuz... O kadar memnun kalacaktır ki, her gittiği yerde sizden bahsedecek, sizin çok hoş sohbet bir adam olduğunuzu söyleyecektir.

Diyeceksiniz ki: Bu, bir çeşit feragattir. Sandığınız kadar değil: Şüphesiz, biraz kendini unutmaktır. Fakat karşılığında elde edilen kazancı bir düşününüz! Mükemmel konuşan bir adam olarak tanınmak, manevî bir mükâfat bu sayede, bu feragatin karşılığı olacaktır.

DINLEYİNİZ

Konuşma öyle bir diyalogdur ki, buna katılan her insan, sırası geldikçe aktif veya pasif bir rol oynar. Bu sanatta başarıya ulaşmak için, saygı ile hitap etmesini bildiğimiz gibi, dinlemesini de bilmemiz gerekir. Bizim eski tecrübemize inanınız, dinlemek çoğu zaman konuşmaktan daha faydalıdır. Güzel konuşan çoktur, fakat kendini vererek, dikkatle dinleyenlerin sayısı pek fazla olmasa gerek.

★
★★

Size hitabeden kimseyi dikkatle dinleyiniz. Bunun için, ders dinleyen bir öğrenci gibi gayret sarfetmenize, kafa patlatmanıza da lüzum yoktur. Sadece, konuşan kimsenin düşüncelerindeki bağlantıyı izlemek yeter. İşte birçok kimseler bu zahmete bile katlanmak istemezler; kendilerine hitabedenlerin sözlerini hatır için dinliyormuş gibi görünürler, keлимeler kulaklarına kadar gelir, fakat zihinlerini işletmez.

Çok yaşlı bir kadın varmış, yalnızlığı içinde kendisini birçok ahbabları sık sık ziyaret edermiş. Onların bu hareketine minnettar olan kadın, hepsini

gülyüzle karşılanmış. Ahbaplarının varlığı onu sevindirmek için yetiyormuş; onlar konuşurlarken, o, koltuğuna gömülü bir halde; yün örermiş. Böyle çalışırken acaba neler düşünürdü? Herhalde, geçmiş günleri anıyor, anılarını tazeliyor, yahut da ördüğü yün hırkanın ilmiklerini sayıyordu; yani, muhakkak olan bir şey varsa, o da söylenenleri dinlemediği idi. Maamafih, arada sırada, ne de olsa eski kabiliyetini göstermek maksadıyla, nezaketen güzel birkaç söz söylemeyi de ihmal etmezmiş. Fakat bu sözler, güzel olmalarına rağmen, o kadar yersiz şeylermiş ki, ortada dönen konuyla hiç ilgileri olmadığı derhal anlaşılmış. Bu yüzden, birtakım yanlış yorumlar oluyor, âdeta bir komedideki gibi, hep birden konuşan sağırlara dönüyorlarmış. Fakat ihtiyar kadının dostları buna aldırmaz etmiyorlar ve bu yüzden ziyaretlerini esirgemiyorlarmış. Ancak unutmamalıdır ki, yaşlı olmayan kimseler, böyle dalgın hareket ederlerse, dostları onları böyle affetmezler, çünkü tek mazeret olan ihtiyarlıktan uzaktırlar. Bunun için, kendilerine hitap edenleri kırmış olurlar.

İlgiyle dinleyiniz.

Bu, her zaman kolay bir iş değil, diye itiraz edeceksiniz. Eğer beni ilgilendiren bir konudan bahsedilirse, pek tabiidir ki, zevk duyarım. Fakat beni ilgilendirmeyen bazı şeylerden dem vuracak olurlarsa, bu konular bende merak namına bir şey uyanırmıyorsa, nasıl zevk alırım?

Bana öyle geliyor ki insan, hangi konuya deęi-

nirse değinsin, bir konuşmayı her zaman ilgiyle dinleyebilir. Hadi söylenen sözler enteresan olmasın, bu sözleri söyleyen de enteresan bir izlenim konusu olamaz mı? Ona bakınız, onu inceleyiniz; onun mizacını, karakterini, zihniyetini keşfetmeye çalışınız. Sizi temin ederim ki, eğlenceli birtakım keşifler yapacaksınız ve bu incelemeler için sizin psikolojik alandaki denemelerinizi arttıracaktır; bu da çok ince bir zevktir.

Bekâr bir edebiyatçının, geveze olduğu kadar da bilgisiz olan bir hizmetçisi varmış. Zavallı kızda kültür namına bir şey bulunmadığından, gevezelik ettiği zaman, ne kadar çekilmez bir hal aldığını artık tasavvur ediniz. Bir hiç yüzünden efendisini rahatsız eder, çalışmasına mani olur ve köylü lehçesiyle bir şeyler anlatmaya koyulurmuş. Bütün cahiller gibi o da her şeyi bildiğini sanırmış, hele güzel konuşma sanatında usta olduğuna kaniymiş.

Yazarın sabrı tükenmiş, neredeyse kadını defedekmiş ama, hizmetçi bulmanın güç olduğunu bildiğinden, çaresiz tahammül etmiş. Nihayet, kadını bir psikolog gözüyle incelemeye başlamış. Bu oyun o kadar hoşuna gitmiş ki, hizmetçisinin gevezelikleri artık onun için bir eğlence haline gelmiş. Bu suretle, insanların aptal tarafını anlamak, bu uğurunun derinliklerine inmek için kadın, bir deneme tahtası vazifesini görmüş.

Siz de bu reçeteyi alınız ve yapınız, aziz okuyucu, rahat edersiniz. Size hitap eden kimsenin sözleriyle ilgilenmeseniz bile, oluyormuş gibi görünüş-

nüz, medenî bir insana yakışan hareket tarzı budur. Hiç olmazsa karşınızdakini darıltmamış olursunuz; bir düşmanınız noksan olur.

İyi niyetle dinleyiniz.

Bazı geçimsiz kimselerin takındıkları tavır dikkatinizi çekmedi mi? Böyleleriyle konuşmaya başlayınca, derhal horoz gibi kabarıverirler. Her şeyi kötü niyetle yorumladıklarından ve ne olursa olsun itiraz etmek niyetinde bulunduklarından, hemen hücumla geçmeye hazırlanırlar.

Garip bir zihniyet. Herkes istediği gibi düşünmekte serbest değil midir? Değişmez bazı gerçeklerin dışında, her insanın kendisine mahsus bir görüşü olamaz mı? Yoksa bu itirazcılar, kişisel düşüncelerini dünyaya zorla kabul ettirmek mi istiyorlar?

Konuştuğunuz kimseleri iyi niyetle dinleyiniz. Eğer gerekiyorsa, onların tezlerini tartışınız, fakat bu işi kibarca yapınız. Onların sözlerindeki gerçek payını kabul etmekten çekinmeyiniz. Eğer iyi niyetle yapılmazsa, her türlü konuşma eninde sonunda bir kavga halini almakta gecikmez, hatta bazen iş el kavgasına kadar dökülebilir.

.*.*

Dinlemesini bilmek, bizimle konuşan kimseye saygı göstermek; bu iltifat karşısında, sevinir, rahat eder. Çünkü, onun şahsına ve sözlerine önem verdiğinizi görür. Bir insanı bu kadar duygulandıran başka bir şey yoktur.

Bunun aksine, surat asarak ve aldırış etmeden

dinlemek, konuştuğumuz kimseye düpedüz hakaret etmektir. Gerçi ona açıkça canınızı sıktığınızı söylemiyorsunuz, fakat o tarzda hareket ediyorsunuz ki, söylemekten daha çok onurunu kırıyorsunuz. Kalbini kırdığınız bu insan, eğer asabî bir kimseyse, artık onun kolunu kanadını kırdınız demektir. Bunu arzu eder miydiniz?

Öyleyse şu kuralı hafızanıza yerleştiriniz, mutlak bir düstur gibi belleyiniz: Dinleyiniz, dinleyiniz, dinleyiniz.

KONUŞTUĞUNUZ KİMSEYE ÖNEM VERİNİZ

Konuştüğunuz kimseye söz söyletmek için, onu tahrik ediniz, demiştik; bu kadarı da yetmez, ona önem vermeniz, hatta onu kendinizden üstün tutmanız gerek. Bunun için hangi çarelere baş vurmak gerektiğini biliyor, ya da tahmin ediyorsunuz.

Konuşmayı ustaca öyle konulara yöneltiniz ki, karşınızdaki insan, kendi bilgisini daha iyi gösterebilsin. Onun belâgatini harekete getirecek telkinlerde bulununuz, hoş mütalâalar beyan ediniz, tekrarlanan sözlerle doğrulayınız. Öyle hareketler, bakışlar, haller vardır ki, sözlerden çok cesaret verir. Bir elması müşterisine beğendirmeye çalışan kuyumcu, taşı ışık altına koyar ki, bütün şaşaasıyla parlasın. Siz de öyle hareket ediniz ki, sizinle konuşan kimse temayüz etsin. İtiraz eden bir tebessümle:

— Ya ben? diyeceksiniz. Karşımdakini sahnenin en aydınlık yerine sürükleyip kendim kulise mi saklanacağım? Buna düpedüz enayilik derler.

Yoksa başkalarının başarılarını kıskanıyor musunuz? Eğer böyle kötü bir hisse kapılacak olursanız, ki hiç sanmam, doğrusu büyük bir hata işlemiş olursunuz. Siz, başkalarının muvaffakiyetine gıp-

ta etmeyecek kadar kabiliyetli bir insansınız. Bu kitabın birinci kısmında portrelerini çizdiğimiz o kıskaç tipleri hatırlayınız. Öyleleri, başkasının konuşmasına tahammül edemez, biri bir hikâyeye anlatacak olsa derhal konuyu ağzından kaparlar.

Farzedelim ki, siz de onlar gibi hareket edersiniz. Birisinin anlatmaya başladığı ve sizin bildiğiniz bir hikâyeyi yarısından kaparak kendiniz nakletmek isteyesiniz. Sonunda şüphesiz, küçük bir başarı elde edeceksiniz, çünkü hikâyeye hoş bir şeydir. Fakat, hakkıyla düşünecek olursak, bu başarı kimindir? Hikâyeyi anlatmak kimin aklına geldi? Şu halde, asıl buluş onundur. Siz onun sözünü keserek bir nezaketsizlik yapmış ve hikâyesini aşırılmış bir durumdasınız. Eğer onu rahat bıraksaydınız, hikâyesini bitirecek ve o da dinleyenleri sizin kadar güldürecekti. Belki de sizden daha çok başaracaktı, daha fazla incelik gösterecekti.

Bundan dolayı, aklı başında her adam bunu hikâyeyi anlatmaya başlayanın bir başarısı sayacak ve onun sözünü keseni ayıplayacaktır. Bundan başka, eğer hikâyesi ağzından kapılan kimse, çok güzel konuşan biriye, hikâyeye bittikten sonra tekrar sözü alacak ve tamamlayıcı birtakım yorumlarda, nüktelerle tekrar üstünlüğü sağlayacaktır. Sözün kıssası, onun başarısına engel olmak istemekle kendimize fenalık etmiş oluruz.

Maamafih, konuştuğumuz kimseyi kendimizden üstün duruma getirmek pek o kadar kolay bir iş

de değildir. Bunda muvaffak olmak için çok incelik, yerinde söz söyleme kabiliyeti gerektir; velhasıl konuşma sanatına tamamiyle hâkim olmak ister ki, bu da ancak uzun bir tecrübe sayesinde olabilir. Sizin böyle hareket ettiğinizi, karşınızdakine önem vererek, konuşurken kendisini göstermesi için gayret sarfettiğini görenler, ne kadar usta olduğunuzu görünce, hayran kalacaklardır. Şöhretiniz azalmayacak, aksine artacaktır; zira, sonunda, başkalarının başarısını sağlayan bir insan sayılacak ve gerçek başarıya o zaman erişmiş olacaksınız.

Bizim tavsiyemizi dinlerseniz çok kârlı çıkarsınız; bu suretle, hem zekânınızı işletmiş olacak, hem başkalarının başarılarını kıskanacak kadar küçülmediğinizi, asil ruhlu bir insan olduğunuzu ispat edeceksiniz. Herkes sizi daha çok sayacak ve sevecektir. Daha ne istiyorsunuz?

MÜLTEFİT DAVRANINIZ

Konuştüğunuz kimselere arada sırada ve yerinde yaptığınız birkaç iltifat kadar hiç bir şey size onların sempatisini kazandıramaz.

— Tatlı acı, diye cevap vereceksiniz; bunu bilmeyen var mı ki?

Bir zamanlar çok şöhrat bulan bir kitapta, Gustave Droz şunu yazıyordu: «İnsan, bir testidir, bu testinin kulpu gururdur.» (1). Biz bu testi canımızın istediği gibi kulpundan yakalayarak kullanırız ve bu kulp bizim elimizde hiç bir zaman kırılmaz.

G. Droz'dan çok önce La Fontaine, daha şairane kelimelerle şöyle demiş:

«*La Louange chatouille et gagne les esprits.*» (2)

Aziz okuyucu, size küçültücü bir nasihatte bulunuyorum sanmayınız. Zarif bir şekilde iltifatta bu-

(1) *Tristesses et Sourires* (Hüzünler ve Tebessümler) adlı eserinden.

(2) «Övgü, insanların gururunu okşar ve onları elde eder». *Simonide préservée par les dieux* adlı manzum hikâyesinden.

lunmak nadiren rastlanan bir sanattır. Öyle ender meziyetleri gerektirir ki, birçok kimseler bu meziyetlere malik olmadıkları için, ya bu sanatı kötüye kullanırlar, ya da hiç kullanmazlar. Gerçekten, bu sanatta ilerlemek için, feragatle iyi niyeti incelik ve samimiyeti şahsında toplamış olmak gerekir. Bunlar da herhalde herkeste bulunan harcıâlem meziyetler olmasa gerekir.

..

Bizim bahsettiğimiz bu iltifatların dalkavuklukla, taassupla zerre kadar ilgisi yoktur. Dalkavuk denilen adam, ne gerçekten, ne de hitap ettiği kimsenin zarar görüp görmemesinden korkar. Bütün maksadı, kendisine fayda sağlamak için karşısındakini aldatmak, enayi yerine koymaktır; ona öyle övgüler söyler ki, bunlardan hiç birine kendi içinde inanmaz. Yani, güleryüzle görünerek karşısındakiyle alay ediyor demektir; onu güzel sözlerle âdetta uyuşturur ve sonra kolayca istediği gibi kullanır. Velhasıl, dalkavuk bir ikiyüzlüdür. Sakın onu taklit etmeyiniz. Zaten dalkavuğun baş vurduğu hileler genellikle o kadar kaba şeylerdir ki, akıllı bir adam, asla bunlara kendini kaptırmaz.

Bizim size yapmanızı söylediğimiz iltifatlar tamamıyla başkadır. Bunların bir defa gerçek olmaları şarttır, yani var olan bazı meziyetleri belirten sözlerden ibarettir. Yoksa, hiç bir değerleri kalmazdı; gerçekten uygun olmayan iltifatları kabul etmesi için insanın oldukça ahmak olması gerekir.

İltifatların *samimî* olmaları gerektir, yani sizin gerçek düşüncenizi belirtmelidirler. Zaten düşünce-nizi ifade etmeyecek olurlarsa sesinizden derhal *samimî* olmadığınız belli olur; karşınızdakini inandı-racak şekilde yalan söylemek hayli güç bir iştir.

İltifatlar *ölçülü* olmalıdır, yani belirtmek istedi-ğimiz değere tamamıyla uygun bir şekilde yapılma-lıdır. Örneğin, bir kadına ne kadar sık giyindiğini söylerken kullandığınız kelimelerin bu kadının iyi-likseverliğini övdüğümüz zaman kullandığımız söz-lerle aynı olmaması gerekir. Bir maç kazanan şam-piyonu tebrik ederken kullandığımız sözler, boğul-mak üzereyken bir çocuğu kurtaran adamı tebrik etmek için kullandığımız içten gelen sözlerle aynı tonla söylenmemelidir.

İltifatlar yürekten gelmelidir, yani karşınıзда-kini memnun etmek arzusuyla yapılmalıdır. Bunda da komedi oynamak güçtür. İnsanın heyecanları yü-zünden belli olduğu gibi, ses de belirttiği duygula-ra uygun bir ton alır. Çoğu zaman ikiyüzlülük, ken-disini gizleyecek notayı bulamaz.

Bir iltifat bütün bu meziyetleri bir araya top-ladığı zaman, doğrudan doğruya hedef olan kimse-nin kalbine nüfuz eder. İltifat edilen kimse sevinir, başka türlü olabilir mi? Kendi değerinin *samimî* ola-rak başkaları tarafından takdir edildiğini görüyor. İnsan ruhunun en derin içgüdülerinden birinin bu olduğunu asla unutmayalım.

Konuştuğumuz insanlara *samimî* iltifatlar yap-mak için binlerce fırsat düşer, yeter ki biraz bu fır-

satları kollayasınız. Herkesin kendine göre maddî ya da manevî birtakım meziyetleri yok mudur? Her insanın bir gün tebriğe değer bir hareket yapması mümkün değil midir? Duruma göre, bu gibi vesileleri kaçırmamaya dikkat ediniz. Mükâfatınızı uzun zaman bekleyecek değilsiniz: Sizi takdir edecekler, sevecekler, arayacaklardır. Ektiğinizi yüz misli fazlasıyla biçeceksiniz, buna emin olunuz.

••

Öyle insanlar vardır ki, iltifatta bulunacak mizahta değillerdir; onların ağzından tatlı bir söz çıkması, ısırganlar arasında bir gülün bitmesine benzer. Bunlar öylesine bencil insanlardır ki, başkalarının değerleriyle katiyen ilgilenmezler. Yalnız kendilerini düşündüklerinden, bunların konuşmaları da tabii enteresan olamaz.

Bir de kötümser insanlar vardır. Bunlar da her şeyin sadece kötü tarafını görürler ve etraflarındakileri ters taraftan incelerler. Bunların zihniyetleri, kendilerinden överek bahsedilmelerine elverişli değildir; bu kötü zihniyet onları fenalığa, tenkide sürükler. Gülümsemeleri gereken yerde surat astıklarını görürsünüz.

Kıskançlara gelince bunlar, başkalarının değerlerini takdir etmekle kendilerinin küçüleceklerini sanırlar.

Gariptir, bütün bu insanlar, iltifatta bulunmaktan ne kadar çekinirlerse, kendilerine iltifatta bulunulmasını da o kadar çok isterler; hatta başkaları-

nın kendilerini lâıyıkıyla takdir etmediğinden şikâyet ederler, bu değerbilmezliğe hayret ederler. Konuşma sanatının dayandığı iki ana prensibi tamamiyle aksine olarak uyguluyorlar demektir. Öyle ya, kendi değerlerini takdir ediyorlar da başkalarının değerlerine göz yumuyorlar; kendi varlıklarıyla ilgileniyorlar, fakat başkalarının varlığı onlara vız geliyor. Bunlar hiç kimseyi övmezler. Öyleyse başkalarının da kendilerine aynen mukabele etmesine neden şaşıyorlar?

MÜSAMAHALI OLUNUZ

Bu kural, konuşma sanatının başlıca kanunlarından biri olarak kabul edilmelidir. Karşılarındakinin fikrine saygı göstermeyen, onların söylediklerine kulak asmayan, düşüncelerini paylaşamayan kimselerle konuşmak, imkânsızdır. Aşağıdaki satırlarda verilen nasihatleri iyi dinleyiniz ve konuşurken daha müsamahalı davranınız.

Müsamahalı olmak ne demektir? Herhalde, başkalarının fikirlerini yekten kabullenmek üzere kendi fikirlerimizden vazgeçmemiz demek değildir. Kişisel fikirlerimiz bizim kafamızın uzun bir düşünce-den sonra vardığı birer sonuçtur; bunlar güneş altında olgunlaşmış meyveler gibidir; birçok incelemelerden sonra varılan kanaatlerdir. Binaenaleyh, sağlam temeller üzerine dayandığı sürece, kişisel fikirlerimizden fedakârlık etmemiz bahis konusu değildir. Başka türlü hareket etmek şahsiyetlilik olur.

Konuşurken müsamahalı olmak, fikirlere «Boş ver!» diye aldırış etmemek değildir. Böyle bir ilgisizlik insana yakışmaz.

Müşamahalı olmak, bize hitap eden kimsenin söylediklerini, birtakım *peşin hükümlere* dayanarak, tartışmadan reddetmek değil, bu söylenenleri dinleyip tarafsız bir görüşle inceledikten sonra hüküm vermektir.

*
**

Meseleyi daha yakından ele alalım:

Başkasının fikirlerini hiç incelemeden neden reddedelim? Neden bu fikirleri küçümseyerek karşılayalım? Onları savunmak kabil değil midir? Biraz olsun gerçek payı yok mudur bu sözlerde? Bize bunları söyleyen hiç de mi kafa yormadı acaba?

İnsanların zevkleri birbirine uymaz. Ahbabınız belki şarabı seviyor, sizse rakıdan hoşlanıyorsunuz. Belki o, kırmızıdan hoşlanır, siz yeşili seviyorsunuz? O belki Wagner'in müziğini beğeniyor, siz Mozart'ı tercih ediyorsunuz?

Zevkleri sizinkine uymuyor diye onu zevksizlik, kabalıkla mı itham edeceksiniz? Ona kızacak mısınız? Onun da, sizin de beğendiğiniz şeylerin değerlerini takdir etmelisiniz.

İşte fikir alanında da böyledir. İlk prensiplerin ve mutlak bazı gerçeklerin dışında, bütün nazariyeleri, hiç değilse kısmen ve nisbî bir şekilde, savunmak kabildir.

Esasen, mutlak dediğimiz gerçekler nadirdir. Vaktiyle ilmin değişmez diye kabul ettiği bazı na-

zariyeleri bile, bugünkü modern ilerleme yoketmiş, örneğin radyumun keşfi ve fizik alanındaki ilerlemeler, eski zamanlarda simyacıların tahayyül ettikleri birçok şeyleri gerçekleştirmiş bulunuyor.

On yedinci yüzyılın sonunda «Eskiler ve Yeniler Kavgası» adı verilen bir mücadele olmuştur. Ben de gençliğimde, klasikleri tutanlarla romantiklere hayran olanlar arasında cereyan eden bir tartışmaya tanık olmuştum. Bazen şiddetli bir hal alan bu tartışmalar sonunda, her iki taraf bir anlaşmaya varmış olsalardı, herhalde mutlu sonuçlar elde edilirdi. Çünkü Victor Hugo'nun eserlerinde güzellikler olduğu gibi, Corneille ve Racine'in eserleri de bu güzelliklerden mahrum değildir. Hem yalnız çağdaş yazarların değil, klasik adını verdiğimiz eski yazarların da eserlerinde noksanlar, kusurlar olabilir. Horatius, Homeros'tan bahsederken: «Bazen uyuyor» dermiş.

Bunun için, size hitap eden kimsenin düşüncelerini öyle dinleyip anlamadan reddetmeye kalkışmayınız. Onları inceleyiniz. Bakalım neler keşfedeceksiniz! Tabii bütün insanların düşüncelerinde olduğu gibi, iyi ve kötü taraflar olduğunu göreceksiniz, doğru ve yanlış noktaları farkedeceksiniz.

Öyleyse, kabul edilebilecek olanı açıkça kabul ediniz; geri kalan kısmını da nezaketle tartışınız. Delillerinizi ortaya koyunuz, fakat karşı tarafın delillerini de dinleyiniz. Mantık kurallarına uyarak muhakeme ediniz, yoksa hislerinize kapılarak değil.

Konuşma alanında bundan başka her türlü kural dü-rüstlüğe aykırıdır.

Konuştüğunuz kimsenin sözlerini müsamaha ile karşılamayı öğrendiğiniz zaman, herkes sizin sohbe-tinize hayran kalacaktır. Birtakım peşin yargılara, kişisel düşüncelere kapılarak, artık başkalarını kız-dırmayacaksınız. Konuşmadan yepyeni bir zevk al-maya başlayacaksınız, çünkü bu, artık bir çekişme değil; zevkli, hoş bir görüş karşılaşması olacaktır. Hem konuşmaya güzellik, çeşni veren şey de zaten bu görüş ayrılıkları, düşüncelerdeki çeşitlilik değil midir?

Başkasının söyledikleri sözlerde doğru olan tarafları kabul etmek hususunda zorluk çekmeye-ceksiniz; konuştuğunuz bu insanlar da, size aynı şe-kilde davranacaklar, düşüncelerinizin gerçek olanla-rını seve seve kabul edecekler ve sizi memnun ede-cekler, sevindireceklerdir.

Bu suretle, her iki taraf da sosyal hayatın bü-yük kanununa uymuş olacak. Tabiat, insanlar ara-sında çeşit çeşit mizaçlar, zevkler ve düşünceler yap-mış ki, bütün bu tartışmalar sonunda insanlığın hay-rına yarayacak fikirler doğsun.

PEK AZ ŞAKA YAPINIZ

Şakadan hoşlanınız, fakat şaka yapmayınız. Diğer bir deyimle, müstehzi tonunuzu ve belâgatınızı anlattığınız vakıalara saklayınız; sizi dinleyenlerin sırtına yüklenmeyiniz; fazla alıngandırlar.

Bazı mutedil şakalar vardır, samimî bir tonla, suya sabuna dokunmayan konular üzerinde yapıldığından, size zararsız gibi görünür, fakat bir de bu şakalara hedef olan kimselere sorunuz bakalım, ne diyecekler!

Tekrarlaya tekrarlaya kafanızda yer etmesini, zihninize yerleşmesini istediğimiz o büyük prensibi unutmayınız: Her insan, kendi değerine inanır ve başkaları tarafından da takdir olunmasını ister. Onu küçümseyen en önemsiz bir söz bile, onuruna dokunur; gerçi istifini bozmadan tebessümle karşılar ama, bir de içine sorunuz, kan ağlıyordur.

Bilhassa herkes içinde, hiç kimse ulu orta kendisiyle alay edilmesini tabiatlarının ve kusurlarının bir eğlence konusu olmasını istemez.

Hayat şartlarının güçlüğünden sık sık bahseden ve bu yüzden kötümserliğe sürüklenen bir insan, elbette bu şikâyetlerinin bir alay konusu olmasına ta-

hammül edemez. Bunun için, önce onun fikrine kısmen olsun katılmakla, yani ortalığın «güllük gülistanlık» olmadığını kabul etmek suretiyle işe başlayınız. Sonra ona, bazı hallerde durumu iyileştirme imkânları olduğunu gösteriniz. Böyle hareket etmek herhalde onun her tarafa felâket yağdıran kötümser mizacıyla alay etmekten daha iyi olsa gerektir.

Bazı gençler vardır, konuştukları kimselerin tikleriyle alay etmeye, hatta onların taklidini yapmaya kadar ileri giderler. Gerçi bunu samimî olarak yaparlar, kötü bir niyetleri yoktur, karşılarındakinin kızabileceğini akıllarına bile getirmezler. Aldanıyorlar; bu yüzden kendilerine düşman kazandıklarına emin olabilirler. Hiç kimse alay konusu olmaktan hoşlanmaz; bunu asla unutmamalıdır.

Sakın şunun bunun soyadı ile alay edeyim demeyiniz; bu hususta herkes son derece alıngandır. Bunun nedenini anlamak güç değildir. Soyadı, bütün bir aileyi, hatta bazen bir sülâleyi ilgilendiren bir mirastır. Atalardan kalma bu mirasın şerefli bir geçmişi olabilir; bu adı taşıyan kimse, onu kirletmeden kendisinden sonra gelecek olanlara devretmeyi bir görev bilir. Öyleyse, soyadı ile alay etmek, onun yalnız kişiliğiyle değil, bütün sülâlesiyle alay etmektir.

Şair Leconte de Lisle'in aynı edebî ekole mensup bir şair olan Sully-Prudhomme'la arası pek iyi değilmiş. Parnasse okulunun kurucusu, Fransız Akademisinde kendisi gibi üye olan tilmizini ne sever,

ne de takdir edermiş. Adını «Sulhomme-Prudy» şeklinde söylemekten sinsi bir zevk duymuş. Böyle gülünç bir tarzda kendisine hitap eden üstadına Sully-Prudhomme fena halde içermiş.

Olmuş bir vaka, size bu gibi şakaları yapmanın ne kadar tehlikeli olduğunu gösterecektir. Bu vaka, geçen yüzyılın sonlarına doğru cereyan etmiştir: Güney Fransa'nın küçük şehirlerinden birinde, bir kaymakam, yılbaşı dolayısıyla kendisini tebriğe gelen başlıca memurları ve civardaki şahsiyetleri kabul ediyormuş. Asıl adını vermemek için bu zata burada «Basamak» diyeceğiz. Velhasıl, Mösyö Basamak'ın bu ilçeye tayin edildiği henüz birkaç hafta olmuş. Kendisi kuzeyli bir Fransızmış, yani güneyin âdetlerini pek az bilirmiş. Oysa, ziyaretçiler arasında tekerleme yapmak illetine yakalanmış bir bedbaht da bulunuyormuş. Fakat bedbahtlığının farkında olmak şöyle dursun, aksine, bununla övünürmüş. Bu kabul töreninde de, amirine yaranmak için eline güzel bir fırsat geçtiğini sanarak, hünerini göstermek gafletinde bulunmuş, ve:

— Sizi başımızda görmekle hem bahtıyarız, hem de iftihar ediyoruz, demiş. Eğer egoist olsaydık, sizi aramızda uzun süre muhafaza etmek isterdik. Fakat bu şehir sizin değerimize lâayık değildir. Bunun içindir ki, bu ilçenin sizin bir il'e tayin edilmenizde bir basamak vazifesi görmesini dileriz.

Kaymakam dışlerini sıkılmış ve orada bulunanlara bakarak, sert bir tonla:

— Baylar, demiş, her birinizin soyadını alıp bir

tekerleme yapmak benim için kolay bir şeydir. Fakat bu kadar aşağılık bir oyun oynamaya tenezzül edemem.

Yersiz ve haddini bilmeden bu kelime oyununu yapan memur, hatasını anlamış, ama iş işten geçtikten sonra. Bir daha da bu tehlikeli oyuna kendini kaptırmamış, huyundan vazgeçmiş.

Bu kuralı unutmayınız, biz buna büyük bir önem veriyoruz: Hoşsohbet olunuz, fakat şaka yapmayınız.

TOPLANTIDA BULUNMAYANLARA SAYGI GÖSTERİNİZ

Birisini yokken kötüleyerek dinleyenler üzerinde etki yapmak kadar kolay bir şey yoktur. Kusurlarını belirtiriz; yapmadığı birtakım işleri yapmış gibi gösteririz; kahramanı olmadığı bazı gülünç sahnelere yer veririz, olur biter.

İnsan denilen yaratık, her nedense, başkasının zararına eğlenmekten sinsi bir zevk alır. Dedikodu dinlemek için herkes can atar; bu dedikoduları yapanlar da kolayca şöhret sahibi olurlar. Fakat bu gibi şöhretler hiç bir zaman sahiplerine şeref kazandırmaz ve eninde sonunda onlara fayda değil, zarar verir.

Her yerde ve her zaman, yokluğunda kimsenin aleyhinde bulunmamayı kendinize prensip yapınız. Onlar hakkında hiç bir kötü söz sarfetmemeye karar veriniz. Bu, bir dürüstlük, bir ahlâk meselesidir. Başkasını gülünç duruma sokmanın hoş bir tarafı olmadığını siz de kabul edersiniz elbette. Alaycılık ne büyük bir zekâyâ, ne de iyi kalpliliğe delâlet eder. Fakat birisini yokken kötülemek, fena kalpliliğe delâlet eder. Hasmına bıçağı arkasından kallesçe vurmaktır bu, hem de ona kendisini savunma-

ya fırsat vermeden. Bu mücadele haksız bir mücadeledir. Bu usulü kullanan kimseyi, diskalifiye etmek gerekir.

Konuşmada bu suretle elde edilen başarılar geçicidir; bu çeşit başarılarla ancak safdiller övünebilirler. Dedikoducu insan, kendisini dinleyenleri ancak bir dakika eğlendirir. Gülüşmeler bir defa bitip de, en insafsız dinleyicileri bile şöyle biraz düşününce, onun hareket tarzını kınamaktan kendilerini alamazlar. «Çekiştirdiği kimse burada bulunsaydı herhalde yüzüne karşı bu sözleri sarfedemezdi!» derler. Böyle düşünmekte haklıdırlar, çünkü gerçekten dedikoducu, korkaktır. Kısaca, dinleyenleri onun hakkında müstahak olduğu hükmü vermekte gecikmezler. Görülüyor ki, aramızda bulunmayanların aleyhinde bulunmak, insana faydadan ziyade zarar veren fena bir konuşma usulüdür. Fazla olarak, bu hatayı işleyen kimse, herkesin nefretini de üzerine çeker. Hatta onun alaycı sözlerine gülenler bile ondan kaçarlara ve zehirli oklarına hedef olmak istemezler. Aleyhlerinde söylenen sözleri öğrenenlere gelince; bunlar, kendilerini hakarete uğramış sayarlar. Nihayet, kimsenin yaptığı yanına kâr kalmaz, elbet bir gün fenalıklarını faiziyle öderler.

*
**

Fakat aramızda bulunmayanlara olumsuz ve pasif bir şekilde saygı göstermekle de yetinmemeliyiz; onlar hakkında her türlü hakaret edici sözlerden

çekinmek yetmez. Onlara olumlu ve aktif bir şekilde saygı göstermesini biliniz. Onlardan iyi niyetle bahsediniz. Böyle alışırsanız, çok rahat edersiniz. Eğer onların lehinde söyleyecek bir sözünüz yoksa, o zaman susunuz. Maamafih, öyle sanıyoruz ki, her zaman susmanıza imkân olmayacaktır: Herkesin, arada sırada kendisinden bahsettirecek bir iki meziyeti vardır. Toplantıda bulunmayanların aleyhinde bulunulduğu zaman, siz onları savununuz. Bu savunmayı tatlılıkla ve yerinde sözler sarfederek yapmak kolaydır; dedikoducu, birisini yokluğunda kötülediği zaman, aleyhinde bulunulan kimsenin iyi taraflarını belirtmek, bunun için yeter.

Böyle davranmakla, herkesin güvenini, sevgisini kazanmış olacaksınız. Bu hususta daha fazla ısrar edecek değiliz: Bu, öyle bir konudur ki, bizim tarafımızdan işlenmekten çok, sizin tarafınızdan üzerinde düşünölmeye değer.

KENDİNİZDEN HİÇ BAHSETMEYİNİZ

Genel kural olarak, kendiniz sahnede görünmeyiniz; kişiliğinizi ortaya koymayınız. Bir düziye kendisinden bahseden insan, âdeta kabaran bir tavuskuşu gibidir. Konuştuğunuz kimseye ondan bahsediniz; onu konuşturunuz. Kendinizden mümkün olduğu kadar az konuşunuz.

— Bu kuralın psikolojik nedeni nedir? diyeceksiniz. Konuşma sanatının dayandığı prensipleri izaha başladığımızdan beri bu nedeni artık siz de biliyorsunuz. Konuştuğunuz kimse, her şeyden önce kendisini düşünür; kendi varlığı âdeta bir merkezdir, her şey oraya bağlanır. Sizin duygularınız ve üzüntüleriniz onun için ikinci planda kalır. Ona bunlardan bahsederseniz tabîi sizi nezaketen dinleyecektir. Ona kendi işlerinden bahsediniz; en çok hoşuna gidecek olan konu budur, göreceksiniz, sizinle sohbet etmek için gereken sözleri bulmakta hiç güçlük çekmeyecektir.

Size burada verdiğimiz nasihatten, birtakım aşırı sonuçlar çıkarmayınız. Esrarlı tavırlar takınmayınız. Böyle hareket ederseniz, yapmacık yapmış olursunuz. Bu halinize kızmasalar bile, hoşlarına gitmeyecektir.

Eğer düşünceleriniz, işleriniz hakkında sorarlarsa, sade bir dille ve tevazuu elden bırakmayarak cevap veriniz. Uzun uzadıya monolog söylemeye kalkışmayınız. Karşınızdakinin size bu soruları neza-keten mi, yoksa gerçekten ilgilendiği için mi sorduğunu kavramaya çalışınız. Ona bu soruları sorduran nedenin önemine göre, uzun veya kısa konuşmalısınız. Eğer düşüncelerinizi ve meşguliyetinizi öğrenmekten gerçekten zevk alıyorsa, o zaman onu tatmin etmeye gayret ediniz.

Bununla beraber, haddinden fazla teknik izah-lardan çekininiz, çünkü bunlar, onun ihtisası dışın-da olan bilgileri gerektirir. Nazariyesi hakkında en küçük bir bilgisi bile olmayan kimselere bir Henri Poencaré'nin çok boyutlu geometrisinin, ya da bir Einstein'ın izafetinin sırlarının sosyete kadınlarına açıklandığını tasavvur ediniz. Sizi dinleyenlerin söz-lerinizi anlayabilmesi için, mukayeselerinizi yapar-ken, konularınızı bildikleri alanlardan seçiniz. Böyle olursa, sözlerinizi zorluk çekmeden izlerler ve ko-nuşmanızla ilgilenirler.

Karşınızdakinin merakını tatmin edecek kadar söz söyledikten sonra, lafı bir an önce ona vermek-te gecikmeyiniz ve konuşma konusunu esasa, yani onun kişiliğine yöneltmeyi ihmal etmeyiniz.

*
**

Bu son kısımda size, iyi konuşmak için uygulanması gereken sekiz kanunu izah ettik. Bu izahla-

rı yaparken, fazla teferruata kaçmamaya bilhassa dikkat ettik. Birtakım fıkralar anlatarak, aklınızı bu ciddi ve önemli konudan uzaklaştırmak istemedik. Siz, bu sekiz kanuna zaten herhalde kendiliğinden uyuyorsunuzdur. Bu kanunların nedenlerini öğrenmekten zarar değil, fayda göreceksiniz; çünkü, bundan böyle onlara içgüdüyle değil, bir prensibe dayanarak ve metodla uyacaksınız.

Eğer bu kitap sizin isteklerinize cevap verir ve beklediğiniz faydaları sağlarsa, ne mutlu bize.

K Ü L T Ü R S E R İ S İ

Batı ülkelerinde, en güç konuları ve sorunları bile herkesin anlayabileceği bir dilde ve ölçüde anlatan çeşitli kültür kitapları yayınlanır. Böylece bilimsel çevreleri her gün biraz daha genişletmek başarısına ulaşılmaktadır. Ayrıca, toplum hayatında halkın gerekli birtakım kuralları öğrenmesi, insanın kendi kendisini yetiştirmesi için baş vurabileceği kılavuz kitaplarla mümkün olmaktadır.

Türkiye'de bu düşünce ile yalnız tarafımızdan hazırlanan ve uzun yıllardan beri Türk aydınlarına faydalı olmaya çalışan **KÜLTÜR SERİSİ**'nin gittikçe genişleyen bir ilgi ile karşılanması, serideki eserlerin çoğalmasına çalışmak üzere bizi teşvik etmektedir.

KÜLTÜR SERİSİ tek başına bir kütüphanedir. Onun bütün kitaplarını bir arada toplamak kendinize ve çevreye yapacağınız en büyük hizmettir.

REMZİ KİTABEVİ

Fiyatı 500 Kuruş